

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

Puskás Attila \ Hans Urs von Balthasar és a tapasztalat jelentősége a teológiai gondolkodás számára

A hittapasztalat értelmezése a teológiai esztétika kontextusában

Pángyánszky Ágnes \ A gyermekúrvacsora és a konfirmáció aktuális kérdései

Kodácsy-Simon Eszter – Csobó-Katona Renáta \ Kérdések és kihívások az iskolai hitoktatásban

Zsinati beszámoló az egyházban folyó hitoktatás aktuális helyzetéről és kérdéseiről

Reuss András \ A wormszi kiállítás hamleti kockázata

Kedves Olvasó!

Hans Urs von Balthasar a keresztény hit közegében született tapasztalatról szóló megfontolásait mutatja be Puskás Attila tanulmánya. A bázeli teológus az „esztétika” kifejezést a görög filozófiában meghonosodott ismeretelméleti, ugyanakkor a korai keresztény szerzetesség által használt teológiai jelentése szerint mint észlelést, észrevételt érti, s ebben az eredeti értelemben használja. A Láthatatlan láthatóvá válása az inkarnáció eseményében valósult meg teljessége szerint (1Jn 1,1–3) és a Föltámadott megjelenéseiben folytatódott, akiről az apostolok érzéki észlelésként megvalósult tapasztalatot szereztek. Az inkarnációnak és a feltámadásnak köszönhetően a keresztény tapasztalat sajátossága, hogy sosem lép túl a testi-érzéki valóságon.

A Magyarországi Evangélikus Egyházban a 2021-es év döntő változást hozott a konfirmáció előtti úrvacsoravétel lehetőségének megteremtésében. Pángyánszky Ágnes tanulmánya kérdésvetéseket és impulzusokat kíván adni a konfirmáció előtti úrvacsoravétel teológiai értelmezéséhez és gyakorlati továbbgondolásához, valamint olyan gyakorlati teológiai reflektív megközelítést alkalmaz, amely a tradícióörzés mellett elősegíti a keresztség, az úrvacsora és a konfirmáció fejlődésének és értelmezésének kritikai vizsgálatát.

Az MEE Zsinata 2021 májusában napirendjére tűzte a hitoktatói életpályamodell bevezetése óta eltelt időszak kiértékelését s így a hitoktatással kapcsolatos legújabb feladatok áttekintését. Ehhez készült Kodácsy-Simon Eszter és Csobó-Katona Renáta Kérdések és kihívások az iskolai hitoktatásban című tanulmánya, amely az egyházban folyó hitoktatás aktuális helyzetéről és kérdéseiről ad számot.

Az igehirdetési előkészítők *az egyházi esztendő utolsó vasárnapjától advent 4. vasárnapjáig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Novemberi számunk szerzői

Asztalos Richárd lelkész – Debrecen

Buday Barnabás esperes – Arnót

Cserhátiné Szabó Izabella püspökhelyettes – Fót

Csobó-Katona Renáta hitoktatói életpályamodell-koordinátor – Budapest

Győri János Sámuel nyugalmazott evangélikus lelkész – Budapest

Ihász Beatrix esperes – Beled

Keczkó Pál esperes – Budapest

Keczkó Szilvia lelkész, doktorandusz – Budapest

Kodácsy-Simon Eszter tanszékvezető egyetemi docens – Budapest

Nagy Zoltán esperes – Békéscsaba

Pángyánszky Ágnes, az EHE Gyakorlati Intézetének vezetője, egyetemi adjunktus – Budapest

Puskás Attila egyetemi tanár, római katolikus pap – Budapest

Reuss András nyugalmazott egyetemi tanár – Budapest

Schermann Gábor lelkész – Tatabánya

Szarka István esperes – Bakonyecsernye

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Perce Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 12 000 Ft; fél évre: 6000 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 7900 Ft; fél évre: 3950 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft. www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133282 121113

Milyeneké az Isten országa?

2Thessz 3,5

■ BUDAY BARNABÁS

Ki azok az ilyenek? A fejezetet elolvasva, mintha egy idős és megkeseredett ember eltűzött gondolatait olvasnám. Piszkos szemüvegen keresztül piszkosnak látszik a világ is. Világéletemben szerettem volna elkerülni a tizenévesen megtapasztaltakat, a rendszerváltás eufóriája utáni, a változást nehezen tűrő megkeseredést. Mostanra annyi idős lettem, mint azok, akiket olyan könnyedén kritizáltam akkoriban – és kicsit már máshogy látok mindent. De a banalitás nagyon fájdalmas: fiatalon lendülettel, középkorúan meglássúdva, idősen megkeseredve kell, hogy éljek? Hát nem lehet ebből kitörni?

Diákkoromban cserkészparancsnokként és teológusként, ma pedig lelkészként élni azt jelenti, hogy példát adsz másoknak. Akár akarod, akár nem – amikor nem adsz példát, azzal is azt adsz. A számodra fontos életelek felmutatása csak a hiteles életen keresztül lehet követhető példa. „[A] vezetés nem parancs, hanem elsősorban példa” – mondta egyszer egy bölcs, elkötelezetten közösséget szolgáló ember, Teleki Pál gróf. Amit tehát elérni akarsz másokkal, azt tedd te magad is – még akkor is, ha neked is nehéz. No, és itt kezdődik az igazi kihívás: van, ami kívánatos, de nem teszem, mert tudom, hogy rossz. Átmehetek-e az üres úttesten – sietek nagyon –, ha piros a lámpa, egy kisiskolásokkal teli iskola mellett? „Apa, te cigizel?” „Dehogy kisfiam, csak ha nagyot eszem, utána jól esik... Tudod, évente egyszer...” Vagy vajon hazudhatok-e, beszélhetek-e félre egy ügyben való előrébb jutásom érdekében? Szándékosan nem írok több példát.

És itt hirtelen szembe is kerülök őszinte magammal. Vajon a látszat fenntartása tényleg az ördögtől való? Hiszen tudom, hogy sokszor segített túl az aktuális nehézségen a kezek betartása. A Luther-kabát betakart – legalábbis arra az órára, amíg rajtam volt –, amikor vérzett a szívem. Nem terheltem meg magammal azokat, akik szerettek. Hiszen az

őszinteség azt is jelenti, hogy a másik meglát engem. Akár kicsinek és esendőnek, segítségre szorulónak. És ha felelős, segíteni akar. Én meg nem akarom, hogy neki még eggyel több gondja legyen.

Először arról akartam írni, hogy vajon mit jelent az áldás. Nemrég jelen lehettem egy egyházi óvoda átadásán, ahol sokszor és sokféleképpen elhangzott a hála szava Isten és emberek felé, ki és akik lehetővé tették, hogy megvalósuljon egy álom. Volt időm gondolkodni a sokóras ünneplés alatt: mert mi nem tudtuk átvenni, pedig próbáltuk, többször is nekifutva, időt nem sajnálva; mi nem tudtuk felépíteni, mert másképp döntöttek a források őrzői; mi nem tudtuk visszaszerezni, pedig bő kétszáz évig lutheránus módon szólt az épületben az imádság – akkor engem ugye nem áldott meg az Úr? Aztán néhány nappal később belekeveredtem egy lelki beszélgetésbe. Az illető életútja sokban egyezik az enyémmel – legalábbis a számokat tekintve. Csak amíg én még vígan diákcsínyeken törtem a fejem, őt a szülei eldobták maguktól, megtagadták, magára hagyták tizenévesen egy nagyvárosban élelem és ruházat nélkül. És egyedül kellett boldogulnia. Mit nyavalygok én a meleg szobában, miközben tele a hasam, és van dolgom is?! Még hogy megáldott-e az Isten? Micsoda szemtelen kérdés ez?!

Szóval nehéz dolog ez az elfordulás. Az „ilyenektől”. Mert ezek szerint én is egy vagyok közülük. És csak Isten képes egyszerre az irgalmasságra és az igazságosságra. Én csupán törekedhetem. Ahogy az emlegetett Pál apostol egy másik levelében olvassuk: törekedhetem – a testemet rabszolgává téve –, hogy amíg másoknak prédikálok, magam ne legyek alkalmatlanná a küzdelemre (1Kor 9,27). Naponként megharcolva az őszinteség és a hitelesség oly nehéz kérdésével, naponta elfogadva Isten erőtlenségén át (is) ható, megújító erejét.

Hans Urs von Balthasar és a tapasztalat jelentősége a teológiai gondolkodás számára

A hittapasztalat értelmezése a teológiai esztétika kontextusában

■ PUSKÁS ATTILA

Hans Urs von Balthasar a keresztény hit közegében született tapasztalatról szóló megfontolásait legrészletesebben és legösszefüggőbb gondolatmenettel a *Teológiai esztétika* első kötetében fejtette ki.¹ Az *alak szemlélése* címet viselő kötet első fő részében, amely *A szubjektív evidencia* címet viseli, Balthasar közel kétszáz oldalt szentel a keresztény tapasztalat értelmezésének *A hitbeli tapasztalat* fejezetcím alatt. A bázeli teológus az „esztétika” kifejezést – az *aiszthésizis* eredeti értelmének megfelelően – a görög filozófiában meghonosodott ismeretelméleti, ugyanakkor a korai keresztény szerzetesség által is használt teológiai jelentése szerint mint észlelést, észrevételt érti, s ebben az eredeti értelemben használja. Az önmagát kinyilvánító Isten hívő észleléséről, észrevevéséről, érzékeléséről kíván gondolkodni; ennek jegyében dolgozza ki „teológiai esztétikáját”.

A svájci teológus természetesen tisztában van vállalkozásának nehézségeivel, a tapasztalati teológia kisiklásának veszélyeivel, mégis elkerülhetetlennek tekinti a „hitbeli tapasztalat” teológiai feldolgozását. E teológiai munkát, egyáltalán a tapasztalat fogalmának teológiai alkalmazását magának a bibliai hitnek és a bibliai kinyilatkoztatásnak a valósága teszi szükségessé. A hit olyan esemény, amelynek során az egész ember találkozik Istennel. „Isten ugyanis azt akarja, hogy az ember teljes létevel adjon választ megszólító szavára. Az embernek nemcsak az értelmét kívánja (amelyet fel kellene áldoznia valamiféle számára megérthetetlen igazságnak), hanem nyomban az akaratát is, nemcsak a lelkét, de ugyanúgy a testét is.” (208. o.) A „tapasztalat” szó a hit aktusának és magatartásának éppen ezt az átfogó, az egész embert minden képességével – értelemmel, akarral, érzéssel, érzellemmel – együtt magában foglaló és megmozgató

dinamikáját fejezi ki. Másfelől a hitbeli tapasztalat e globális természetű éppen annak felel meg, ahogyan Isten közeledik az emberhez, és megszólítja őt. Isten sokféle módon teszi észlelhetővé önmagát az ember számára – a teremtés művében, a történelmi tetteiben, a prófétai szóban és látomásokban, az érzékelhető megjelenéseiben (teofániák), ám legteljesebben a megtestesült Igében, Jézus Krisztusban, akit a szívünkbe kiárasztott Lélekkel együtt ismerünk meg. A kinyilatkoztatás epifánia: Isten fenséges szeretetének, azaz önmagának kinyilvánulása az ember számára érzékelhető konkrét alakban, amely Jézus Krisztus személyének, élettörténetének és küldetésének páratlan Alakjában éri el meghaladhatatlan teljességét. A teológiai esztétika valójában teológiai fenomenológia: láttatása a Jelenségnek, annak, ahogyan Jézus Krisztus konkrét Alakjában Isten észlelhetővé teszi önmagát a hívő tapasztalat számára. E teológiai esztétika alapfogalmai a következők: kinyilvánuló megjelenés (epifánia, phaneron), alak (Gestalt, forma), érdek nélküli ragyogás (gratia/kharisz, splendor, lumen, doxa), észlelés (aiszthésizis) és elragadottság (eksztaszisz). A hittapasztalat a ragyogóan megjelenő Krisztus-alak gyönyörködő észlelése és fokozatos elragadottság hozzá az átalakító Krisztus-követés útján.

A bibliai-keresztény hittapasztalat sajátosságai

Pál apostol (2Kor 13,3–9; Fil 3,10–12) és János (1Jn 3,18–20) keresztény egzisztenciaanalízise kapcsán Balthasar kifejti, hogy a valódi hit természetéhez hozzátartozik a pszichológiai értelemben vett bizonyosságról való lemondás: „...ami lényeges, az az, hogy eltávolodom önmagamtól, hogy azt a másikat, Nagyobbat tartom fontosabbnak, akivel kapcsolatban az Istennek kisajátított ember éppen hogy nem kíván bizonyosságot szerezni.” (213. o.) A keresztény tapasztalat nem

¹ BALTHASAR 2004a. A továbbiakban az önmagukban álló oldal-szám-hivatkozások erre a kötetre utalnak.

egy statikus állapotról szerzett tapasztalat, hanem „az a folyamat, amelynek során a hívő egzisztenciája belső Krisztus egzisztenciájába, annak nyomán, hogy Krisztus fokozatosan beleformálja magát: »míg Krisztus ki-alakul bennetek« (Gal 4,19)” (uo.). Jánosnál a szeretet perspektívájában és az igaz szeretet kritériumaként jelenik meg ugyanez a gondolat: az igazán Krisztus-szerető keresztény nem önmagára figyel, és nem saját pszichológiai bizonyosságát keresi, hanem „a hívő a szeretett Krisztus felé feszülő mozgásként (szeretetésként) ismeri magát, és ezért e mozgás révén tapasztalja meg Istent és saját magát, ugyanakkor viszont nem szabad önmagára reflektálnia, mert ez a reflexió, ez a visszatükröződés szeretete megfoghatóságát jelentené” (224. o.). A keresztény tapasztalat „olyan fokozatosan kiteljesedő folyamat, amelynek során a hívő ember belenövekszik a hit teljes valóságába” (226. o.). E folyamat során a hívő „kiemeltetik” önmagából, „kisajátítódik/kiemelkedik” énje szűkösségéből, egzisztenciája átalakul, és behelyeződik Krisztus egzisztenciájába. A bázeli teológus szerint a hitbeli tapasztalat bibliai fogalma elsődlegesen az *Er-fahrung*, valamint a *peira/experimentum* jelentéstartalmát hordozza, nem az *Erlebnis*ét. A keresztény úton lévőként (*Er-fahrung*, *durch Fahrt*), egy utat bejáróként, egy eseményfolyamat szereplőjeként jut felismerésre (*Einsicht*), szerez tapasztalatot. Útja során próbákat (*peira*, *experimentum*) kell kiállnia, s éppen ezek révén válik kipróbálttá, tapasztalttá. Próbátételek által jut mélyebb hitismeretre, tapasztalja-ismeri meg mélyebben Istent és önmagát, s bizonyul helytállóknak, igazolódik a hite (2Kor 13,3.5). A próbátételek kiállása pedig nem más, mint szenvedések elviselése.

Másodsor, a bibliai-keresztény tapasztalatra lényegileg jellemző, hogy a hit, a szeretet és az érzés aktusait magába építve átfogja az élet teljességét és egységesíti magát a hívő embert; másfelől lényegi jellemzője, hogy a hit befogadó készsége révén maga a hit „tárgya” – az önmagát kinyilatkoztató Isten, Jézus Krisztus – alakítja át és formálja a hívő ember egzisztenciáját (229. o.). Aquinói Szent Tamás nyomán Balthasar az ember teremtettségével adott alapviszonyt, az embernek mint egésznek a valóság egészéhez való hangoltságát tekinti mindenféle tapasztalatértelmezés – beleértve a vallási és a sajátosan keresztény hittapasztalatot is – teherbíró ontológiai talapzatának. Az „ember mint egész” egyfelől azt jelenti, hogy lelki képességei és aktusai kölcsönösen áthatják egymást, mert ugyanazon emberi lélek képességei és aktusai. Így az „érzés” (és érzékelés) sem elszigetelt aktus az értelem és akarat szellemi aktusai mellett vagy alatt, és nem az állati lét maradványa az emberben, hanem eleve a szellemi képességektől áthatott, emberi érzés. Másfelől „az ember mint egész” azt is jelenti, hogy képességeinek differenciálódása előtt, létének egészével ráhangolt a létre, s ez a ráhangoltsága fejeződik ki képességei működésében, s lesz maga is tapasztalat tárgya. Ez az alapviszony „Tamásnál érzésként, tapasztalati kapcsolatként jelenik meg; aki érez, eleve és már mindig is ahhoz van hangolva, amit érez, és ezért *egy*-ért

vele és *bele-egyez*ik” (231. o.). A létezőre és a lét egészére irányuló elfogadó és előzetes hangoltságában, amely a létöröm érzésével jár, az embernek a lét teremtői forrásához, Istenhez való hangoltsága is benne foglaltatik. Balthasar szerint a teremtettséggel adott vallási tapasztalathoz a kegyelem által lehetővé tett keresztény tapasztalat úgy kapcsolódhat, hogy a Szentlélek újfajta hangoltságokat ajándékozik a hívőknek. Egyfelől „lehetővé teszi, hogy az ember ráhangolódjon a kinyilatkoztatás alakjára: hogy kedvét és örömét lelje benne, hogy megértse, hogy megérezze belső igazságát és helyességét” (233. o.). Másfelől, a Szentlélek kegyelme átalakítja, újjáalkotja az ember belső világát, akaratát ráhangolja az isteni akaratra. E folyamat során a hívő ember egyre inkább részesedik a „Szentlélek érzésmódjában”. „A benne jelen lévő Lélektől ajándékozott szeretet révén az ember – kegyelemből – képessé válik Isten érzékelésére, kialakul benne az a képesség, hogy örömét lelje Istenben, és úgyszólván megtanulja megérteni Isten örömét. [...] az emberi érzés egésze részesedik abban a módban, ahogy maga Isten tapasztalja saját istenségét.” (236. o.)

A bibliai és keresztény hittapasztalat harmadik sajátossága, hogy magába vonja és új tartalommal tölti meg az ember testi, érzéki észlelésének tartományát és képzeletvilágát. A keresztény misztika egyoldalú spiritualizáló hagyományaival szemben Balthasar hangsúlyozza, hogy „[a]z önmagát kinyilatkoztató Isten észrebevésének aktusait az Írás egyszerre érzéki és objektív aktusokként jeleníti meg” (295. o.). Részben már az Ószövetségre igaz, de teljesen csak az Újszövetségben valósul meg, hogy a láthatatlan „Isten *szabadon* és az ember antropológiai kötöttségeitől függetlenül alakot ölt, s így láthatóvá, hallhatóvá és tapinthatóvá válik” (uo.).

A Láthatatlan láthatóvá válása az inkarnáció eseményében valósult meg teljessége szerint (1Jn 1,1–3) és a Föltámadott megjelenéseiben folytatódott, akiről az apostolok érzéki észlelésként megvalósult tapasztalatot szereztek. Az inkarnációnak és a feltámadásnak köszönhetően a keresztény tapasztalat sajátossága, hogy sosem lép túl a testi-érzéki valóságon: „...csakis a kereszténységre jellemző jegy az, hogy nemcsak »kiindul« a testi-érzéki valóságból mint valamiféle vallási anyagból, amelyből megfelelően levonhatók a szükséges következtetések, hanem mindvégig ennek a testnek és ennek a vérnek a látásához, hallásához, tapintásához és ízlelő evéséhez kötődik.” (297–298. o.) Balthasar hangsúlyozza, hogy ha már „az ószövetségi istentapasztalat egy kiválasztott nép arra felkészítő nevelése, hogy Istennel emberi alakban találkozzon”, akkor e „felkészítésnek a célja nem lehet elsődlegesen és egyoldalúan az, hogy a lehető legspirituálisabb fogalmat alakítsa ki Istenről” (315. o.). Az igaz, hogy az ószövetségi istenkép kibontakozása során „fokozódó élességgel előragyogtak az élő, szabad, transzcendens Isten vonásai”, ám ez közel sem jelenti azt, hogy a transzcendens Isten kinyilatkoztatása és a róla szerzett tapasztalat elveszítette volna az érzéki észlelés dimenzióját. Ennek igazolására nemcsak az ószövetségi teofá-

niák hosszú sorára, de a templomban az Isten színe elé járuló imádkozó ember szimbolikus-képi közvetítésű tapasztalatára, a próféták érzékletes látomásaira, az apokaliptikus kinyilatkoztatások képeire és az idők végén föltámadók istenlátására vonatkozó isteni ígéretre is hivatkozhat. Az ószövetségi előkészület istentapasztalatának ezt a konstans testi-érzéki-képi dimenzióját, de főként Krisztus megtestesülését, föltámadását és pneumatikus testi létvalóságát, valamint a szentségi üdvrendet és az ígért testi föltámadást szem előtt tartva joggal láthatja úgy Balthasar, hogy a keresztény hittapasztalat csorbítása, ha a testi-érzéki-képi elem csak időleges, elhanyagolható, esetleg Istenhez méltatlan mozzanatként szerepel a misztikus teológia tapasztalatkonceptiójában.

A keresztény hittapasztalat mint részesedés Krisztus ösképi tapasztalatában

Több szempontból is meglepő lehet Balthasar alaptétele, amely szerint a keresztény hittapasztalat részesedés Krisztus ösképi tapasztalatában. Először is meglephet a tapasztalattal kapcsolatban *részesítésről/részesedéssel* beszélni. Joggal felmerülhet a kérdés, hogyan is lehetne részesedni valakinek a tapasztalatában. A tapasztalat sajátossága nem éppen az, hogy személyes és átadhatatlan? A tapasztalatról lehet mesélni, tanúságot tenni, de hogyan lehet közvetíteni és részesíteni benne? Másodszor, meglepően hangozhat az állítás, hogy *Krisztus tapasztalatában* részesedhet a hívő ember. A szokásos szóhasználat inkább valami ilyesféle lenne: részesedni Krisztus kegyelmében, üdvözítő művében, fiúságában, istenismeretében, életében. A tapasztalat fogalma valami mindezeknél konkrétabbat, személyesebbet, bensőségebbet és történelemhez kötöttebbet sugall. De már a „Krisztus tapasztalata”, illetve a „Jézus istentapasztalata” kifejezés használata is eltér a hagyományos „Jézus ismerete, tudása”, illetve „Jézus istenismerete” iskolás szóhasználatától. Az ismeret helyén álló „tapasztalat” kifejezés választása már önmagában utal arra, hogy Jézus istenismerete nem egyszerűen elméleti tudás, hanem történelmi eseményeken keresztül haladó, személyes ismeret. Harmadszor, a legnagyobb meglepetést talán az okozhatja, hogy Balthasar a „tapasztalat” mellett a „hit” kifejezést is állítja Jézusról. Jézus istentapasztalata olyan, hogy nem zárja ki, hanem magában foglalja a hitet is. Ennélfogva a hívő keresztény részesedése Krisztus tapasztalatában egyszersmind részesedés az ő hitében is. A bázeli teológus *Teológiai esztétikájában* nem indokolja meg ennek a szóhasználatának a létjogosultságát, hiszen ezt a munkát már korábban elvégezte a *Fides Christi* tanulmányában, amelyre itt elegendőnek véli egyszerűen csak utalni. A hívő keresztény Krisztus *ösképi* tapasztalatában részesedik. A „tapasztalat” főnév „ösképi”, illetve „archetipikus” jelzője azt juttatja kifejezésre, hogy Krisztus hitet is magában foglaló istentapasztalata kezdete, állandó forrása és példája a keresztény hittapasztalatának.

A továbbiakban két kérdés vár tehát válaszra: miben áll Jézus ösképi tapasztalata, és ebben hogyan lehet részesedni? Az első kérdés vonatkozásában Balthasar számára főként két bibliai szövegcsoporthat bír döntő jelentőséggel. Egyrészt a Zsidókhoz írt levél azon szöveghelyei, ahol Jézus tapasztalatát a $\pi\epsilon\iota\rho\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu$ és a $\pi\alpha\theta\epsilon\iota\nu$, vagyis a 'megpróbálni' és a 'szenvedni' igék írják le (Zsid 2,18; 2,9.10; 12,2), amelyekhez társul még hasonló jelentéstartalommal a 'megízlelni' ($\gamma\epsilon\acute{\upsilon}\epsilon\iota\nu$, megízlelte a halált: Zsid 2,9), az 'együtt szenvedni', 'együttérezni' ($\sigma\upsilon\mu\pi\alpha\theta\epsilon\iota\nu$, együttérezni gyöngeségeinkkel: Zsid 4,15) és a 'tanulni' ($\mu\alpha\nu\theta\acute{\alpha}\nu\epsilon\iota\nu$, a szenvedésből engedelmeséget tanult: Zsid 5,8) igék sora. Ezekben a szövegekben arról van szó, hogy Jézus, noha ő az örök Fiú, önként megtapasztalja a halált, a kísértéseket, a próbatételeket, a szenvedéseket, a halálfélelmet, vagyis az emberlét drámaiságát mint a bűn következményeit, s így velünk együttérezni (együtt érezni) tudó, együtt szenvedő, sőt értünk és helyettünk szenvedő Főpapunkká lett. E tapasztalatszerzés és helytállás közepette bizonyult maradéktalanul engedelmesnek. Jézusnak ezekről a tapasztalatairól és engedelmeségéről szóló kijelentések alapján értelmezi a bázeli teológus a levél későbbi állítását arról, hogy Jézus $\alpha\rho\chi\eta\gamma\omicron\varsigma$ καὶ τελειωτῆς τῆς πίστεως (Zsid 12,2), vagyis ő a „hit vezére és beteljesítője”. Ebből következően és ebben az értelemben állítja Balthasar, hogy a szenvedések és próbatételek tapasztalatai közepette hűségesen helytálló Fiú Jézus a hit magatartásának tökéletes megvalósítója, ősmintája és példája. Jézus tapasztalata tehát a Zsidókhoz írt levélben azt jelenti, hogy a megtestesült Fiú emberségében teljes, a szó szoros értelmében „testközeli”, testi tapasztalatot szerez az emberről, az ember nyomorúságos léthelyzetéről, s e tapasztalatok elszenvedése közepette megtapasztalja Istent, maradéktalanul engedelmes az Atyának, s ezzel a hívő magatartás maximális és példaszerű megvalósítójának bizonyul. A bázeli teológus szavaival: Isten Fiának „Istenként az embert kell megtapasztalnia és kiismernie, hogy vele együtt és az ő vezetésével (*arkhégoz* 2,10) az ember saját szenvedésein keresztül megtapasztalhatta Istent” (250. o.).

Jézus tapasztalatának értelmezése szempontjából Balthasar számára a másik döntő jelentőségű szövegcsoporthat a János-evangéliumban szereplő azon kijelentések képezik, amelyek Jézus egyedülálló látásáról és ismeretéről (hallásáról) beszélnek az Atyára vonatkozóan (Jn 3,11; 6,46; 8,26.38.40). Az Újszövetség tanítása szerint Jézus istenismerete páratlan és mindeneket felülmúló, ezért egyedül ő tudja feltárni és értelmezni az Istent (Jn 1,18). Jézus istenlátásának értelmezésében Balthasar saját utat jár be, amikor Jézus istentapasztalatát mint egyszerre isteni és emberi tapasztalatot – az újszövetségi s különösen a jánosi tanúságtétel jegyében – Jézus fiúság- és küldetésadata felől értelmezi. Hangsúlyozza, hogy Jézus önön egész egzisztenciáját úgy értelmezi, hogy az az Atyától eredő és az Atyához visszatérő küldetéses egzisztencia (vö. Jn 3,31–34); egyetlen mozgás az Atyától a világba és a világból az Atyához, amely mozgás maga kinyilatkoztatás, kifejezése, ér-

telmezése az Atyának. A történelmi küldetésben megvalósuló Atyától érkezés és Atyához visszatérés a Fiú Atyánál és Atyában való örök istenfiúi létét fejezi ki: az Atyától való örök eredését és az Atyához való örök odahajlását a szeretet Lelkében. Jézus istentapasztalata, istenlátása a fiúi egzisztencia e kettős mozgásában valósul meg. A bázeli teológus olvasatában, amikor Jézus Isten vagy az isteni dolgok látásáról vagy hallásáról múlt idejű igealakokat használva beszél (Jn 3,11; 6,46; 8,38), akkor ez „nem a földi léttől független préegzisztenciára vonatkozik, hanem arra, hogy az Atya igéjét hirdelve mindenkor az Atya látása *felől* érkezik, az mintegy mögötte húzódik, mialatt küldetését teljesíti, ugyanakkor azonban [...] egyben folyvást visszatérőben is van az Atyához. Az Atyától érkezve mindenkor az Ige megtestesülésének aktusában létezik, abban az eseményben, amelyben a szemlélődés cselekvéssé alakul; az Atyához visszatérve ő maga mindenkor az az aktus, amely az embert átadja Istennek, ő maga az engedelmesség, az új és örök szövetség megvalósulása. Ez a szövetség ő maga, egzisztenciája kettős mozgása szerint: Istentől az emberhez, az embertől Istenhez térve. Ezért pedig ő maga a szövetség megtapasztalása.” (312–313. o.)

Az „elválaszthatatlanul isteni és emberi jellegű” jézusi tapasztalatok értelmezése csak tapogatózó megközelítések mentén tud haladni, anélkül, hogy ezt a személyi egység (unio hüposztatika) titkában gyökerező titokzatos egységet pontosan meg tudná érteni. A bázeli teológus mindenestre megmutatja azt az összefüggérendszer, amelyben Jézus fiúságtudata, küldetésstudata és istentapasztalata egymásból következik, egymást feltételezi és egymásra mutat. Ha a Jézus öntudatát meghatározó fiúságtudatából indulunk ki, akkor állítanunk kell, hogy „Krisztus szükségképpen részesedik az örökké az Atyától származó és az Atyához visszatérő örök Fiú öntudatában, ami annyiban tükröződik Krisztus emberi öntudatában, hogy ezt a fiúi öntudatot »ön-maga legbensőjénél is bensőségesebben« tapasztalja meg és – teret adva neki – birtokolja” (311. o.). E fiúságtudat azonban isteni léptékű küldetésének a tudatát tartalmazza, vagyis önmagának az Atya végső és teljes Igéjeként, a világhoz intézett megmentő Szavaként történő felfogását (Jn 8,20). Ám Jézus éppen ebben a fiúi küldetésben járva és vele azonosultan tapasztalja meg, látja az Atyát. Így Jézus istenlátása nem „tárgyi” szemlélés, hanem küldetése során megvalósuló tapasztalat. Balthasar még hozzátézi: „Ezért pedig Jézus istentapasztalata szükségképpen legteljesebb alázatának gyümölcse, másfelől pedig a legteljesebb »öntudatot« adományozza.” (309. o.) Mivel Jézus istentapasztalata a küldetésben és a küldetés szolgálatában valósul meg, ezért öröm és fájdalom, kinyilvánultság és rejtettség mozzanata egyaránt jellemezheti, annál is inkább, mert megváltói küldetéséhez hozzátartozik, hogy magára vegye az Istentől elidegenedett bűnös létállapotának fájdalmas terheit, köztük az Istentől való távolság tapasztalatát. Ezzel visszajutottunk a Zsidókhöz írt levél tapasztalásfogalmához, ame-

lyet a próbatétel (πειράζειν) és szenvedés (παθεῖν) kifejezései írnak le.

A második kérdésünkre válaszolva, hogy tudniillik miként lehet részesedni Jézus egyedülálló, de egyben archetipikus istentapasztalatában, Balthasar először is a tényt rögzíti, hogy a bibliai tanúságtétel szerint a részesedés lehetséges. Többek között Pál apostolra hivatkozik, aki felszólítja a filippieket, hogy ugyanaz az érzület/ézés legyen bennük, mint amely Krisztus Jézusban volt (Fil 2,5). „A keresztyén ézés ezért elsődlegesen az isteni alakról lemondó és a lealacsonyodott alakot választó Fiúval való együtt-ézés, ráhangolódás arra a létpályára, amelyet ő követett.” (240. o.) Ez a ráhangolódás és együttézés voltaképpen a Jézus tapasztalataiban való osztozást jelent. A Krisztus-követés nem egyszerűen egy tannak az elsajátítása vagy egy erkölcsi példának az utánzása, hanem személyes osztozás Krisztus sorsában – szenvedésében, halálában, feltámadásában és tapasztalataiban is.

A „hogyan lehetséges?” kérdés megválaszolásához Balthasarnál két szempontot találunk. Egyrészt arra utal, hogy mivel Jézus egész embersége megváltói küldetésének a szolgálatában áll, nincs benne semmi pusztán „privát”, hanem annak minden mozzanata – tapasztalatai is – eleve arra rendelt, hogy megosztott legyen. A Közvetítő a tapasztalatait is közvetíteni akarja. Krisztus azért tud tapasztalataiban részesíteni, mert a „megtestesült Fiú istentapasztalata a Közvetítő tapasztalata, amely azért van, hogy közvetítsék, hogy továbbadják másoknak [...]. Az ösképi tapasztalat szelleme minden esetben inkluzív.” (290. o.) A válasz másik szempontja még hangsúlyosabban a megtestesülés eseményére utal: „... a Krisztussal kapcsolatban lévő embert Isten Krisztusban ténylegesen és érzéki módon látja, megszólítja, megérinti, s ezért Krisztusban ő is láthatja, megszólíthatja és megérinthei Istent.” (313. o.) Az inkarnációnak köszönhetően Jézus saját istentapasztalatát, az Atya látását és kinyilatkoztatását testi egzisztenciájában élte meg, és ezzel lehetőséget adott arra, hogy egzisztenciájának formáját – alázat, egyszerűség, szegénység, szolgálat – követve a mindenkori tanítványok részesedjenek saját istentapasztalatában. Jézus istentapasztalata nem a préegzisztens és a feltámadt Fiú dicsőséges istenlátásának a tapasztalataként, hanem az „Atyától alászálló (Jn 6,38) tapasztalatként éri el az embert”, s ennél fogva „nem nyugodt, megállapodott, hanem folyamatba ágyazódó és nyitott istentapasztalatot közvetít az embernek” (313–314. o.).

Ha már az meglepő állítás, hogy Jézus saját istentapasztalatában tudja részesíteni a hívő embert, akkor az talán még meglepőbb lehet, hogy maga a jézusi tapasztalatban részesedett ember is közvetítheti a jézusi tapasztalatot, amely közvetítés a tradícióban valósul meg. Márpedig a svájci teológus végső soron ezt állítja. Két szempontból is furcsának tűnhet ez az állítás. Egyfelől azért, mert a részesítést nem egyszerűen Krisztus és az egyes ember, illetve a Szentlélek mint Krisztus Lelke és az egyes ember között közvetlenül végbemenő eseménynek tekinti, hanem számol egy emberi közvetítéssel is, a „tradíci-

óval” mint átadással. Másfelől azért, mert a tradíció tárgyát nem egyszerűen hitgizságok, tanítás, intézmények, hanem a hittapasztalat s végső soron a jézusi istentapasztalat átadásában állapítja meg. „Ebben az összefüggésben a hagyomány az a valóság, amely összekapcsolja egymással a hitbeli tapasztalat archetipikus és későbbi formáit” – fogalmaz Balthasar (293. o.). E tradíció folyamata a következő: Krisztus – a szemtanúk: apostolok és Mária – Egyház – egyes hívő keresztény. A bázeli teológus ezzel kapcsolatban szívesen hivatkozik a Jn 1,1–3 szöveghelyre, amelyből az apostoli hittapasztalat (hallás, látás, szemlélés, tapintás) közvetítésének a lehetőségét olvassa ki: az egyháznak s benne a hívő kereszténynek része, közössége (koinónia) lehet a szemtanú apostollokkal. „Az egyház (és az egyháztól függő módon az egyes hívő) istentapasztalata az apostoli és egyházi kérésű keresztül leképezi és a részesezés módján megvalósítja a hitnek és a látásnak azt az ősképi egységét, amely a szemtanúban képződött meg. [...] azáltal, hogy a szemtanú részt adnak (relatív és viszonylagos) ősképi tapasztalatukból, saját szintjükön Krisztus-tapasztalatuk (és ekképpen Krisztussal együtt nyert istentapasztalatuk) teljes struktúráját leképezzük.” (290. o.) Ennek a végső lehetőségi alapja ugyanaz, mint Krisztus esetében: a szemtanú tapasztalata is eleve közvetítésre, továbbadásra rendelt. Mária és az apostolok nem magánemberek, hanem a küldetésre és az egyház számára lefoglalt tanúk, akiknek a Krisztus-tapasztalata (s ezzel istentapasztalata) sem privát jellegű, hanem az egyházban élt minden későbbi hívő egzisztencia számára alapul szolgáló tapasztalat. Ezzel kapcsolatban Balthasar azt is részletesen kifejti, hogy Szűz Mária, valamint Péter, Pál és János apostolok Krisztus-tapasztalata hogyan él tovább az egyházban a rájuk épülő és egymást gazdagító hagyományokban.

A szentek élete mint teológiai egzisztencia és hívő tapasztalata mint locus theologicus

Balthasar tapasztalatteológiájának kitüntetett részét alkotják a szentek mint az Egyház életterében Krisztus ősképi tapasztalatában és küldetésében sajátos módon részesült Krisztus-követő emberek. A szentek életét ezért egyenesen *teológiai egzisztenciának* nevezi. Mivel a szentben példaszerűen megvalósul a Krisztus-követés, Krisztus kegyelmének és misztériumának megélt befogadása, a Krisztusnak és a küldetésnek történő teljes önátadás, ezért a szent élete, tapasztalata és küldetése a kinyilatkoztatás aktualizáló exegézise és valódi *locus theologicus* a tudományos teológiai reflexió, a dogmatika számára. Lisieux-i Szent Terézről írja: „Végső soron Teréz számára csak az igaz, ami megvalósult, amit átélt. Nem merészelne egy tanítást terjeszteni anélkül, hogy előtte ne tapasztalta, váltotta volna valóra, ne szenvedte volna át személyesen. Ám utána az ilyen tanítás nem tartozik többé őhöz, hanem része lesz annak a kegyelemnek, mely benne él, Krisztusénak, aki benne működik; immár nem a földi Teréz birtoka, hanem a meny-

nyeié.” (BALTHASAR 1974b, 48. o.) Ha a szent élete teológiai egzisztenciaként tekintendő, akkor Balthasar szerint ennek megfelelő teológiai módszerrel kell a szentek életét értelmezni. A modern hagiográfia nagy hiányossága, hogy szinte csak történeti és pszichológiai szempontból, biográfiát írva közelíti meg a szent életét, s megfeledez arról, hogy a szent mindig teológiai feladatot, személyes, de az egyház és a világ számára releváns küldetést teljesít. Balthasar szerint a megfelelő módszer a szent teológiai egzisztenciájának megragadásához a teológiai fenomenológia alkalmazása lenne, amely az Istentől támasztott nagy küldetések perspektívájából írja le a szent élettörténetét. A szent életében a legfontosabb a küldetés, az új karizma, amelyet a Lélek ad az egyháznak. A teológiai hagiográfiának ezért arra kellene fókuszálnia, amit maguk a szentek tartanak fontosnak, vagyis a tevékenységükben, életükben, szenvedéseikben és imáikban konkretizálódó küldetésüket, Krisztus-követésüket, szentírás-értelmezésüket. Maga Balthasar ilyen küldetesközpontú és fenomenológiai módszerrel dolgozó kis „hagiográfiai” műveket írt Lisieux-i Szent Terézről és Dijoni Szent Erzsébetéről (BALTHASAR 1950a; 1952), ahogy Keresztes Szent János teológiai esztétikájának a mélyén is a karmelita szentkereszt-tapasztalatát és küldetését igyekezett megragadni a *Teológiai esztétika* második kötetében. Abbéli meggyőződéséről vezetett, hogy a szent élete teológiai egzisztenciaként valódi *locus theologicus* a kinyilatkoztatás mélyebb megértéséhez, Balthasar a régi és az újkori lelki mesterek és misztikusok írásaiból, valamint a róluk szóló tanulmányokból több sorozat kiadását indította el és irányította (*Menschen der Kirche, Lectio Spiritualis, Sigillum, Christliche Meister*). Ő maga is számos tanulmányt írt a keresztény spiritualitás, lelki tapasztalat, kontempláció és misztika kérdéskörében.² Ezekre mind jellemző a megkülönböztetően keresztényi-krisztusi sajátosságok hangsúlyozása az általános antropológiai, vallási, misztikus tapasztalatokkal szemben.

A szentek „tapasztalati teológiájának” komolyanvétele főként abban nyilvánul meg Balthasarnál, hogy saját teológiai reflexiójába és kinyilatkoztatásértelmezésébe is be meri építeni ezen tapasztalati teológia fontosnak tartott elemeit. Itt elég csak Loyolai Szent Ignácra utalni, aki maradandó hatást gyakorolt Balthasar egész teológiájára. A *Számvetésben* így vall erről: „Ignác számomra az a pontja a történelemnek, ahol elkerülhetlenné vált, hogy az ember találkozzék azzal az Istennel, aki maga az Ige, és birtokolja az Igét, aki megszólít, kiválaszt és küldetésre hív. A János és Ignác között húzó-dó szellemi térben játszódik le minden, aminek jelentősége van a számomra” (BALTHASAR 2004, 77. o.). Az ignáci lelki-

² Csak néhány példa: *Das betrachtende Gebet* (1955); Spiritualität; illetve Aktion und Kontemplation in: *Verbum Caro* (1950b; 1950c); *Mysterium Christi* (1970); Das unterscheidend Christliche der Gotteserfahrung; illetve Vorerwägungen zur Unterscheidung des Geistes in: *Pneuma und Institution* (1974a; 1974c); Szempontok a keresztény misztika mibenlétének meghatározásához in: *A misztika alapkérdései* (2008); Christliche „Mystik” heute in: *Der Weg zum Quell* (1982).

gyakorlatok végzése során tett felfedezései és megélt tapasztalatai – Krisztus kiválasztó, lefoglaló, küldetést adó, egyházba konkrét szolgálatra küldő szeretetéről; a Szentháromságról mint a lét és létértelem végső szeretetforrásáról; a neki válaszoló engedelmes és szolgálatkész szeretet „mind nagyobbá” (magis) válásának lendületéről; a szolgálatra való szabaddá válás (indifferentia, Gelassenheit) szükségességéről; Isten mind nagyobb dicsőségének szolgálatáról – mind meghatározó elemivé, valódi *locus theologicus*ává váltak Balthasar krisztológiájának, trinitológiájának és ekkléziológiájának.

Hivatkozott művek

- BALTHASAR, Hans Urs von 1950a. *Therese von Lisieux. Geschichte einer Sendung*. Summa-Verlag, Olten.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1950b. Spiritualität. In: *Verbum Caro. Skizzen zur Theologie*. 1. köt. Johannes Verlag, Einsiedeln. 226–243. o.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1950c. Aktion und Kontemplation. In: uo. 245–259. o.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1952. *Elisabeth von Dijon und ihre geistliche Sendung*. Hegner Verlag, Köln–Olten.

- BALTHASAR, Hans Urs von 1955. *Das betrachtende Gebet*. Johannes Verlag, Einsiedeln.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1970. *Mysterium Christi*. St Benno Verlag, Leipzig.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1974a. Das unterscheidend Christliche der Gotteserfahrung. In: *Pneuma und Institution. Skizzen zur Theologie*. Johannes Verlag, Einsiedeln. 26–37. o.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1974b. *Sorelle nello spirito. Teresa di Lisieux e Elisabetta di Digione*. Jaca Book, Milano.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1974c. Vorerwägungen zur Unterscheidung des Geistes. In: uo. 325–339. o.
- BALTHASAR, Hans Urs von 1982. Christliche „Mystik” heute. In: Joseph Kotschner (szerk.): *Der Weg zum Quell. Teresa von Avila 1582–1982*. Patmos Verlag, Düsseldorf. 11–51. o.
- BALTHASAR, Hans Urs von 2004a. *A dicsőség felfénylése. Teológiai esztétika*. 1. köt. *Az alak szemlélése*. Sík Sándor Kiadó, Budapest, 2004a.
- BALTHASAR, Hans Urs von 2004b. *Számvetés*. Sík Sándor Kiadó, Budapest.
- BALTHASAR, Hans Urs von 2008. Szempontok a keresztény misztika mibenlétének meghatározásához. In: Werner Beierwaltes – Hans Urs von Balthasar – Alois M. Haas: *A misztika alapkérdései*. Sík Sándor Kiadó, Budapest. 39–72. o.

A gyermekúrvacsora és a konfirmáció aktuális kérdései

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Bevezetés és a kérdésfelvetés módszertana

A Magyarországi Evangélikus Egyházban a 2021-es év döntő változást hozott a konfirmáció előtti úrvacsoravétel lehetőségének megteremtésében. Ez a változás sok megválaszolható kérdést vet fel a gyülekezeti hitgyakorlatban, és arra is indítja az egyházat, hogy széles körű dialógust folytasson liturgiai, szentségértelmezési és gyakorlati teológiai kérdésekben. Egy ilyen mélységű teológiai értelmezési változás magával hozza annak esélyét is, hogy az öröm és az elfogadás mellett dilemmát okozzon, esetleg megütközést is keltsen lelkészekben és gyülekezetekben. E tanulmány kérdésfelvetéseket és impulzusokat kíván adni a konfirmáció előtti úrvacsoravétel teológiai értelmezéséhez és gyakorlati továbbgondolásához. Ezzel együtt egy olyan gyakorlati teológiai reflektív megközelítést alkalmaz, amely a tradícióörzés mellett elősegíti a keresztség, az úrvacsora és a konfirmáció fejlődésének és értelmezésének kritikai vizsgálatát. A téma kiterjedt volta e tanulmányban nem teszi lehetővé a részletes elemzést, de a gyermekúrvacsora és a konfirmáció közös halmazában igyekszik a legfontosabb kérdések és szempontok bemutatására.

Gyakorlati teológiai szempontból a gyermekek úrvacsoravételének lehetősége és maga a konfirmáció is az evangélikus teológiai meggyőződés, a konfessionális elkötelezettség és a lelkesítő gyakorlat friss kihívásává vált. Maxwell Johnson liturgiátörténész értelmezési perspektívája alapján a téma körülménye gyakorlati teológiai tényfeltárás. A gyakorlati teológia feladata most, hogy igyekezzen rámutatni a hagyományok megszokott közege és a teológiai vagy lelkesítő meggyőződések mellett olyan alapvető összefüggésekre, amelyek a keresztség, az úrvacsora és a konfirmáció kontextuális hitgyakorlatát formálhatják. Maxwell módszertani óvatosságra intő javaslata a következő: „A keresztény beavatási rítusokban »csak magukból a tapasztalatokból« származó következtetésekre támaszkodni veszélyes módszertan e rítusok megértéséhez és értelmezéséhez. [...] Az ilyen elkülönített és szétválasztott folyamat gyakran magában foglalja a keresztelést csecsemőkorban, az elsőáldozást az »értelem korában« és a konfirmációt később a serdülőkorban vagy a korai felnőttkorban mint az érett hitbeli elköteleződés rítusát. [...] Ha azonban figyelemmel kísérjük e rítusok fejlődését és értelmezését az egyház történelme során, akkor nem tehetünk mást, mint hogy belátjuk, e rítusok ma

már szétforgácsolódtak és elszakadtak a forrásuktól. Nem annyira a rítusokkal kapcsolatos *tapasztalatunknak* kell tehát mindebben elsődlegesnek lennie, hanem magának a rítusok fejlődésének és értelmezésének, hogy ezek formálják, inspirálják tapasztalatainkat, és a kritikai reflexió lehetőségét nyújtják.” (JOHNSON 2007, xx–xxi. o.)

Johnson módszertani perspektívája nyomán a gyakorlati teológiai reflexió legalább két területen jelent feladatot.¹

1. Egyfelől abban, hogy az egyház életére és szolgálatára való reflektálás és a közös gondolkodás teológiai követelmény, amely nem csupán egy közös megegyezés alapján kialakított rend technikai „felügyeletét” vagy korrekcióját jelenti (SWINTON–MOWAT 2013, 17. o.). Krisztusban az egyház egy test, egy élő és organikus szervezet, amelyet áthat a tradíció állandósága mellett a rugalmasság és az adaptivitás felelőssége is. A gyermekúrvacsora és a konfirmáció kérdésében a Magyarországi Evangélikus Egyházban most hatványozottan éljük át ennek a rugalmasságnak és adaptivitásnak az igényét és kihívását.

2. Másfelől a reflektivitásnak, a közös gondolkodásnak és kiértékelésnek a következményeként számolnunk kell annak kockázatával, hogy kiderül: amit teszünk, ami a bevett gyakorlatunk, nem feltétlenül felel meg a megvizsgált teológiai alap vagy teológiai cél kontextuálisan friss értelmezésének.

A gyermekek úrvacsoravételének kérdéséről

Egyháztörténészek és liturgiátörténészek véleménye feszül egymásnak, amikor a gyermekúrvacsora gyakorlatának történetét kutatják. Vajon gyakorlat volt-e a kereszténység első századaiban a gyermekek úrvacsoravétele? A források arról tanúskodnak, hogy a gyermekúrvacsora a kereszténység első évezredének bevett gyakorlata volt, amely a nyugati egyházban folyamatosan veszett ki a hagyományból. A *Traditio apostolicában* (Kr. u. 215 k.) a következőt olvashatjuk a kereszttség kiszolgáltatásának gyakorlatáról: „(A keresztelendők) vetközzenek le, s kereszteljék meg először a gyermekeket. Mindazok pedig, akik tudnak a maguk nevében beszélni, beszéljenek. Azok helyett, akik nem tudnak a maguk nevében szólni, beszéljenek a szülők, vagy valaki a családból. Aztán kereszteljék meg a férfiakat s végül a nőket.”² A keresztény beavatási rítusokban a kereszténység liturgikus formálódásakor a kereszttséghez szorosan kapcsolódott az első úrvacsoravétel is.

¹ Maxwell értelmezését osztja a tapasztalat szerepére vonatkozóan Swinton és Mowat is. Amellett, hogy vallják, a gyakorlati teológia komolyan veszi a tapasztalat szerepét, hangsúlyozzák azt is, hogy az emberi tapasztalat nem forrása a kinyilatkoztatásnak. „Az emberi tapasztalat az a hely, ahol az evangélium megalapozódik, megtestesül, értelmeződik és megélhető. Egy olyan örökös kontextus, amely az evangélium által új kérdéseket vet fel, kihívásokat kínál, és olyan válaszokat követel, amelyek nem mindig nyilvánvalóak, amikor absztrakt módon gondolkodunk róluk.” SWINTON–MOWAT 2013, 5–6. o.

² VANYÓ–ERDŐ 1983, 83–107. o. XXI. A szent kereszttség kiszolgáltatásáról.

Így feltételezhetjük, hogy az úrvacsoravétel azoknak a gyermekeknek az esetében is megtörtént, akik akár rögtön születésük után kereszttségben részesültek.³ Az 1054-es egyházszakadás után azt látjuk, hogy a keleti kereszténységben megmaradt a gyermekek megkeresztelése utáni úrvacsoravétel. Feltételezhetjük, hogy a korai egyházban is gyakorlat volt, hogy a keresztény hitre térő felnőttek családként, gyermekeikkel vettek részt az úrvacsorában (DALBY 2010, 7. o.).

A római katolikus egyház azonban az 1251-es IV. lateráni zsinat óta tanítja, hogy a kereszttségben kapott üdvösség elegendő, és a kisgyermekes esetében nem kell tartani attól, hogy elveszítik az üdvösségüket, ha az úrvacsorával való éléssel megvárják a megértés korának eljöttét (uo. 22. o.). Ez a zsinat hozott döntést arról is, hogy a gyónásnak meg kell előznie az úrvacsoravételt, és ez az úrvacsoravétel csak a megértés korának eljövetelkor történjen meg. Olyan véleményt is olvashatunk, hogy a *transsubstantiatio* tanának kifejlődése hozta magával, hogy nem csupán a kenyér vételére szorítottak, de a gyermekek későbbi életkorban való áldozását is azért vezették be, nehogy megszenteltlenítsék Krisztus átlényegült jelenlétét a kenyérben és a borban (vö. LEE é. n.). Az elméleti okok mellett egészen gyakorlatiasan arra is találunk hivatkozást, hogy egyszerűen az úrvacsoravétel alkalmainak ritkulása, az egy szín alatti úrvacsoravétel egyre inkább kiszorította a gyermekek úrvacsoravételét, és a keresztény beavatás szentségei egymástól időben egyre távolabbra kerültek (JOHNSON 2007, 263–264. o.).

A 15. században a huszita mozgalom hozta vissza a gyermekúrvacsora gyakorlatát (HOLETON 1984, 12. o.), de a reformáció első évtizedeiben azt látjuk, hogy a megreformált tanítások és gyakorlatok között nem szerepel a gyermekúrvacsora kérdése (JOHNSON 2007, 360. o.). A katekézisdolgozatok fellendülése biznysága annak, hogy nem maradt el az úrvacsoravételre felkészítő bűnvallás és hitvallás gyakorlata, különösebb meghatározás nélkül az úrvacsoravételre készülő korával kapcsolatban (BURNETT 2018, 49. o.). A lutheri katekézisdolgozat az evangélikus tanítás addig nem látott elterjedését hozta magával, de a ma gyakorolt konfirmáció egy másik reformatori kezdeményezés alapján Martin Bucerneknél köszönhető, és majd később válik a pietizmus bevett gyakorlatává.

Mindezek után mi vezetett oda, hogy a 20. század második felétől a protestáns egyházak közül többen szakítottak a főleg kamaszokban történő konfirmáció gyakorlatával, és nyitottak a gyermekúrvacsora irányába? Hazai evangélikus álláspontunk kialakításához és a jelenlegi helyzet

³ JOHNSON Szent Cyprianusra (*De lapsis*) hivatkozva említi, hogy a keresztelési rítus végén a csecsemők is részesedtek az úrvacsora szentségében (2007, 54., 92–93. o.). DALBY sem tartja kizártnak, hogy ha az ősegyház gyakorlatában szerepelt a gyermekkereszttség, akkor ezzel egy időben gyakorolhatták a gyermekúrvacsorát is (2010, 7. o.). VENEMA viszont nem tartja meggyőzőnek ezeket az érveket, véleménye szerint a nyugati kereszténységben nem vált olyan elterjedté a gyakorlat, mint a keleti kereszténységben (2009, 7. 2. fejt.)

jobb megértéséhez a következőkben a legfontosabb teológiai kérdéseket – gyermekteológia, keresztség, az első úrvacsoravétel feltétele, közösség, bűnvallás, tradíció – vetjük fel.

1. A gyermekkor teológiai és pedagógiai értelmezése a gyermekteológia létrejöttével új szempontokra hívja fel a figyelmet az úrvacsorával kapcsolatban. Kodácsy-Simon Eszter arra mutat rá Luther Mártonnak a gyermekek hitéről és istenképéről szóló tanulmányában, hogy biblikus és lutheri alapokra építve a hitkérdésekben példaként állhatnak a gyermekek a felnőttek előtt: „Még a gyermekek állnak legközelebb az édenkerti teljes bizalom és az »örömteli remény« állapotához, bennük látható meg leginkább Isten kegyelmének különleges lehetősége, s rájuk pillantva, őket figyelve vagy éppen velük beszélgetve mi, felnőttek is segítséget kaphatunk hitbeli dilemmáink és életkérdéseink megválaszolásához.” (KODÁCSY-SIMON 2017, 202. o.) Az evangéliumok tanúsága szerint Jézus többször állítja tanítványai elé példaként a gyermekeket: „Ekkor kisgyermeket vittek hozzá, hogy tegye rájuk a kezét, és imádkozzék értük, a tanítványok azonban rájuk szóltak. De Jézus ezt mondta: Engedjétek e kisgyermeket, és ne akadályozzátok őket, hogy hozzám jöjjenek, mert ilyeneké a mennyek országa.” (Mt 19,13–14) „Bizony mondom nektek: aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be oda. Ekkor átölelte és kezét rájuk téve megáldotta őket.” (Mk 10,15–16) A gyermekeket Jézus tanítványai sem tilthatták el Jézustól. A gyermeki hit példája az őszinte, rácsodálkozó, bizakodni és reménységre kész hitnek. A gyermekek jelenléte, Jézus-keresése, családi közösségekhez való tartozása egészen természetes jelenség volt, ami nem mutat arra, hogy ők ne vehettek volna részt az első keresztény közösségek liturgikus életében.

A páli levelekből a gyermekúrvacsorával kapcsolatban gyakran idézett textus: „Mert aki úgy eszik és iszik, hogy nem becsüli meg az Úr testét, ítéletet eszik és iszik önmagának.” (1Kor 11,29) A megbecsülés hiányát vagy az ezt megelőző versben említett méltatlanul evést és ivást a gyermekúrvacsora ellenzői okként jelölik meg annak indoklására, hogy egy gyermek még nem képes megbecsülni az úrvacsorát, vagy még nincs azon a szellemi szinten, hogy méltóképpen vegye magához Krisztus testét és véré (PEARCY 1980, 168. o.). A korinthusi gyülekezet helyzetét látva azonban egészen más méltatlanságról és a megbecsülés más típusú hiányáról van szó. A méltatlanul vett úrvacsora az Istenben bízó hit lélekpusztító hiánya, az értünk hozott áldozat semmibevétele, az Istentől való tudatos elfordulás fájdalmas valósága. Az úrvacsorai asztalhoz vágyakozó gyermek a saját hitbeli fejlődésének szintjén a saját hitével és bizodalmaival méltóképpen járulhat az úrvacsorához.

2. A gyermekúrvacsora és a konfirmáció kérdéseiben a keresztségre mint teológiai alapra tekintünk. Fontos reflektálni ezzel kapcsolatban arra a lehetőségre, hogy a konfirmáció liturgiája mennyiben próbál meg kvázi a keresztséget kiegészítő szerepet betölteni evangélikus liturgiai gyakorlatunkban. A keresztség-konfirmáció-úrvacsora kora egyhá-

zi, rögtön egymást követő liturgiai gyakorlata⁴ húzódott el a hagyomány szerint körülbelül tizenkét évre, a protestáns „megértés korára”. Keresztség és konfirmáció időbeli eltolódása idézte elő azt a teológiai veszélyt, hogy a keresztség és a konfirmáció egymás kiegészítésének tűnnek, a vízzel és a Lélekkel való keresztség két különböző állomásának. Ez a megközelítés hordozza magában a konfirmációnak mint valamilyen módon mégis megtartott kvázi-szentségnek a gondolatát is. Erre a veszélyre hívja fel a figyelmet a *Negyedik anglikán liturgiai konzultáció* is: „A keresztség teljes szentségi beavatás (iniciáció), és az úrvacsorában megtörtéző részvételhez vezet. A konfirmációnak és más megerősítő rítusoknak folyamatos pasztorális szerepük van a keresztségben részesültek hitbeli megerősítésében, de semmilyen módon nem tekinthetőek a keresztség beteljesítésének vagy az úrvacsoravételhez szükséges előfeltételnek.” (GIBSON 1999, 4. b) Luther elvetette a konfirmáció püspökök által történő gyakorlatát, a keresztséget az üdvösséghez elégségesnek tekintette, és gyülekezetlátogatásai, a *Kis káté* és a *Nagy káté* alapján tudjuk, hogy a keresztség szentségéhez egyetlen gyakorlatot rendelt, ez pedig a katekézis gyakorlata volt.

Keresztség, konfirmáció és úrvacsora kérdésében azt a teológiai kérdést kell feltennünk, vajon maga a keresztség elégséges-e az Úr asztalához való járuláshoz, és ezért mindazok, akik meg vannak keresztelve, joggal vehetnek-e úrvacsorát. A gyermekkeresztséggel egyetértők igennel válaszolnak erre, akik pedig nem értenek vele egyet, a megértésre, egy bizonyos lelki érettségre, valamilyen megtéréstepaszlat szükségességére hivatkozva teszik ezt. Evangélikus teológiánkban a keresztség, az élenkbe jövő kegyelem ajándéka elégséges feltétele az úrvacsorában való rendszeres részvételnek. A megértéssel mint feltétellel szemben érdemesebb a felkészültségjellegét hangsúlyozni. A megértés mint feltétel rendkívül nehezen definiálható, ha az esetleges képzettség, a testi vagy szellemi egészség és a fejlődési érettség hiányára gondolunk. A felkészültség azonban az úrvacsorához járuló saját lehetőségeihez képest valósítható meg; csak gyülekezetpedagógiai kreativitásunkon múlik, milyen eszközökkel tesszük ezt.

3. Az úrvacsora közösségi, *communio*-jellege megerősödött, és örömteli tapasztalat, hogy a 20. század második felétől egyre nagyobb hangsúly helyeződik az istentiszteleti élet, benne az úrvacsora közösségteremtő erejére. Ezt a fejlődési folyamatot javasolja Beckwith a gyermekek istentiszteleti közösségben történő részvételével kapcsolatban: „A felnőttekkel való közös részvétel az istentiszteleten segít a gyermekeknek abban is, hogy kialakuljon bennük a közösséghez tartozás érzése. Az istentiszteleten való részvételen keresztül fejlődik ki a gyermekben az az identitás, hogy ő is tagja Isten népének, és ő is Isten gyermeke. Amikor a gyermekek részt vesznek a közös istentiszteleten, megtapasztalják, hogy Isten gyerme-

⁴ Keresztség és konfirmáció összetartozását hangsúlyozza HAFENSCHER Károly liturgiaelméleti és liturgiátörténeti munkája is (2010, 470. o.).

keiként milyen pozitív lehetőségek rejlenek bennük.” (BECKWITH 2004, 142. o.) A hit személyes és közösségi megélése új kutatási területté vált, amelynek egyik legfontosabb területe a hitfejlődés és az inkluzivitás, a széles spektrumú befogadó közösségi élet. Ha az úrvacsorára úgy tekintünk, mint szentségi közösségi étkezésre és a Krisztussal való közösségünk ünneplésére, akkor nehéz megmagyarázni, hogy a megkeresztelt gyermekeket kizárjuk ebből a részvételi lehetőségből (HALASI 2016, 47. o.). Ezt hangsúlyozza Lackner Pál is a gyermekúrvacsora témájával kapcsolatban: „Ekkleziológiai világ a gyermek és a fiatal nem a holnap egyháza, hanem már a máé is, ezért ebből a szeretetközösségből nem zárható ki!” (LACKNER 2018, 313. o.)

Fiatalon elhunyt lelkész kollégánk, Halasi András is hangsúlyozta az úrvacsora közösségi aspektusát tanulmányában: „...egy a családból induló és a gyülekezetbe megérkező, »tanuló közösségben« élő közösségben van helye és lehetősége annak, hogy a gyermekeket is megfelelően felkészítsük az első úrvacsoravételre, amely a szülőkkkel vagy keresztszülőkkkel együtt történhetne meg. A felkészítések során a cél nem az volna, hogy a résztvevők – legyenek azok akár szülők, akár gyerekek, de akár a felkészítést végző lelkész – megértsék, mi is történik az úrvacsorában, hanem hogy mindenki tudja, »az élet Ura, Krisztus lép velük közösségre.«” (HALASI 2016, 46. o.)⁵

A 20. század második felének hitfejlődési elméletei, különösen is James Fowler munkássága mutatott rá, mennyire fontos komolyan vennünk a gyermekek hitét és Istenhez való ragaszkodását. De ebben akár az is megerősíthet bennünket, ha belelapozunk Luther asztali beszélgetéseibe, és kikeressük a gyermekekre vonatkozó lutheri gondolatokat. Megnyugtatóan osztja Luther is a gyermekek „gyermeki fejlett hitével” kapcsolatos modern kori ismereteinket.

4. Evangélikus úrvacsora-értelmezésünk alapján az Úr asztala köré gyülekező közösség Jézus Krisztus bűnbocsánatára szoruló közösség. A közösségi jelleg erősödése pozitív folyamat, de látnunk kell, hogy az evangélikus teológiai értelmezésben az úrvacsorát bűnvallás és feloldozás előzi meg, amely komoly és felelősségteljes lelki és hitmegélelési folyamat. A gyermekúrvacsora dilemmájában itt is a hitfejlődési elméletek siethetnek segítségünkre: a gyermek is átéli elesettségét, érzi a rosszat, és reménysege és bizalma a bocsánatban és a tiszta lappal való továbblépésben talán még erősebb, mint a felnőtteké.

5. Következő területként meg kell említenünk az evangélikus hagyomány kérdését is. Evangélikus identitásunk az ige és a szentségek egységét hangsúlyozza, ennek folyamatos kontextuális átgondolása és értékelése az egyház meg nem szűnő

⁵ Halasi András tanulmánya áttekinti a gyermekúrvacsora külföldi egyházakban kialakult gyakorlatát is, és az egyházi, illetve gyülekezeti bevezetéshez is tartalmaz útmutatót ad. Az általa példaként hozott tanulmányok és lmk-dolgozatok friss, újszerű és bátorító teológiai érveléssel hozzák evangélikus hitvallásos elkötelezettségünkhöz egészen természetes módon közel az úrvacsora gyermeki közösséget is magába integráló kérdését.

teológiai küldetése. A bevezetőben említett gyakorlati teológiai reflexió azonban megkerülhetetlen: mi történik akkor, ha kiderül, a konfirmációi első úrvacsoravétel olyan történelmi folyamat eredménye, amelyet átértékelhetünk, amelyhez nem kell ragaszkodnunk, amelyben szabadok vagyunk arra, hogy a bibliai forráshoz visszatérve újradefiniáljuk teológiai meggyőződésünket és ehhez alakítsuk gyakorlatunkat?

A konfirmáció kialakulása és kontextuális kérdései

Az evangélikus konfirmáció kialakulásának története a reformáció szentségértelmezésének különös kísérőjelensége.⁶ Luther számára a konfirmáció, avagy a bérmálkozás római katolikus szentségértelmezése nem bizonyult megtarthatónak, de ennek ellenére nem halványult el a protestáns gyakorlatban az első úrvacsoravételre való felkészítés szükségességének. A reformáció indulásakor népszerű katepöpiratok gondoskodtak a hívek felkészítéséről, a konfirmáció kialakulásáig az évenkénti úrvacsoravételek előtt a lelkészek kikérdezhették a megfelelő kort elért fiatalokat a káté kérdéseiből, majd azok után vehettek úrvacsorát.

Az 1529-es katekétikai fordulat (a *Kis káté* és a *Nagy káté* megszületése) vezet el ahhoz az első konfirmációi liturgiához, amelyet Martin Bucernek köszönhetünk. Martin Bucer már strassburgi lelkészsége idején, az 1520-as évektől kezdve aktív vitákat folytatott a város több anabaptista mozgalmanak képviselőjével, és nem engedett a gyermekkeresztséggel kapcsolatos meggyőződéséből. Számára a gyermekkeresztesség természetes következménye a hitben való nevelés, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek megismerje azt a hitet, amelyben Isten őt gyermekének fogadta el. Az anabaptistákkal folytatott vitákban hangsúlyozta, hogy újrakeresztelés nélkül is átadhatja magát az ember Krisztusnak és elkötelezheti magát Isten és egyháza mellett. E két meggyőződés vezette arra, hogy az 1530-as évek elején már olyan nyilvános fogadalomtételt javasol, amely követheti a katekétist és megnyugtathatja azokat, akik a felnőttkor küszöbén hiányolják a személyes elköteleződés megerősítését.

Amikor 1538-ban új helyszínen, Ziegenhain városában kezdte meg szolgálatát, itt is folytatta teológiai békítő tárgyalásait a helyi anabaptista csoportokkal. Ennek a megbékélésnek volt az egyik eredménye, hogy Bucer végül olyan konfirmációi liturgiát írt, amely tartalmazta a Krisztus mellett elköteleződés fogadalomtételét, ezzel együtt az Isten és az egyház iránti engedelmesség és elköteleződés megvallását. 1539-ben került sor az első konfirmációi istentiszteletre, és így született meg a konfirmáció szokása, amely mind a mai napig – sokféle formája ellenére – még mindig az első

⁶ A tanulmány konfirmációtörténeti vonatkozású gondolatai elhangzottak az Evangélikus Hittudományi Egyetem 2020 novemberében tartott úrvacsorai konferenciáján.

úrvacsoravétel alkalmá és az evangélikus identitás meghatározó eleme (BURNETT 1994, 95–118. o.).

A több évszázados evangélikus konfirmációi hagyomány kontextuális teológiai és gyakorlati formálódása lelkészeket és gyülekezeteket is arra készítet, hogy dialógust folytassanak a konfirmáció előtti úrvacsoravétel új lehetőségének rendjéről, a gyülekezeti megvalósulás bevezetéséről és az ezzel kapcsolatos katekétikai feladatokról.⁷ A Magyarországi Evangélikus Egyház Püspöki Tanácsának júniusi körlevelében egészen konkrét útmutatást kapunk a gyermekúrvacsora bevezetésének rendjére és javasolt lépéseire.⁸ A körlevél egyértelművé teszi a gyermekek úrvacsorához járulásának lehetőségét és gyakorlatának mikéntjét egyházunk minden gyülekezetében.

A konfirmáció előtti úrvacsoravétel előkészítő útja lehet annak, hogy a konfirmációban valóban megvalósuljon az átgondolt és önálló döntésen alapuló úrvacsoravétel. Ennek megfelelő tanítása és kommunikációja megtarthatja a konfirmációban meghatározó szerepet vivő úrvacsoravétel komolyságát és jelentőségét. Mindemellett arra is lehetőséget ad, hogy az első önálló úrvacsoravétel még hangsúlyosabbá váljon az elköteleződés folyamatában. Az elköteleződés megerősödése szempontjából nem közömbös, hol és miben találja meg a konfirmandus azt a befogadó közösséget, ahová szívesen csatlakozik, ahol indítást kap arra, hogy a hit útján járva élje meg a konfirmációban megerősödő hitét. A gyülekezet részéről fontos feladat, hogy a konfirmandusok aktív kapcsolatban legyenek az ifúsággal, és minél többször legyen lehetőségük aktív részt vállalni az istentiszteleti és gyülekezeti szolgálatban. Diáspóraegyházként bizonyára sok kreatív megoldást kell alkalmaznunk, amelyek az egyházmegyében vagy az egyházkerületben megvalósíthatók, és olyan közösségi élményeket tudnak biztosítani, amelyek erősíteni tudják a konfirmandusok elköteleződését, egyház- és gyülekezetszeretetét.

A konfirmációi felkészítésről megállapíthatjuk, hogy egyházunk tanítói szolgálatának egyik legsokszínűbb próbaterepe. A tananyagtól kezdve a módszerekig sokféle megközelítésben igyekszünk eljuttatni a tinédzserkorú fiatalokat a hitük megvallásáig és a felnőtt egyháztagságig. Kérdések sokaságát lehetne felsorakoztatni arra nézve, milyen eredményeket jelez a fogyatkozó egyháztagság. A divatból kimenni nem akaró de-nevéres vicc nyomán kritikusan kell feltennünk a kérdést, mi a célunk: konfirmációi tradícióink változtathatlanságának megőrzése, vagy a hitükről tudatosan dialógust folytatni tudó fiatal, de még nem annyira felnőttek hitmegélésének és felszabadult hitvallásának segítése.⁹ Misszió küldetésünk átgondol-

ni, gyülekezetünk hogyan segíti a felnőtt kereszténnyé formálódást és a Krisztus-követő tanítványi életformát.

A zsinati döntés után a konfirmáció előtti úrvacsoravétel lehetőségének a bevezetése, az ahhoz kapcsolódó párbeszéd, a saját eddigi megszokásainkra, gyakorlatunkra való reflexió a megújulás lehetőségét adja a keresztséggel kapcsolatos teológiai hitvallásunkban, az úrvacsora szentségértelmezésében, a gyülekezeti életben mint Krisztus élő közösségében és a konfirmációi céljaink és gyakorlataink újragondolásában és megújulásában.

A teológiai reflexió eredményének összegzése

Evangélikus egyházunk kihívásokkal teli teológiai ösvényre lépett, amikor a konfirmáció előtti úrvacsoravétellel kapcsolatos döntés zsinati többségi szavazási eredménnyel megszületett. Észak-amerikai evangélikus, német és finn evangélikus példák alapján látjuk, hogy a gyermekúrvacsora kérdésében működőképes gyakorlatról van szó. Teológiai értelemben ez egy olyan gyakorlathoz való visszatérést jelent, amely alapelemeiben nagy valószínűséggel hozzátartozott az első évezred egyházi gyakorlatához, de amelyet a reformáció nem hozott vissza, sőt római katolikus mintára nem szentségként ugyan, de mégis megtartott a konfirmáció keretein belül az első úrvacsoravételre való felkészülésben.

A gyermekúrvacsora kérdése jelenlegi helyzetében kiemelten koncentrált teológiai figyelmet és katekétikai munkát igénylő feladat egyházunkban, amelyben komolyan kell vennünk minden pro és kontra véleményt, még akkor is, ha már megszavazott döntésről van szó. A konfirmáció előtti úrvacsora bevezetésének lehetősége friss teológiai perspektíva kialakítására indít bennünket. Hozzájárulhat ahhoz, hogy reménység szerint bátor és szükségszerű újításokkal és megújulni tudással, szentségeinken és az új hangsúlyokat kapó konfirmáción keresztül kicsiny gyermekkortól kezdve a tudatos Krisztus-követés formálódhasson minden egyházunkhoz tartozó és tanítványságra törekvő evangélikus keresztény életében. Nagy lehetőség ebben a folyamatban az a nemzetközi konfirmációi kutatás is, amelyből lényeges támpontokat kaphatunk az elkövetkezendő években arra nézve, hogyan látják a konfirmandusok és hogyan látják a szolgálattevők a konfirmáció megvalósulásának aktuális helyzetét.¹⁰

A konfirmáció előtti úrvacsoravétel lehetőségének zsinati döntés nyomán történő bevezetése és a vizsgált teológiai és történeti vonatkozások azt mutatják, teológiai szempontból jó úton halad a Magyarországi Evangélikus Egyház e lehetőség megnyitásával. A konfirmáció eddigi gyakorlata inkább tükröz megcsontosodott gyakorlatot, mintsem megújulni tudó, teológiailag és gyakorlatilag is adaptív rítust. A gyakorlati megvalósulás felé vezető továbblépés három feladatot

⁷ A konfirmáció céljáról, az aktuális és jövőbe mutató kérdéseiről és a konfirmáció jövőjét elősegítő törekvésekről a folyóirat lmk-előkészítő tanulmányában bővebben is olvashatunk (PÁNGYÁNSZKY 2021, 324–326. o.).

⁸ <https://www.evangelikus.hu/hireink/itthon/utmutato-a-konfirmacio-elotti-urvacsoravetelre>.

⁹ GÖRÖZDI Zsolt a konfirmációs munkáról írott tanulmányában hasonlóképpen veti fel annak szükségességét, hogy a hittételek tanítása mellett az aktualizás, a hitbeli fejlődés is megvalósulhasson (2021, 39. o.).

¹⁰ <https://uni.lutheran.hu/nemzetkozi-konfirmacios-kutatas/>.

jelent most egyháznak, lelkészeknek és gyülekezeteknek: a teológiai kérdések további dialógusát a szentségértelmezésben és a konfirmáció értelmezésében, a gyermekúrvacsora és a konfirmáció teológiai konszenzus alapján történő gyakorlati bevezetésének kialakítását és annak hitformáló, befogadó, missziói lelkületű megvalósítását.

Felhasznált irodalom

- BECKWITH, Ivy 2004. *Postmodern Children's Ministry. Ministry to Children in the 21st Century*. Zondervan, Grand Rapids, 2004.
- BURNETT, Amy Nelson 1994. Martin Bucer and the Anabaptist Context of Evangelical Confirmation. *Mennonite Quarterly Review*, 68. évf. 95–122. o. Web: <https://core.ac.uk/download/pdf/17222456.pdf>. (Letöltés: 2021. szeptember 12.)
- BURNETT, Amy Nelson 2018. Instructed with the Greatest Diligence Concerning the Holy Sacrament. Communion Preparation in the Early Years of the Reformation. In: Charles P. Arand (szerk.): *From Wittenberg to the World. Essays on the Reformation and its Legacy in Honor of Robert Kolb*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 47–66. o.
- DALBY, Mark 2010. *Infant Communion. The New Testament to the Reformation*. Gorgias Press, Piscataway.
- GIBSON, Paul 1999. International Anglican Liturgical Consultations. A Review. *Studia Liturgica*, 29. évf. 2. sz. 235–250. o. Web: <https://www.anglicancommunion.org/media/120963/IALC-Review.pdf>. (Letöltés: 2021. augusztus 17.)
- GÖRÖZDI Zsolt 2021. A konfirmációs munka anyaga. *Teológiai Fórum*, XV. évf. 1. sz. 21–41. o. Web: https://www.academia.edu/53547866/A_konfirmacios_munka_anyaga. (Megtekintés: 2021. szeptember 12.)
- HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztyén istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben*. Luther Kiadó – LFZE Egyházzene Tanszék, Budapest.
- HALASI András 2016. Úrvacsora gyermekekkel. *Lelkipásztor*, 91. évf. 2. sz. 42–50.
- HOLETON, David R. 1984. The Communion of Infants and Hussitism. *Communio Viatorum*, 27. évf. 4. sz. 207–225. o.
- HORVÁTH-BOLLA Zsuzsanna 2021. Tudósítás a XI/7. online zsinati időszakról. *A Magyarországi Evangélikus Egyház Zsinata*, február 22. <https://zsinat.lutheran.hu/tudositasok/Tudositas.pdf/view>. (Letöltés: 2021. szeptember 24.)
- JOHNSON, Maxwell E. 2007. *The Rites of Christian Initiation. Their Evolution and Interpretation*. Liturgical Press, Collegeville.
- KODÁCSY-SIMON Eszter 2017. Milyenek az Isten országa? A gyermekek teológiája Luthernél. In: Szabó Lajos (szerk.): *Teológia és reformáció. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem oktatóinak tanulmánykötete*. Evangélikus Hittudományi Egyetem – Luther Kiadó, Budapest. 193–202. o.
- LACKNER Pál 2018. A gyermek és az úrvacsora – néhány kérdés. *Lelkipásztor*, 93. évf. 8–9. sz. 313–314. o.
- LEE, Tommy é. n. The History of Paedocommunion from the Early Church Until 1500. *Reformed.org*, <https://reformed.org/sacraments/the-history-of-paedocommunion-from-the-early-church-until-1500-by-tommy-lee/> (Megtekintés: 2021. szeptember 24.)
- MEE Püspöki Tanácsa 2021. Útmutató a konfirmáció előtti úrvacsoravételre. *Evangélikus.hu*, június 17. <https://www.evangelikus.hu/hireink/itthon/utmutato-a-konfirmacio-elotti-urvacsoravetelre>. (Megtekintés: 2021. szeptember 25.)
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2021. A konfirmáció célja és gyakorlata. *Lelkipásztor*, 96. évf. 8–9. sz. 324–326. o.
- PEARCY, David L. 1980. Infant Communion II. Present Barriers to the Practice. *Currents in Theology and Mission*, 7. évf. 1. sz. 166–170. o.
- SWINTON, John – MOWAT, Harriet 2013. *Practical Theology and Qualitative Research*. 5. kiad. SCM Press, London.
- VANYÓ László – ERDŐ Péter 1983. *Az ókeresztény kor egyházfegyelme az első négy században*. Szent István Társulat, Budapest.
- VENEMA, Cornelis P. 2009. *Children at the Lord's Table? Assessing the Case for Paedocommunion*. Reformation Heritage Books, Grand Rapids.

VALLÁSPEDAGÓGIA ◀

Kérdések és kihívások az iskolai hitoktatásban

*Zsinati beszámoló az egyházban folyó hitoktatás aktuális helyzetéről és kérdéseiről**

■ KODÁCSY-SIMON ESZTER – CSOBÓ-KATONA RENÁTA

Előzmények

A 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről alapvetően megváltoztatta a hitoktatás helyzetét Magyarországon. A korábbi években kétféle hitoktatás létezett: az egyházi

fenntartású oktatási intézményekben a fenntartó által meghatározott feltételekkel működő kötelező jellegű hitoktatás, valamint az egyházközösségek által szervezett fakultatív vagy gyülekezeti hittan a gyülekezet épületeiben vagy az egyházközösség területén található óvodák és iskolák épületében tanítási időn kívül. 2011-ben ezt a képet rendezte át az akkor bevezetett törvény azzal, hogy a 2013/14-es tanévtől kezdődően „az állami iskola 1–8. évfolyamán az etikaóra vagy az

* A beszámoló a Magyarországi Evangélikus Egyház 2021. májusi zsinati ülésére készült.

ehelyett választható, a bevett egyház, illetve belső egyházi jogi személye által szervezett hit- és erkölcsstanóra a kötelező tanórai foglalkozások része¹ lett.

Az állami általános iskolák tanórai foglalkozásainak rendjéhez illeszkedő új hit- és erkölcsstanóra számos szervezési kérdés elé állította az egyházakat, amelyekre a hitoktatással foglalkozók éppúgy azonnal keresték a válaszokat, mint a Magyarországi Evangélikus Egyház (MEE) döntéshozó szervei.

Az MEE Püspöki Tanácsa 2012-ben létrehívta a katechetikai munkacsoportot, amely a hitoktatás tartalmi kérdéseinek meghatározásáért lett felelős, így többek között a kerettantervek, az érettségi tételek és követelmények, valamint az MEE hivatalos hittankönyvsorozatának tartalmi kérdései tartoznak a munkacsoporthoz. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy számos szervezési és stratégiai kérdésben is döntéseket kell hozni, ezért a püspöki tanács 2013-ban a hitoktatási stratégiai munkacsoportot is elindította, amelyben aktív hitoktatást végző gyülekezeti lelkészek és hitoktatók dolgoznak. A munkacsoport feladata a kötelezően választható hit- és erkölcsstanoktatásból adódó kérdések rendszerezése és az MEE számára stratégiai javaslatok kidolgozása.

A munkacsoport 2014-ben az MEE Zsinata elé vitte javaslatait, amelyek között szerepelt a különböző hitéleti végzettséggel rendelkezők hitoktatási jogkörének tisztázása, a lelkészek és hitoktatók hittanóra-terhelésének szabályozása, hitoktatói hálózat kiépítésének javaslata, a hitoktatás finanszírozásának rendezése, a hitoktatás adminisztratív kérdéseinek kijelölése, aktuális hitoktatási szabályrendelet megalkotása, főállású hittanári státuszok létrehozása s idővel egy hittanári életpályamodell kiépítése. A megfogalmazott célok között az alábbiak szerepeltek: az evangélikus hitoktatásban részesülő gyermekek számának növelése, ezen gyermekek bekapcsolása a gyülekezetekbe, az evangélikus egyházban megkeresztelt gyermekek közül minél többek meghívása az evangélikus hitoktatásba, a hitoktatói munka minőségének javítása, a hittanárok és lelkészek hitoktatói – s így gyülekezeti – szakmai munkájának segítése, a hitoktatók versenyképes fizetésének biztosítása, ezáltal egyházon belüli megbecsülésük javítása.

Az egyház különböző döntéshozó testületei 2014-ben gyors és hatékony lépéseket tettek a hit- és erkölcsstanoktatás minél szélesebb körű és színvonalas, minőségi megvalósításáért. 2018-ban a zsinat bevezette a hitoktatói életpályamodellt (HÉM) is, amely lépésnek a megtételével felvállalta a főállású hitoktatói státuszok fenntartásának és bővítésének felelősségét, biztosította a hitoktatói munka – legalább rövid távú – kiszámíthatóságát,

és lehetőséget teremtett a hitoktatás minőségi szintjének emelésére.

Mindezek létfontosságú lépések voltak az evangélikus hit- és erkölcsstanórák megtartásához az új oktatási-nevelési törvényi keretek között. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a kitűzött céloknak megfelelően jó úton indult el az egyházunk, és megtérülni látszik az egyház proaktív, támogató hozzáállása a hitoktatás kérdéséhez. A 2013-ban elindult új helyzet óta nyolc év – vagyis éppen egy általános iskolai „generáció” ideje – telt el, amelyből hosszú távú következtetéseket még nehéz lenne levonni. Ugyanakkor sok újabb feladat, kihívás körvonalazódik egyre jobban a munkaterület előtt, és további fontos kérdésekre kell megtalálnunk a válaszokat. Az MEE Zsinata 2021 májusában napirendjére tűzte a hitoktatói életpályamodell bevezetése óta eltelt időszak kiértékelését s így a hitoktatással kapcsolatos legújabb feladatok áttekintését. Ehhez készült el az alábbi beszámoló.

Adatok

Evangélikus hitoktatásra beiratkozott általános iskolai tanulók számadatai a 2020/21-es tanévben

Az egyház belső adminisztrációs rendszeréből nyert adatokat figyelembe véve – amelyek attól függően, melyik időpillanatban kérdezzük le, a csoportok év közbeni változása miatt minimális eltérést mutatnak az állami statisztikákhoz képest – a 2020/21-es tanévben állami fenntartású általános iskolákban az összes évfolyamot figyelembe véve az evangélikus hit- és erkölcsstanoktatásra beiratkozott tanulók létszáma összesen 11 058 fő volt.

Ezenfelül fakultatív evangélikus hittanra (más felekezeti egyházi iskola evangélikus hittanórájára) további 2842 tanuló járt, míg az MEE evangélikus általános iskoláiban 1–8. osztályban további 3985 evangélikus diák tanult.

Az állami általános iskolák körülbelül ötödében, azaz 701 állami iskolában volt evangélikus hit- és erkölcsstanoktatás, amit 215 egyházköztség (az egyházköztségek 86%-a) szervezésében 104 főállású, valamint 356 megbízásos hitoktató (ebből 225 lelkész, 131 óraadó hitoktató) látott el.

Evangélikus hit-és erkölcsstanra beiratkozott tanulók létszámának változása

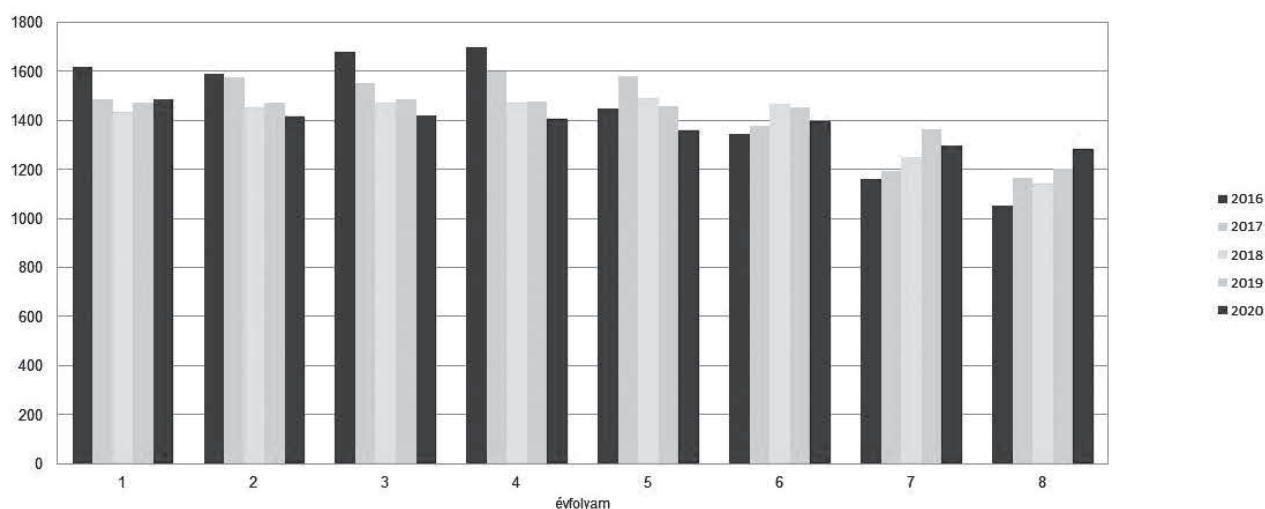
Az evangélikus hit- és erkölcsstanórára beiratkozott tanulók létszámának változását a 2014–2020 közötti időszakban az alábbi táblázat mutatja évfolyamonkénti bontásban.

¹ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 35A§. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>. (Letöltés: 2021. május 10.)

Létszám	Évfolyam								Összesen
	Tanév	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
2014	1753	1708	0	0	1391	1204	57	24	6202
2015	1873	1813	1872	0	1453	1377	1248	44	9680
2016	1616	1590	1679	1699	1447	1342	1161	1050	11 584
2017	1484	1574	1549	1596	1581	1378	1191	1166	11 519
2018	1434	1453	1470	1469	1491	1467	1248	1143	11 175
2019	1473	1469	1483	1476	1455	1454	1362	1204	11 376
2020	1484	1415	1418	1407	1360	1394	1298	1282	11 058
Végösszeg	11 117	11 022	9513	7670	10 178	9616	7565	5913	72 594

Ha figyelmen kívül hagyjuk a hit- és erkölcsstanoktatás bevezetésének első három tanévét, s attól az időszaktól kezdve vizsgáljuk a létszámot, amikortól minden évfolyamon megszerve-

zésre kerültek a hit- és erkölcsstanórák, akkor az evangélikus hittanosok létszámának változását évfolyamonkénti bontásban 2016–2020 között az alábbi táblázat mutatja számunkra:

A táblázat alapján készített grafikonból három jelenséget érdemes kiemelni. Az első osztályosok létszáma 2017 óta körülbelül stagnál (amellett, hogy a hit- és erkölcsstanoktatás bevezetését követő első három évben kicsit csökkent a tanulók száma). Ezt a jelenséget oktatási szakemberek is előrevetítették, hiszen a bevezetésekor jóval többen választották a hit- és erkölcsstanórákat, mint amit az előzetes prognózis mutatott. A másik kiemelésre érdemes jelenség a nyolcadik osztályosok létszámának növekedése a korábbi évekhez képest, amely 2016 óta folyamatos emelkedést mutat (a korábbi évekből nincs adat a felmenő rendszerben történt bevezetés miatt). A pirossal jelölt idei tanévben aránylag egyenletes az egyes évfolyamokon az evangélikus hit- és erkölcsstant választó diákok száma, s érdemes észrevennünk, hogy ez az a tanév, amikor a legkevésbé csökkent hetedik és nyolcadik osztályra az evangélikus hit- és erkölcsstant választók száma.

A hitoktatással foglalkozók személyes visszajelzései alapján úgy gondoljuk, hogy ez az említett emelkedés és stagnálás részben betudható a főállású hitoktatói státuszok bevezetésének, illetve a HÉM által kiszámít-

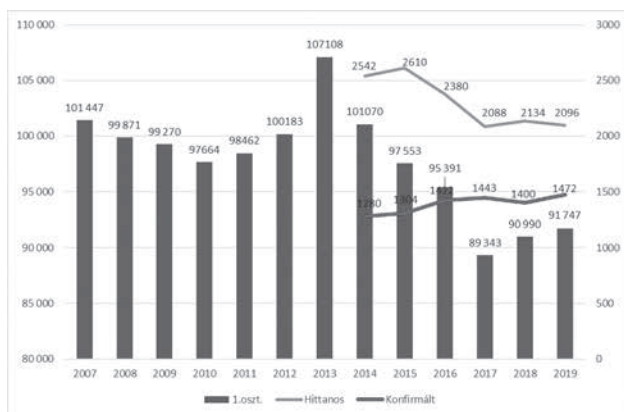
hatóbbá tett életpályának, amelyek által a sokszor bizonytalannak tűnő körülmények ellenére – és azok között – egyházunk mégis igyekszik a hitoktatásnak erős hátteret biztosítani.

Hittanórai és konfirmációi létszámváltozások

Érdemes összehasonlítani a hit- és erkölcsstanra beiratkozottak és a gyülekezeteinkben konfirmáltak létszámát. Sajnos sok részletes adat nem áll rendelkezésünkre, de egy vázlatos összehasonlítást érdemes tennünk a demográfiai adatokkal is.²

Az első osztályosok létszámának változását 2007–2019 között, illetve evangélikus (állami és egyházi iskolai) hittanra beiratkozott első osztályosok és konfirmáltak létszámának változását 2014–2019 között az alábbi diagram mutatja.

² Általános iskolai nevelés és oktatás. Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma, Innovációs és Technológiai Minisztérium. https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0008.html. (Letöltés: 2021. május 10.)

A Magyarországon első osztályba beiratkozott tanulók száma 2007–2010 között csökkent, 2010–2013 között emelkedett, 2013–2017 között erősen csökkent, 2017–2019 között enyhe emelkedést mutat. Érdekes lehet ezt összehasonlítani a konfirmált fiataljaink számával. A 2008-ban első osztályos gyerekek általában 2014-ben konfirmáltak, a 2009-ben első osztályosok 2015-ben és így tovább. A konfirmált fiataljaink számában azonban nem mutatkozik a demográfiai csökkenés, hanem a hit- és erkölcsstan bevezetése óta folyamatos emelkedést látunk. A konfirmáltak száma 2014 óta, a hit- és erkölcsstan oktatásában való részvétel óta folyamatosan emelkedik, 2014-hez képest 2019-ben 15%-kal többen konfirmáltak az MEE gyűlekezeteiben. Ez az emelkedés egyelőre erősebb, mint amit a demográfiai adatok mutatnak 2010–2013 között (9,5%), s ebben – a hitoktatással foglalkozók személyes visszajelzése szerint – a hit- és erkölcsstanoktatásban való részvétel is közrejátszott.

Érdekes lesz pár év múlva megnézni a konfirmáltak számának változását. Kérdés, hogy vajon a következő pár évben elindul-e a visszaesés (mint 2013 után látszik a csökkenés az összes első osztályos tanuló számában), vagy meg tudjuk tartani a konfirmandusok között a növekvő létszámot. (Természetesen ezt az összehasonlítást a Covid-járvány során sokszor elhalasztott konfirmációk miatt 2020–2021-ben összevonva lesz érdemes megtenni.)

Év	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Konfirmált fiatal az MEE valamely gyűlekezetében	1280	1304	1422	1443	1400	1472

A hitoktatással foglalkozók számadatai

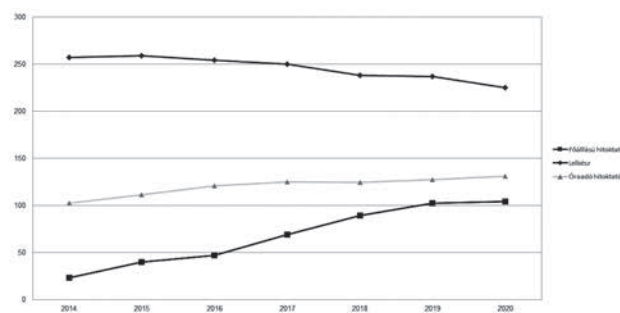
Az MEE-ben hitoktatást végezhet lelkész és valamilyen hitoktatói vagy katekétai végzettséggel rendelkező személy.³

Az utóbbi hét évben a főállású hitoktatók száma körül-

³ 2005. évi V. törvény az egyházi szolgálat külön területeiről. 14. §. <https://zsinat.lutheran.hu/torvenyek/hatalyos-toervenyek/2005.%20>

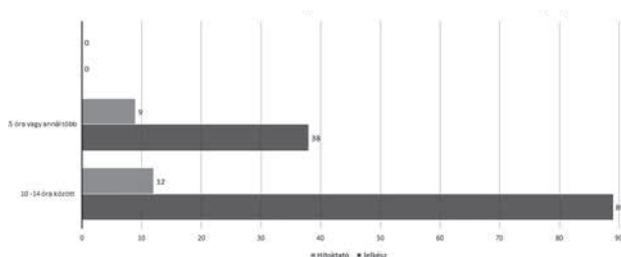
belül négy és félszeresére nőtt, az óraadóké közel 30%-kal emelkedett. A hitoktatást is végző lelkészek száma enyhén csökkent.

Hitoktatók tanévenként	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Főállású	23	40	47	69	89	102	104
Lelkész	257	259	254	250	238	237	225
Óraadó	102	111	121	125	124	127	131

2014-ben, az első hit- és erkölcsstan tárgyaló zsinati vitán fontos kérdés volt a lelkészek és az óraadó hitoktatók magas hittanóraszámú. A főállású hitoktatók jelentős terhet levesznek a lelkészekről, de még mindig jelentős a száma azoknak az óraadó hitoktatóknak és lelkészeknek, akik tíznél több, esetleg tizenöt vagy annál is több hittanórát tartanak. (Összehasonlításul: egy félállású hitoktató óraszámú tíz-tizenöt hittanóra hetente.) Ennek az okait csak a helyi sajátosságok feltárásával találhatjuk meg, és a helyzetre kielégítő megoldást is csak így tudunk keresni.

Tíz óra feletti óraszámok megoszlása hitoktatók és lelkészek között

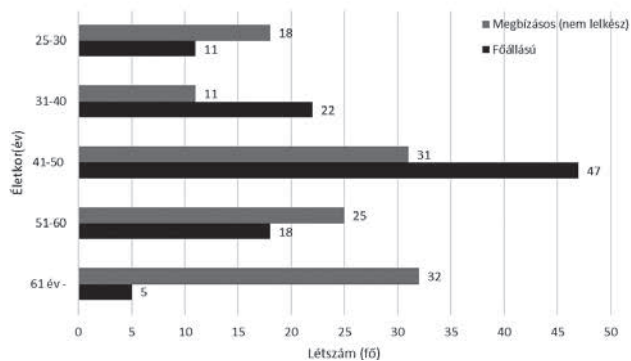

A főállású hitoktatók életkori eloszlása jónak tekinthető, azonban az óraadó hitoktatóké jelzi, hogy hamarosan gondoskodni kell az utánpótlásuk biztosításáról.

evj%20V.%20toerveny%20az%20egyhazi%20szolgálat%20kuloen%20teruleteiről.pdf/view. (Letöltés: 2021. május 10.)

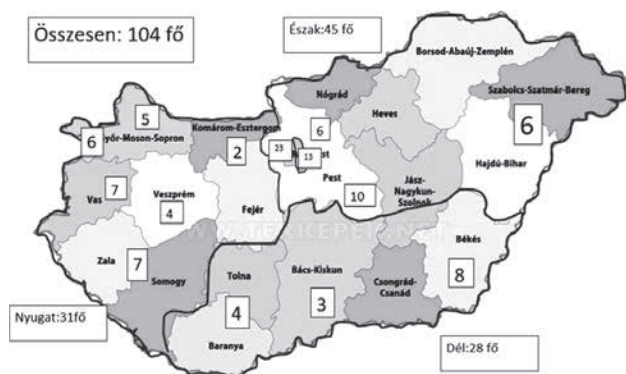
⁴ <https://zsinat.lutheran.hu/archivum/x.-zsinat-tudositasok-napi-rendek-galeria/zsinati-naptar/5.-ulesszak/Napirendterv%202014.02.21%20modosított.pdf/view>. (Letöltés: 2021. május 10.)

Hitoktatók életkor szerint

Regionális eloszlás

A főállású hitoktatók regionális eloszlását az alábbi térkép mutatja meg. Ebből látható, hogy mely területeken van szükség a hitoktatóhiány okainak feltárására – ismét csak a helyi viszonyok figyelembevételével – s az okok feltárása után hatékony segítségnyújtásra.

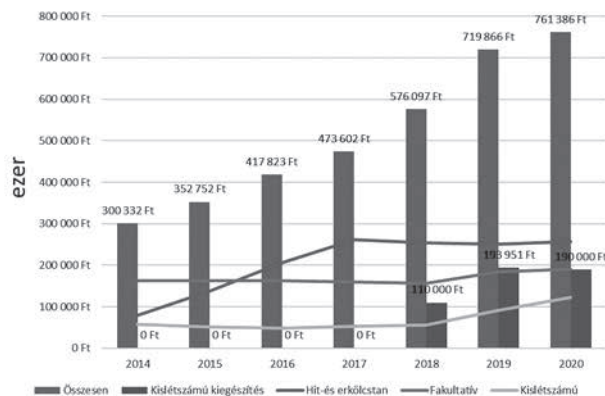

Költségek

A hit- és erkölcsstan-, valamint a fakultatív hitoktatás munkabéreköltségeinek fedezetére az állam több forrásból biztosítja a támogatást gyermek-, illetve csoportlétszám alapján. A kötelező hit- és erkölcsstanoktatás, valamint a fakultatív hitoktatás támogatása mellett – figyelembe véve, hogy az evangélikus csoportok kis létszámúak, azaz többségében hét fő alattiak – az állam egy harmadik finanszírozási formát is lehetővé tett, a kis létszámú támogatást. Ezen támogatások a Magyarországi Evangélikus Egyház és az állam közötti megállapodás során realizálódtak.

2017/2018-tól az MEE és a magyar kormány között létrejött újabb megállapodás lehetővé tette egy állandó kis létszámú kiegészítés folyósítását, amelynek célja az evangélikus hitoktatásra jellemző kis létszámú csoportok miatti bevételkiesések korrigálása.

Az államtól hitoktatásra érkező bevételek 2014–2020 között

A kis létszámú kiegészítés eredményeképpen az összes bevétel 2014 és 2020 között növekedést mutat.

Ennek következménye az egységes bruttó 2500 Ft-os óradíjra történő emelés a megbízásos hitoktatók esetében, a korábbi 1500 Ft-ról fakultatív és 2000 Ft-ról hit- és erkölcsstanóra esetében.

Ugyanakkor a 2018 óta bevezetett HÉM-bértábla nem változott, csak az első kategória emelkedett a kötelező bérminimum miatt. Hosszú távon még nem látunk fedezetet a 3-5%-os béremelésre, pedig ez fontos megoldandó feladat.

Az előttünk álló legfontosabb kérdések, feladatok

1. A szakértői, szakfelügyeleti és szaktanácsadói rendszer kereteit az országos presbitérium is elfogadta. A rendszer megvalósítása mögött az a törekvés áll, hogy a HÉM által lefektetett és megvalósított célokat – mint például az evangélikus hit- és erkölcsstanóra minőségének szinten tartása – a hétköznapi gyakorlatban is folyamatosan segíteni lehessen mind szakfelügyelettel, mind szaktanácsadással és mentorálással. Ezeknek a visszajelzéseknek és támogató, segítő szakmai kapcsolatoknak megtartóereje van a főállású hitoktatók számára, amelyre nagy szükség van a hit- és erkölcsstanórák megvalósításában. A lehetséges mentorok meghívása elindult, az Evangélikus Hittudományi Egyetem a mentorképzést 2021 szeptemberében indítja, az országos iroda gazdasági osztálya a képzéshez szükséges anyagi támogatás előteremtésén dolgozik. A szaktanácsadói-mentori rendszer részleteinek kidolgozása s ezzel együtt a hitoktatási szabályrendelet kiegészítése folyamatban van. Hosszú távon meg kell még találni a rendszer fenntartásához szükséges finanszírozást. Továbbá – amint azt már a 2017. novemberi zsinati beszámolómban is említette a hittanstratégiai munkacsoport – szükséges lesz egy koordináló személy munkájára ezen a területen is.

A HÉM a jelenleg száznégyszáz főállású hitoktató munkáját követi és segíti. Amint már kiemeltük, ez rendkívül fontos

lépés a hit- és erkölcsoktatásunk megerősítése számára. Azonban tovább kell tekintenünk: pillanatnyilag százharmincegy óraadó hitoktatónk van – a lelkészeken kívül – akiknek jelenleg nincs hivatalos szakmai képviselője, segítője, támogatója. Ők a HÉM-rendszer biztonságából és lehetőségeiből csak véletlenszerűen és esetlegesen részesülnek, pedig a több mint tizenegyezer állami általános iskolai hittanos tanuló körülből harmadát ők tanítják. Szükség lenne az országos iroda gyülekezeti és missziói osztályán egy óraadó hitoktatókkal foglalkozó koordinátorra is, valamint az ő szolgálatukhoz igazított hitoktatói rendszer kiépítésére, hogy ők is minél biztosabban és hosszabban megmaradjanak ebben a szolgálatban.

A HÉM-rendszer a bevezetése óta folyamatos felülvizsgálat alatt áll: a gyülekezeti és missziói osztályon dolgozó HÉM-koordinátor, valamint a hittanstratégiai munkacsoport rendszeresen elemzi a tapasztalatokat, s ezek alapján a szükséges módosításokat elvégzik a szabályrendeletben. Számos további kérdés merül fel azonban, amelyek egy részére az adatok ismertetésénél rámutattunk. (Egy példa lehet a kis létszámú hittanórák kérdése is: az összes elsős hittanos tanuló 78%-a kis létszámú, azaz hét fő alatti csoportba jár.) Több olyan dilemma is van, amelyre sem a jelenlegi adminisztratív rendszer, sem az esetlegesen beérkező vélemények nem adnak megoldást. Ezért szeretnénk a 2021/2022-es tanévben célirányos felmérést végezni a hit- és erkölcsoktatás országos helyzetéről és helyi sajátosságairól, amelynek eredményei várhatóan segítenek jobban megismerni, elemezni és értelmezni a valós helyzetet.

A 2019-ben kezdődött Covid-járvány miatt több hullámban is távolról történő oktatásra kényszerülő hittanárak kiemelkedően jól helytálltak a hitoktatásban. Statisztikáink szerint egy hittancsoport sem szűnt meg, semmilyen problémás helyzet nem alakult ki, a hittanórák többségét valamilyen formában mindenhol megtartották. Ebben nagyon nagy szerepet játszott a HÉM-koordinátor gyors és hatékony segítségnyújtása a felmerülő helyzetekben, valamint az EHE Valláspedagógia Tanszékének különféle szakmódszertani segítségei. Ez utóbbiak közül kiemelhetjük a járványhelyzet kialakulásával párhuzamosan azonnal elinduló, havonkénti online Vallped Café szakmódszertani továbbképzős alkalmait, amelyeken rendszeresen ötven-hatvan hitoktatóval foglalkozó tanár vagy lelkész vett részt. Mindezek mellett azonban nélkülözhetetlen egy olyan háttér munka is, amely a digitális világban élő diákok szemével is nézve, hosszabb távon tekint és tervez előre. Fontos, és egyre nagyobb igény mutatkozik arra, hogy az evangélikus

hittankönyvek online oktatáshoz igazodó digitális kiegészítése megtörténjen. Ennek legegyszerűbb formája elindult: a tankönyvek online, de zárt felületen is elérhetőek a hittanárok és lelkészek számára. A digitális tananyagok készítéséhez és a 2020-as évek fiataljai számára is korszerűnek és „trendinek” ható, ugyanakkor a tartalmat megőrző hittanórához azonban ennél többre lesz szükség: technikai és anyagi feltételek megteremtésére, amelyek segítségével készülő segédanyagok használatával a hitoktató valóban modern és tartalmas hittanórát tud majd felépíteni. Összetett és sajátos valláspedagógiai kérdés lesz ennek megvalósítása. Azonban különösen az állami iskolai hit- és erkölcsoktatásórák jellege miatt fontosnak tartjuk a *blended* jellegű hittanórákat: a tankönyv és a Biblia kézbe fogható változatának megtartása mellett szükség van a modern technikai eszközök használatára is.

A legnehezebb feladat talán az, hogy a bizonytalanságokat okozó kérdéseket valamilyen módon – a magunk számára is – megválaszoljuk. Hogyan tudjuk népszerűbbé tenni a fiatalok – és a középkorosztályban lévők – számára a hitoktatói pályát? Milyen terve van erre az egyháznak? Milyen választ adunk például egy pályaválasztó fiatalnak arra a kérdésre, hogy mi történik vele akkor, ha egyszer esetleg megszűnik a hit- és erkölcsoktatás jelenlegi rendszere? Ezek a kérdések a választható hit- és erkölcsoktatás bevezetése óta velünk vannak. Felvetettük őket az MEE zsinati ülésén 2014-ben és 2017-ben is, de most sem kerülhetjük el. Azt gondoljuk, az adatok azt mutatják, hogy ettől a kérdéstől most sem kell kétségbe esnünk, amint az új hitoktatási rendszer indulásakor sem tettük. Tekinthezünk úgy erre a kihívásra, hogy azok az évtizedek is jó eredményeket hoznak, amelyekben élhetünk az iskolai, tanórai keretek között megvalósuló hitoktatással. A kérdés bonyolult, sokrétű vonatkozásaival azonban törődnünk kell, mert bár az anyagi tehervállalás is hatalmas áldozat és rendkívül fontos előrelépés, mégis azok a hitoktatók vállalják a legnagyobb terhet – többek között a(z át)képzés és a munkavállalás „kényelmetlenségeit” –, illetve kockázatot – a hosszú távú kiszámíthatatlanság minden bizonytalanságát –, akik erre a szolgálatra vállalkoznak. Talán népszerűbbé tudnánk tenni a hit- és erkölcsoktatás egyébként áldásos és szép szolgálatát akkor, ha ebben a kérdésben valamilyen biztató, hosszú távú megoldási lehetőséget tudnánk kínálni a hitoktatás iránt érdeklődőknek. Az evangélikus hitoktatás fejlesztésében és működtetésében elhivatott munkacsoport tagjaiként kérjük a zsinatot, támogassa, hogy az eddigi eredményekre építve a felvetett nehéz, hosszú távú kérdésekre is megoldásokat keressünk egyházunkban.

A wormszi kiállítás hamletti kockázata^{*}

■ REUSS ANDRÁS

FABINY Tibor: *Isten maszkjai. Luther olvasása közben*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2021.

A kortárs egyházi beszédek, amikor hallgatóikat igyekeznek átvezetni a múltat és a jelent egymástól elválasztó szakadékon, amelyet Lessing *garstiger Graben*nek, undok ároknak nevezett, nem ritkán a mai valóság személyesen átélt vagy a médiában kommunikált jelenségeiből mint analógiákból indulnak ki. A megértés hegyein vagy szakadékain túlra jutáshoz természetesen észszerű megoldás egymásra épülő gondolatok szerpentinjét építeni és annak olykor hajmeresztő kanyarulatain végighaladni, ha kellő idő áll rendelkezésre. De ma a hétköznapi hallgatók és a fogyatkozó számú olvasók is egyrészt szinte másodpercekkel mérik az idejüket, másrészt a sok kacsaringón az útikalauzokkal együtt könnyen elfeledik, hogy valójában mi is a cél, és miért igyekeznek oda.

Fabiny Tibor nem andalító sétakocsikázásra visz, hanem – amint az írásoknak adott címek is mutatják – az első pillanattól a megteendő út nagyságával és az elérendő cél nagyszerűségével szembesít. Mintha a napi- és hetilapok címszerkesztőihez hasonlóan ő is úgy fogalmazná meg írásainak címét, hogy az minél inkább megállítsa az olvasót, feltűnjék neki, és rá irányítva figyelmét, olvasásra serkentse. Ilyen címek: *Parrhesia és szerelem*; *A bibliaolvasás művészete*; *Isten maszkjai*; *A féreg evangéliuma*; *Lelkiismeret vagy realpolitika?*; *A szívekből ragadtam ki a hitvány dolgokat*; *Tedd a szemedet a füledbe!*; *Ki szülheti atyját vagy anyját?* Persze nem egy címszerkesztő ötletei ezek a címek és a többi, hiszen a Biblia, Luther vagy éppen az őt megcáfolni igyekvő Morus Tamás szövegeiből származnak, de Fabiny Tibor jó érzékkel veszi kölcsön tőlük, és kap ihletet

saját alkotásokra általuk. Ráadásul nem is csak a címekről van szó, hiszen azok jellemzőek a szövegekben található fordulatokra is. A médiabeli elsőoldalas címek akkor találóak, ha az emberek megveszik a lapot; Fabiny Tibor címei olvasásra hívnak, szövegei pedig a tartalom végiggondolására. És persze megemésztésére, ami nem merül ki a jobb megértésben, hanem a gondolkodás, a hit és az életfolytatás érlelődéséhez vezet.

Ez a változás valóban dráma: „A teológia is alapvetően dramaturgia: az üdvtörténet a megváltásunk drámáját jeleníti meg, s az egyház a liturgiában, az egyházi év ciklusában újra és újra performálja ezt a kozmikus drámát. A reformáció is drámai robbanás, paradigmaváltás volt az európai kultúrtörténet theatrumában. Luther a reformáció korának legdrámább szereplője volt, elég, ha az idézett ötszáz évvel ezelőtti parrhesiájára gondolunk.” (10. o.)

Vallomás, több is mint vallomás, amivel Luther iránti érdeklődését megindokolja Fabiny Tibor: „Luthert nem azért olvasom, vagy szeretném másokkal is olvastatni, mert történetesen az evangélikus egyház tagja vagyok. Semmi sem áll távolabb tőlem, mint bármilyen felekezeti büszkeség vagy elfogultság. Luthert én nem megörököltem, hanem megtaláltam. Ezt a felfedezésemet szeretném e könyvben másokkal is megosztani. Luther nem hitújító volt, hanem Krisztus egyetemes egyházán belül egy reformmozgalom elindítója, aki a kárhozott kockázatát is vállalva, több mint ezer év kizöklent idejét igyekezett helyretolni. Luther nem egy kiugrott szerzetes volt. Nem is szobatudós. Nem is rendszerező teológus. Még csak nem is egyházszervező, legkevésbé egyházdiplomata. Nem. Luther Isten szerelmese volt. A Bibliáját szerelmeslevélként olvasta. Luther az evangélium és Isten szenvedélyes szerelmese lett. Azé az Istené, aki őt oly szeretettel szerette, hogy egyszülött Fiát neki odaadta, hogy ő, Luther Márton el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Isten Jézus

^{*} Elhangzott a könyvbemutatón 2021. június 18-án az Evangélikus Országos Múzeumban.

Krisztus keresztyén neki megmutatott szenvedélyes szerelem az ő szívét is lángra gyújtotta. Ezért a szerelemért tette kockára az életét, ezért a szerelemért lett bolondná, ezért a szerelemért merészelt pimasz és durva lenni, bármilyen egyházi vagy világi hatalommal is szembeszállni. Egész életében ez a szerelem éltette, ezt hirdette, ezt énekelte. Ma is ez az evangélium hangzik, és ez az ének zeng minden hívő ajkáról.” (11. o.)

Egy ilyen vállalkozás nem kis feladat a szerzőre nézve sem: „Az Újszövetség parrhesiának, »az igazság bátorságának« nevezi ezt a lutheri magatartást, ami nyíltságot, nyilvánosságot, merészséget, sőt pimaszságot is jelent. Ez a lelkiismeretnek engedő bator, de veszélyes magatartás tudatosan nem tekint a megszólalás, a kiállítás következményeire, mert hiszi, hogy ez nem reá, hanem Istenre tartozik.” (8. o.) Fabiny Tibor irodalomtörténészként merészen vállalja, hogy bibliai és teológiai irodalommal foglalkozzék, nem azért csak, mert az is az irodalomba tartozik, hanem mert érintett, és vállalja, hogy tanult teológusként irodalomtörténész, aki nem egykönyves emberként olvassa a Bibliát, és tájékozódik a világban. De az olvasó vagy hallgató számára sem tűnik kellemesnek ez a vállalkozás, mert a változás soha és senkinek nem könnyű, először mindig fájdalommal jár.

A tizenöt – részben már korábban megjelent – tanulmány öt csoportot alkot, amelyek elnevezése tükrözi a bennük foglaltak alapvető hangsúlyait: Olvasás, Dráma, Tanítás, Angliai kitekintés és a Függelék két igehirdetési előkészítővel. A tanulmányok mindegyikéhez egy-egy, összesen tizenöt exkurzusnak nevezett, többségében publikálatlan prédikáció is kapcsolódik. A gyűjtemény tizenöt tanulmánya Luthernek és a ma vele foglalkozóknak a fontos műveit foglalja össze. Ez így nagyon szürke és sovány teljesítmény lenne. Azonban messze túllép ezen, amikor egyrészt a Luther- és a reformációkutatás mai jeles képviselői és irányzatai által láttatja őket, másrészt pedig a mai tudományos teológiai gondolkodást a hívő vagy hagyományos népegyházi közfelfogással szembeviseli. Ismertet iratokat és vitákat, miközben szélesebb összefüggésbe állítja őket, és vitázik nemcsak a régiekkel, hanem a kortársakkal is. Benyomást keltő a korpusz és az a sok, elsősorban angolul publikáló kutató, akiket figyelembe vesz. Fontos szolgálatot végez ezzel – még akkor is, ha Luther magyarul megjelent műveit ismerteti –, mert felkelti az érdeklődést, értelmezi az olvasottakat. S úgy teszi ezt, hogy az olvasó a leírtak igazságán túl átérez valamit (elég sokat!) az eredeti írások hevületéből. Közvetlenül vagy közvetve pedig fontos hitbeli és teológiai mondanivalót közvetít.

Az igehirdetéseken érződik, hogy nem az *ordo ecclesiasticus*-ban, hanem a *ministerium ecclesiasticum*-ban álló személy mondta el akár templomi, akár egyetemi vagy más alkalmi gyülekezet előtt, és mindegyiknél utalás történik a helyre és az alkalomra. A kötetben igényes teológiai tanulmányokat találunk, amelyeknek igényesen kíváncsi olvasókra van szüksége. Feltűnhet, hogy a prédikációk „exkurzus” megjelöléssel kapcsolódnak a tanulmányokhoz. Csak visszafogottan, a szerzői bevezetés és a hátsó borító

nevezi ezeket az írásokat igehirdetéseknél. Vajon Fabiny Tibor is úgy érzi, hogy ezek nem olyan igehirdetések, amelyeket vasárnaponként szerte az országban lehet hallgatni? Valóban mások, de nem azért, mintha nem érnék el azok színvonalát, hanem éppen ellenkezőleg. Ha műfaji meghatározást kellene találni rájuk, talán az lenne a legmegfelelőbb, hogy ébresztő és eszméltező kátéprédikációk, amelyek ugyan nem a keresztyén káté klasszikus részeit magyarázzák, hanem a keresztyén hit klasszikus témáit, mint az újonnan születés, a történelem keresztyén olvasata, az isteni szó természete, a rejtőzködő Isten, az evangélium édes és egyszersmind érdes

üzenete, a keresztyén bolondsága és ereje, lelkiismeret vagy realpolitika, az emberi hit mint természet vagy kegyelem, az egyház, a szentségek, az idő és az éberség és végül a lelki ember és az értelmiségi viszonya, a lelki rendszerváltás szükségessége egyházunkban. Ezek a Luther-tanulmányok tehát az irodalomtörténész igényes teológiai munkáit tartalmazzák, de az angliai kitekintés lehetőséget ad Morus Tamás Luther-képének ismertetésére is. Egy másik tanulmány Luther drámai teológiáját Shakespeare *Hamletjével* veti egybe.

A kötet ebben az összeállításban keresztmetszetet ad Fabiny Tibornak Lutherrel kapcsolatos tanulmányaiból, mintegy dokumentálja munkásságának ezt a részét. Ennek önmagában is van jelentősége, még ha nem is valamilyen alkalomra vagy jubileumra készült.

A szándékot és a gyűjtemény tartalmát az utolsó másfél oldal foglalja össze:

„Kiknek is szólt ez a könyv? Azoknak, akik közelebről kívánták és kívánják megismerni Luther gondolkodását és teológiáját. A hermeneutikai és dramaturgiai megközelítéstől eltekintve nem törekedtem különösebb eredetiségre. Ha írásaim »módszerét« akarnám mégis meghatározni, akkor – talán merész a hasonlat – azt mondanám, hogy Luther műveit az ő *enarratio* módszerével törekedtem bemutatni. Luther úgy tanított, hogy újra és újra elmondta a bibliai történeteket, mintegy »énekelte« őket, ugyanazt, mindig más szólamban. Én is így igyekeztem Luthert

olvasni, elmondani, »felmondani«. Luthert radikális gondolkodónak tartom; merész, plebejus képei, hasonlatai és sziporkázó paradoxonjai ötszáz év után is találóak és aktuálisak, képesek megmozgatni ma is a fantáziánkat. Luther-élményemet kívántam másokkal megosztani, az olvasóimat arra szeretném indítani, hogy közvetlenül Luther írásaihoz forduljanak. Luther egyes műveit teljes egészében érdemes elolvasni. Szépirodalmat tanulmányozó diákjaimnak mindig hangsúlyozom, hogy egy-egy irodalmi alkotást az elejétől a végéig kell elolvasni, enélkül csak töredékes képet kaphatunk az egyes művekről. Igaz ez Luther írásaira is.

Mindazonáltal a könyvemnek van még egy sajátos üzenete is. Azáltal, hogy az egyes fejezetek közé exkurzusként egy-egy igehirdetésem is beillesztettem, azt kívántam kommunikálni az olvasóval, hogy amiként a Bibliát sem lehet csak »objektív« történeti módszerekkel vizsgálni, úgy Luther életművének kutatása sem lehet teljes, ha azt az egyedül tudományosnak vélt történeti módszerekkel közelítjük meg. Luther teológus volt, a teológia pedig az egyház tudománya. Az áhítatok és az igehirdetések közreadásával a lutheri életművet annak eredeti, egyházi kontextusába igyekeztem visszahelyezni.

Luther nem elméleteket gyártott egy elefántcsonttoronyban, hanem teológiája a gyakorlati küzdőtérre vezényelte; az ott szerzett tapasztalata visszavezette a teológiához; kérielt teológiája újra a terepre, a szószerkekre terelte, hogy így folytatódjon tovább a hermeneutikai kör. A Lutherről szóló szónak is igévé, igehirdetéssé kellett átlényegülnie, hogy aztán a terepgyakorlat inspirálja a gondolatot, a teológiát. Majd ugyanúgy a vég legyen ismét a kezdet. Luther rangot adott a teológiának, minden embert felruházott ezzel a tiszttel. Ezt a rangot, kiváltságot kellene ma nekünk is újra felfedeznünk, visszanyernünk. Meg kellene haladnunk az egyház »szubkulturaként« való felfogását, miszerint az egyházban végzett tudományos te-

vékenység annyiban számíthat igazán figyelemre, ha az hozzájárul a kultúra egészéhez. Pedig a teológia motiválta tudományos kutatás nem lehet provincia, amely legfeljebb »része« az egyetemes emberi kultúra birodalmának. Kétezer évvel ezelőtt egy eldugott provinciában az Isten igazsága melletti csendes, de mindvégig állhatatos kiállítás végeredményben hamarosan egy pogány földi birodalmat roppantott meg. Másfél évezreddel később az immár keresztény Német-római Birodalom provinciájában, egy kis egyetem professzorának őszinte kiáltása ezt a birodalmat olyannyira megrázta, hogy hamarosan korszakváltás történt, és Európa térképe is átrendeződött.

Luther ötszáz évvel ezelőtti wormszi parrhesiájának (»Itt állok, másként nem tehetek!«) hamleti kockázata (»Lenni vagy nem lenni«) volt. Lehetséges-e a lelkiismeretünk engedve kiállni a felismert igazság ügyében? Akkor is, ha a világ ostobának, felelőtlennek, életveszélyesnek tartja ezt a magatartást? Létbátorság és szenvedélyes szerelem kell ahhoz, hogy a felülről megragadott ember ne a világ »okosságának« engedjen, csak azért, hogy elkerülje mások gúnyát vagy megvetését. Ilyen kiállásnak óriási tétje van. Vajon képes lesz-e az evangélium dűnamisza áttörni a reá rakódott emberi hagyomány kőkemény talaját? Hans Holbein Hercules Germanicus-ábrázolását követve az utókor a lutheri tettet heroizálta. Pedig ez a német szerzetes önmagát Isten »udvari bolondjának« (Hofnarr) nevezte, s mesterével, a tarzusi Pállal együtt immár felszabadultan kacagott, mert jól tudta, hiszen tőle tanulta, hogy ebben a világban a bolondok az igazi bölcsök, s akik magukat bölcsnek gondolják, valóban szánalomra méltó bolondok (1Kor 1).» (305–306. o.)

Bár tudnánk Lutherrel együtt nem irigyelni azokat, akik magukat bölcsnek gondolják, és derűs lélekkel viselni, ha Krisztusért Isten bolondjai vagyunk!

Köszönet a szerzőnek a tartalmas tanításért és a szép vallomásért.

► Az alábbiakban négy hozzászólást adunk közre Johann Gyula *Hogyan tovább, lmk? Lelkeszi közösségek lelkigondozásának dilemmái és lehetőségei az elmúlt harminc év tükrében* című, a *Lelkipásztor* idei májusi lapszámában megjelent tanulmányához (2021/5. sz. 173–180. o.).

Lelkészek mentális egészsége

■ IHÁSZ BEATRIX

Lelkeszi hivatásomban meghatározó küldő gyülekezetem és konfirmáló lelkészem bátorító szeretete. Az ifiben szolgáló lelkészek útmutatása, példaadása végig elkísér. A teológiai tanulmányok alatt a gyakorló gyülekezetem és lelkészeinek féltő gondoskodása és a reális kép alkotásában nyújtott segítsége jó kiindulási pont és kapaszkodó lett számomra. Segédlelkési időm alatt esperesem tapasztalata és utasításai segítettek, valamint a lelkész kollégák támogató szeretete lendített előre a nehézségek idején. Több évtizedes lelkési munkám során voltam kicsiny gyülekezetben és nagy gyülekezetben is, dolgoztam egyedül és kollégák között, és ezek a tapasztalatok elősegítették a ráhangolódást arra, amit Illés átélt: sokszor nem a látványos színtereken szólít meg és vezet az Úr hangja, hanem csendesen szól. Ehhez viszont halló fül és értő szív szükséges. Nagyon fontos az egyensúly megtartása – vagy legalább az arra való igyekezet – a csendes percek-órák és a pörgéssel, szervezéssel, aktív munkával töltött időszakok között. Ezt életünk végéig tanulni fogjuk...

Amikor felkérést kaptam az esperesjelöltségre, mélyen elgondolkodtam azon, hogy megválasztásom esetén milyen feladatok várnak rám. A begyűjtött információk, valamint saját tapasztalataim és sok-sok beszélgetés eredményeként természetesen kialakítottam magamban az „ideális” esperes képét, amelyben döntő a lelkészekre való odafigyelés. A lelkészek mentális egészsége alapvető feltétele a gyülekezetek jó működésének, és a presbiteriumok hatékony munkájához elengedhetetlen. A mentális egészség azonban nem „fokmérője” a hitnek! Kivételes esetben lelkési hivatásom csúcán érezhetem magamat távol Istentől, és kudarcaim közepette is ott a lehetőség, hogy közel érezzem magamhoz éppen a mélységben az Isten szeretetét.

A mentális egészség viszont olyan, mint a testi egészségünk, folyton védeni kell. Ehhez kapcsolódik az esperes készsége, hogy szupervíziós csoport munkájában folyamatosan reflektáljon saját vezetési sikereire és kudarcaira.

Lelkészek munkaközössége

Különleges helyzetben érezheti magát a lelkész egy új gyülekezetben, annak vezetését vállalva. Nyilván meghatározó saját tapasztalata, habitusa, munkabírása, de az adott gyülekezetben élő hagyományok, szokások, konfliktusmegoldási lehetőségek, valamint a régi lelkészeiről, lelkészekről keringő információk is fontosak az összképhez. Három lmk működését tapasztaltam eddig személyesen is, és ebből kiindulva mondható, hogy ahány megye, annyi különböző metódus, fontossági sorrend és írott vagy íratlan szabály határozza meg a működést.

Az ideális lmk természetesen körülírható elsősorban pozitív készségekkel, mint például: igényes teológiai munka, alapos felkészültség, együttérzés, segítőkészség, összetartozás, a gyengébb felemelése... Ugyanígy leírható azzal is, hogy mit nem szeretnénk tapasztalni: komolytalanság, pontatlanság, a gyengébb kiközösítése, a közösség rombolása, az empátia hiánya.

Mindemellett fontos megállapítás az is, hogy míg egy világi munkahelyen (például tantestületben) a kollégák napi kapcsolatban vannak, a lelkési hivatás arra ad lehetőséget, hogy havonta egyszer találkozassunk lmk-n, és természetesen a barátságok, munkatársi kapcsolatok megélése ezen felül lehetséges. Ahány lelkész, annyi elképzelés és igény az lmk-t illetően: van, aki magányos farkasként is nagyon hatékonyan dolgozik, és építi a gyülekezeti közösséget, van, akit kifejezetten motivál, ha csapatban gondolkodva és tevékenykedve tud előbbre jutni. A lelkészek igénye is különböző ezen a téren. Van, aki a gyülekezetben és az lmk-ban is inkább egyedül ötletel, tervez és valósítja meg a feladatokat; van, aki nem restell segítséget kérni, más ötletére alapozni, azt tökéletesítve, ahhoz hozzáadva tudása legjavát kivitelezni.

Az lmk-n való részvétel, aktív jelenlét mindig része volt a lelkészek felé irányuló elvárásoknak. Valójában a kialakulóban lévő LÉM-rendszerben kapható kreditpontok formájában je-

lentkezik most ez az igény. Tény viszont az, hogy ha valaki feliratkozik egy-egy lmk-n a papírra, az még nem jelzi az aktív, kompromisszumkész, előremutató együttgondolkodásra való készséget. A Soproni Evangélikus Egyházmegyében is megfigyelhető, hogy hasonló gondolkodásúak, életkorúak, esetleg földrajzilag közelebb lakók jobban össze tudnak kapcsolódni. Ugyanakkor látható az is, hogy kinél szükséges időtöltés az lmk-n való részvétel a kreditpont megszerzése érdekében, kinek pedig belső igénye a közösség építésében való közreműködés.

Általában elmondható, hogy pozitív visszajelzéssel, dicsérrel, empátiával többszörösen hatékonyan lehet motiválni, mint feddével, számonkéréssel és egyéb eszközökkel. Néha azonban szükség van a közösségtörő erők és a panaszáradat megállítására a csoportkohéziós erő megőrzése érdekében. A jól kirajzolódó korlátok és határok először ugyan idegennek tűnnek, de később annál otthonosabban mozognak a megszokott környezetünkben. A csoportdinamikai szabályok is jól kirajzolódnak. Célunk mindenképpen az elfogadó, szeretetteljes légkör kialakítása az lmk közösségén belül, ahol nem hatalmi szóval, hanem testvéri szeretettel munkáljuk önmagunk kiteljesedését és egymás megértését. Ebben segítséget jelentett az a kezdeményezés, amikor lelkészcsaládok találkozókat szerveztünk meg, s míg a gyermekek játszottak, alkalom nyílt a testvéri beszélgetésekre, ismerkedésre.

A hagyományos, éves egyházmegyei családi nap hasonló célokat tűzött ki, de a megvalósítása döcögött, a lelkesedés nem volt elég nagymértékű sem a lelkészek, sem a gyülekezetek részéről; az elmúlt évben már el is maradt az alkalom. Most azon dolgozunk, hogy az igényfelmérés után közösen újragondoljuk a cél megvalósításának lehetőségeit.

Az lmk formája, újabb kihívások

2020-ig nem volt kérdésünk az lmk megvalósíthatósága személyes jelenléttel. A pandémia miatt kénytelenek voltunk az online lmk lehetőségével is élni. A 2020/21-es tanévben például két jelenléti lmk-t tudtunk csak tartani. A személyes találkozások előnyeit, közösségépítő erejét és lehetőségét nem kell bizonyítani. Át kellett gondolnunk, hogy mindezt hogyan lehetséges online formában egy kicsit is megközeleltetni. Az első online lmk-inkon nagy hangsúlyt fektettünk a „hogyan vagy?”-körünkre. Szükség volt arra, hogy ventiláljuk a frusztrációt, megnehezedett feladataink terhével kis mértékben szabadulva így alkalmat találtunk egymás bátorítására, erősítésére. Pár alkalom után már unalmas volt újra és újra a panaszokat, nehézségeket végighallgatni, azt tapasztaltuk, hogy önkéntelenül is kerestük a pozitív, előremutató tapasztalatokat, ötleteket, gondolatokat.

Az online térben való kommunikációt meg kellett szokni. Az lmk napját megterveztük előre, de a kezdetét és időtartamát befolyásolta a bejelentkezők elfoglaltsága. Míg személyesen elég egy kézmozdulat a szólni kívánónak, az online világban a megszólalásokat sorrend szerint lehet csak meghallgat-

ni. Az lmk vezetője, házigazdája különösen nehéz helyzetben volt, hiszen néhányan telefonon kapcsolódtak be, néhol akadózott az összeköttetés. A nem megfelelő erősségű internetkapcsolat azt is eredményezte, hogy csak képek vagy monogramok jelentek meg a képernyőn. 2021 tavaszán a lelkészek kérésére egy szakember „látogatott el” hozzánk, akivel megbeszéltük a Covid-gyász témakörében felvetődött kérdéseinket.

A tapasztalatok szerint átmenetileg elégséges volt az online lmk, de a közösség építése szempontjából visszalépést jelentett. Az online időszak alatt megfigyelt jelenségek:

- Az új helyzet rákényszerítette az internetet, a videokonferencia szoftvereit, eszközeit eddig nem használó lelkészt a segítség kérésére, a jártasság megszerzésére.
- Nagyobb türelem a másik meghallgatására; emellett kevesebb türelem, ha véletlenül az én jelentkezésemet nem regisztrálja a moderátor.
- Nagyobb empátia a másik problémájával kapcsolatban.
- Háttérbe szorult a „kioktatós” stílus.
- Nőtt a másikkal való reflexiós készség.
- Az időbeli megszorítás előnye: rendezettebb beszámolók.
- Az időbeli megszorítás hátránya: gyors váltások, nincs idő a megérkezésre és az elbúcsúzásra.
- Sokbeszédű lelkészek koncentráltabb megszólalása.
- Halkabb, visszahúzódozó lelkészek megszólítási lehetősége a körben, ahol mindenki lehetőséget kap, és egymásnak adjuk át a szót.

Lelkészek és gyülekezetek

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy odafigyelést igényel az a tény is, hogy a lelkész mentális egészsége és a gyülekezet jelenlegi helyzete nem mindig mutat összefüggést. Lehet olyan lelkészünk is, akinél komoly gyülekezeti problémák nehezítik az előbbre jutást, de úgy áll a feladatok előtt, mint aki hitében megerősödött, és mentális egészségét sem kezdi ki a nehézség. Az is lehetséges, hogy a gyülekezet éppen virágkorát éli, de a lelkész komoly támogatásra szorul, mert ereje megfogyatkozott.

Érintőlegesen említem meg, hogy mennyire fontos az, hogy a gyülekezetvezetésben meglegyen az összhang lelkész és felügyelő, lelkész és presbitérium között. A szolgálattevők, hitoktatók, egyházadószedők, gazdaságisok, gyermekmunkások munkájának összehangolása felelősségteljes feladat.

Néhány továbbgondolásra ajánlott kérdés

- Mit tudunk tenni és mit kell tennünk, hogy lmk-inkban a lelkészek „jólléte”, mentális egészsége mind biztosabb és biztosítottabb legyen?
- A közösségépítés mely irányvonalai alkalmazhatók a lelkes munkaközösségeinkre?
- Mit tehetünk azért, hogy megtartó közösséggé váljunk?
- Hogyan tökéletesíthetjük az értő hallgatást, hogyan fejleszthetjük az empátiát?

A jelen kihívásai és a közös felelősség

■ KE CZKÓ PÁ L

Három éve vettem át elődömtől az esperesi szolgálatot a Budai Evangélikus Egyházmegyében. Számos jól működő egyházmegyei programot örököltem, olyan több éve működő gyakorlatokat, amelyek jól illeszkedtek a helyi sajátosságokhoz, igényekhez. A feladatok között kiemelt helyen szerepelt a lelkes munkaközösség üléseinek a szervezése. Sokat gondoltunk lmk-elnökünkkel, miként tehetnénk vonzóbbá a találkozókat, hogy „érdemes legyen eljönni”, hogy ne csupán letudandó feladat legyen. Tematikus éveket tartottunk egy-egy szolgálati területre fókuszálva, a hittudományi egyetemünk tanárainak előadásait meghallgatva. Az alkalmaink kezdő istentiszteletének a rendjét is megváltoztattuk ige- és úrvacsorai liturgiára, keresve azt, hogyan tudnak ezek a találkozások a megszokottól eltérő, s ezért talán másfajta lelki élményt nyújtó ünnepekké válni. Az említett példák is aláhúzzák, hogy az állandóság, a megszokott keretek mellett milyen fontosnak érzem az útkeresést, a legjobb, leglényegesebb tartalmak megtalálását a szolgálatomban. A folyamatosan változó világ szinte kötelez erre a hozzáállásra. Gondoljunk a mögöttünk lévő pandémiás időszak kihívásaira, azokra az új eszközökre, amelyeket kénytelenek voltunk megtanulni használni és valahogy ezek segítségével „átvészelni” ezt az időszakot.

Johann Gyula tanulmányának a bevezetőjében nem három évre, hanem három évtizedre tekint vissza, még szélesebbre tárva a perspektívát: a lelkes szolgálat tartalmát, annak változásait, megítélését és az annak kapcsán megjelenő problémákat veszi sorra. A rendszerváltozás nemcsak társadalmi szinten, de az egyház életében is hatalmas változásokat hozott, az előtte és utána szolgálatba lépő generációknak gyökeresen más kihívások között kellett helytállniuk. A változó társadalom kontextusa nem hagyta érintetlenül a lelkes pályát sem: a korábbi bezártságból a szabadság korábban elképzelhetetlen állapota érkezett el. Nagyon elgondolkodtató ezt az időszakot végigjárni a szerző segítségével, látva azt, hogy a változások nemcsak új lehetőségeket, de megannyi új problémát, új feladatot hoztak el. Az egyik erre adott rendszerszintű válasz a közelmúltban bevezetett lelkesi életpályamodell. A képzési és minősítési területen, de különösen is a bérek és juttatások egységesítésében nagy előrelépések történtek. A jelző- és támogatórendszer bizonyos célkitűzései is megvalósultak, például az évenkénti esperesi beszélgetés, viszont a pandémiás helyzet sok más tervet keresztülhúzott. Nyilvánvaló, hogy a lelkesek lelki, mentális egészségének megőrzésében ennek a területnek kiemelt szerep jut, és az ezt működtető szolgálóknak közös a felelősségük. Az itt jelentkező hiányok, például a támogató és elfogadó testvéri közösség háttéré nélkül végzett lelkesi munka komoly problémákat eredményezhet. Ennek

hatásai a lelkesek mentális egészségében, családi életében és a gyülekezeti közösségben is realizálódnak.

A dolgozat írója mások kutatásait, munkáit és azok eredményeit felhasználva a havonkénti lelkesértekezletek, az lmk-k közösségépítő szerepét is vizsgálja. Smidéliusz András 2010-ben végzett kutatása nagyon egyértelműen megfogalmazza, hogy a lelkesek olyan közösségre vágyanak, amelynek elfogadó, megerősítő szerepe lehet a szolgálatukban. Az is nyilvánvaló, hogy ezeknek a céloknak az elérése közös felelősség, hogy ebben nemcsak a program szervezőinek, de a résztvevőknek is nagy szerep jut. Mindezek mellett fontos az is, hogy reális elvárásokat, reális célokat tűzünk ki ezzel kapcsolatban magunk elé. A néhány órás találkozás, amelyen sokan egyik feladattól a másikig rohanva vesznek részt, sokszor nem teszi lehetővé azt, hogy a műhelymunka, a közérdekű információk mellett egymás felé megnyílni tudó, a legmélyebb érzéseket egymással megosztó beszélgetések alakuljanak ki.

Johann Gyula dolgozatának nagy értéke, hogy az alapos tényfeltárás és analízis után egy működő, valóságos megoldást is felvázol. Amikor két éve az északi kerület lelkeszeinek a találkozóján mesélt az egyházmegyénk programjáról, már akkor felkeltette az érdeklődésemet, s azon gondoltam, vajon mit lehetne ebből nálunk, a mi megyénk lelkesi közösségében megvalósítani. A több mint tízéves működő találkozások kiforrott, jól bejárt programja jó lehetőséget biztosít a résztvevőknek, hogy a Krisztusban megélt hit, a karizmák kölcsönös megismerése, felfedezése révén egymás felé megnyílni tudó, egymás problémáit hordozó közösség formálódjon az ott töltött három nap alatt. Beszédeselek azok az idézetek, amelyek a 2020-ban elmaradt találkozás hatásait veszik sorra, s amelyek nyomán nyilvánvaló, milyen fontos ez a közösségépítő program, micsoda erő- és békességforrás az évenkénti galyatetői együttlét. A szolgálatban, a havonkénti találkozásban, így a gyülekezeti életében is érezhető ennek áldásos hatása.

A személyes hangú visszajelzések, az alulról építkező kezdeményezés jó példa arra, miként tud egy egyházmegye lelkesi kara megoldásokat találni szolgálatunk jelen kihívásai között. A személyes útkeresés, az adott közösség lehetőségeihez és igényeihez szabott megoldás más helyen akár másféle eredményt is hozhat. Az mindenesetre egészen biztos, hogy ennek megtalálása, az ebben való felelősség közös: az lmk szervezői és résztvevői egymásra utaltak ebben, rajtuk múlik, hogy tudnak-e a szolgálatban, annak kihívásai között egymást támogató, egymást hordozó közösségként létezni, eleget téve Krisztus parancsának: „...*ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást!*” (Jn 13,34b)

Erre tovább, lmk?

■ NAGY ZOLTÁN

A Johann Gyula tanulmányának címében feltett kérdésre többféle választ is megfogalmaztam. Aztán a tanulmány első részét olvasva a lelkeszi kar tüneteiről is több gondolat megfogalmazódott bennem. Végül az volt az érzésem, hogy itt nem igazán szükséges további vélemény, hiszen a tanulmány a címben felvetett kérdésre meg is fogalmaz egy határozott és egyértelmű választ. Teszi ezt úgy, hogy a szerzőnek kétségtelenül megvan a kellő szakmai hozzáértése és a gyakorlati tapasztalata ahhoz, hogy kimondja, merre is kellene továbbmenni. Mindezt csak erősíti egy közösség tagjainak számos tapasztalata, amelyek idézetként szerepelnek a tanulmányban. Ezek kivétel nélkül azt igazolják vissza, hogy amiről olvashatunk, az a gyakorlatban is jól működik. Szinte csak az hiányzik, hogy kimondjuk: Tessék, így kell ezt csinálni! Erre tovább, lmk!

Viszonyulásom az lmk-hoz

Mindemellett kicsit szubjektív módon hadd írjak néhány szót személyes tapasztalataimról is az lmk-val kapcsolatban. Húszéves lelkeszi szolgálatom alatt szinte alig hagytam ki lmk-ülést. Szeretek lmk-ra járni. Szerettem segédlelkészként a pozsonyi egyházmegyében, ahol a szlovákiai lelkeszszövetség egészen más struktúrában működik. Ott nincs kötelező tagság, aki tag, annak viszont tagdíjat kell fizetnie, és egyfajta szakszervezetként sokszor a hivatalos egyházi vezetés ellenpólusát adja a szövetség vezetősége. Szerettem lmk-ra járni hat évig a Veszprémi Egyházmegyében, ahol nagy távolságokat kellett megtenni egy-egy találkozásért, ahol sokan voltunk együtt. És szeretem a Kelet-békési Egyházmegye lmk-ját is, ahol a közösségnek szinte a felét kiteszik a Békéscsabán élő és/vagy szolgáló lelkeszek, akikkel szinte naponta találkozom. Szeretem az lmk-t, mert jó találkozni. Jó együtt letérdelni az oltárnál az úrvacsoravételkor. Jó együtt tanulni egy-egy igényes tanulmány kapcsán. Jó együtt készülni az igehirdetésekre. Sőt! Jó vitatkozni! Vitatkozni, és nem veszekedni. Érveket ütköztetni, teológiai látásmódokat egymással szembeállítani, gazdagodni a másik tapasztalata, véleménye, gondolatai által. Nehéz esetben pedig jó azt tudni, hogy egymás terheit is hordozni tudjuk ebben a közösségben. Hála Istennek, a tapasztalatom nem egyedi. Egyházmegyénkben a LÉM által lefektetett lmk-ra járási kötelezettség előtt is általános volt a szinte teljes jelenlét. A karanténidőszakban megtartott online ülések után viszont mindig megvolt bennem a hiányérzet. Volt ugyan áhítat, előadás, előkészítő, ahogy lennie kell. Még építő beszélgetés is kialakult, ahogy szépen belejöttünk az online platformok használatába. Ami viszont nem volt, az a kávézás közben, szünetben zajló néhány mondatos beszélgetés, egy-egy kérdés egy szolgatár-

sunkhoz. Egy-egy elcsípett félmondat, amely utal az aktuális helyzetére, lelkiállapotára. Egy-egy vicc, amelyet megosztunk egymással, és jót nevetünk. Ez nagyon hiányzott. Ez a hiányérzet pedig meghatározó lehet sokaknak az lmk-hoz való viszonyulásában, illetve az lmk szervezésének és lebonyolításának esetleges változtatásában.

Továbbképzés vagy más?

Az lmk-t a LÉM képzési rendszerben látja. Láthatja, láttathatja-e másban? Az lmk sajátos csoportosulása egyházunknak. Ebben minden lelkesz benne van, kötelezően tagja. Nem úgy működik, mint sok más európai ország egyházában, egyfajta lelkeszi szakszervezetként, alulról építkezően és a lelkeszek érdekeit képviselve. A hatályos egyházi törvények szerint az lmk-nak minden lelkesz kötelezően tagja. Ebből eredően úgy látom, hogy egy ilyen közösség nem feltétlenül alkalmas arra, hogy őszinte testvéri közösséggé legyen. Hiszen még egy kisebb egyházmegye munkaközösségében is akadhat olyan, aki előtt én magam nem szívesen beszélnek a gondjaimról, nehézségeimről. Nem lehetetlen, de nem elvárható, hogy egy kötelezően, területi elven működő munkaközösség mindenki számára elfogadható, nyíltságra segítő lelki közösség is legyen. Ugyanígy nem lesz feltétlenül az a LÉM-en belüli szupervízió. Hiszen kis egyházunkban könnyen kerülhetünk abba a helyzetbe, hogy az adott lelkesz egy másik kollégája előtt nem akar nyíltan beszélni a gondjairól, problémáiról. Szerencsés esetben kialakulnak a lelkeszek között azok a kisebb baráti-testvéri csoportok, amelyekben őszintén tudnak beszélni a gondjaikról. Ehhez viszont újra csak többletidő, többletenergia szükséges, amit nem biztos, hogy olyan rendszerességgel tud előteremteni a lelkesz, amilyen sűrűn kellene. Valakinek csendes elvonulásra, másnak a barátaival való együttlétre, a harmadiknak egészen más társaságra van szüksége a lelki egészségének megőrzése érdekében. Ezt azonban egyetlen rendszer sem támogatja.

Esetleges irányok

Két kérdés mindenképpen felvetődik bennem. Az egyik, hogy ez-e az egyetlen jó módszer. Esetleg vannak-e más egyházmegyékben más jó gyakorlatok, amelyeket érdemes lenne egymással megosztani? Feltétlenül kell-e egy jól strukturált és irányított vagy inkább vezetett lelki gyakorlat? Vagy elég esetleg egy lmk-kirándulás, ahol tulajdonképpen a vázolt programnak szinte minden eleme megtalálható? Nyilván az lmk-kirándulás sokkal kevésbé „eladható” egyházi körben, mint a lelki gyakorlat.

Érthető az a gondolati ív, amely szerint a lelkeszi karnak kell megerősödnie saját identitásában és közösségi kohéziójában ahhoz, hogy kifelé is pozitívabb képet közvetítsünk, illetve hogy szolgálatunk elfogadhatóbb és elfogadottabb lehessen a társadalom számára. Ehhez elengedhetetlen egy bizalmi közeg kialakítása. Erről sokat beszélünk az egyházban, ugyanakkor talán nagyobb a deficitünk ebben, mint gondolnánk. Ennek okán kérdésem az, hogy feltétlenül csak az lmk-ban kell-e gondolkodnunk egy valóban bensőséges közösség kialakításában, vagy elfogadható, járható út lehetne az is, hogy lelkeszek, lelkeszcsaládok baráti társasága nyújtson ehhez olyan háttérközeget, amelynek erősítése ugyanilyen eredményt hozhatna. Ahol a bizalmi közeg eleve erősebb a barátság okán. Főleg egy nagyobb lmk-közösségekben fordulhat elő, hogy egy őszintén megnyíló problémafelvetést valaki komolytalannak ítél. Ezzel azonnal elillan az őszinte közösség lehetősége. Ezért látom fontosnak annak a lehetőségét, hogy a lelkeszektől önszerveződően kialakuló kisebb csoportok találkozásait segítsük, támogassuk.

Összegzés

Az lmk mindenképpen nem csak nevében kell, hogy közösség legyen, közösséggé formálódjon, minden közösség hibáival és betegségeivel együtt. Ennek a formálása többféle módon történhet, de elkerülhetetlen a közös élmények, tapasztalatok általi gazdagodás. Bizonyos, hogy egy már kialakult baráti kö-

zösségben könnyebben kialakul a mindenki által áhított, de kevészer megélt bizalmi légkör. Kevesebb gátat kell leküzdeni ahhoz, hogy valódi testvéri közösség szülessen. Ha mindenképpen csak egy lmk-n belül akarjuk a szolgáló közösséget erősíteni, ott biztosan még nagyobb áldás lehet az esetleges gátak leküzdése vagy az azokon való felülemelkedés. Ugyanakkor egy-egy feszült helyzetben való megakadás elmergesítheti a közösség egészének életét. Biztos, hogy az lmk-n belül a szolgáló közösség együtt munkálkodása okán fontos, hogy ezt a közösséget erősítsük. Ugyanakkor, mivel olykor nagyon kevés az átfedés két egyházközösség egyházmegyéi belüli szolgálatában, nem látom átjárhatatlannak az lmk határát, és nem tartom rossznak azt, hogy baráti közösségekben erősödünk meg és mélyülünk el a szolgálatra való elhivatásunkban. A lényeg egy: a szolgálatban kényszerűen és akaratlanul magányos lelkesznek mindenképpen legyen legalább egy olyan közössége, ahol erőt merít, ahol terheket lehet, ahol meghallgatják és megértik, ahol testvérekre talál. Komolyan véve Bonhoeffer intését: „Aki nem tud egyedül lenni, őrizkedjék a közösségtől! Aki nem áll a közösségben, őrizkedjék az egyedüllétől!” (BONHOEFFER 2020, 69. o.)

Hivatkozott mű

BONHOEFFER, Dietrich 2020. *Közösségben*. Harmat Kiadó – Luther Kiadó, Budapest.

LMK 2.0

■ SZARKA ISTVÁN

A Magyarországi Evangélikus Egyház lelkeszeként megszólítottam magam, hogy az elhangzottakra a magam megtapasztalásai tükrében reflektáljak. E visszajelzést egyházunk különböző területein végzett huszonöt évnyi szolgálat segíti, amely idő alatt magam is átéltem a tanulmány bevezetőjében felvázolt változásokat és az azok teremtette kihívásokat. Magam is „a templom falai közül kilépő egyház” (JOHANN 2021, 173. o.) szolgálattelvői közé tartozom, akik a rendszerváltás után előállt új helyzetet tekinthették evidenciának. Ám mindig is az egyházban élve jól ismerem az „őrálló idők” csendes, olykor leleményes, máskor pedig sok kompromisszummal járó életét is.

Magam is úgy tapasztaltam, mint Johann Gyula: „Egyre fontosabb kérdéssé vált a lelkipásztor számára, hogy miként definiálja az evangélikus lelkeszi hivatásban önmagát...” (Uo.) Ugyanakkor látásom szerint ez nem csupán a változó helyzet generálta újratervezés, szolgálatunk kereteinek elméleti újrafogalmazása volt, tehát elsősorban nem elmé-

leti identitáskérdés, hanem nagyon sok esetben az egészséges önvédelem generálta védekezés is.

Az 1989 után szépen megsokasodó tennivalók közepe kinek-kinek képességei, környezeti lehetőségei között hamar meg kellett találnia szolgálatának prioritásait. A lelkipásztorokra hirtelen rászakadó lehetőségek megfelelően képzett önkéntesek vagy alkalmazásban álló munkatársak köre nélkül ugyanis nem válthatók valóra.¹ Az önmagára odafigyelő lelkipásztori attitűd nélkül² hamar elvesztünk, kiégtünk volna a kihívások és a feladatok bőségében. Ezért a szolgálatunk pontos kereteit meghatáro-

¹ Gondoljunk csak arra, hogy a második világháborút megelőző időben, amelyben szintén korlátozások nélkül végezhetjük a lelkipásztorlást, gyülekezetenként legalább két főállású szolgálattelvőre hárult a közösségeink gondozása: a kántor-tanító és a lelkeszre.

² „Viseljétek gondot tehát magatokra és az egész nyájra, amelynek őrizőivé tett titeket a Szentlélek, hogy legeltessétek az Isten egyházát, amelyet tulajdon vérével szerzett.” (ApCsel 20,28)

zó, testi-lelki pihenésünket is szem előtt tartó rend, rendszer kialakítása mindenki számára ön- és közösségvédelmi feladatot jelentett. Egyetértek azon állítással, hogy az új helyzet megteremtette a csoportos szolgálatvégzés lehetőségét, ám véleményem szerint néhány üdítő kivételtől eltekintve ennek a gyakorlatba való átültetése máig várat magára. Ez igazi szemléletváltást igényel mind a gyülekezeti tagság, mind pedig lelkeszi karunk szolgálattevői részéről. Ez olyan terület, amelynek tudatosításán keményen dolgoznunk kell.

Reflexiók

Magam is csatlakozom a cikk szerzőjének véleményéhez, amelyben üdvözi a lelkipásztori életpályamodellel bevezetését, és figyelemre méltónak tartom annak harmadik pillérét, amely rendszerszerű módon kívánja támogatni lelkipásztoraink szolgálatát. Különös tekintettel a kollégák pszichés és spirituális egészségének folyamatos figyelemmel kísérésére, fejlődési, tanulási folyamataik támogatására és a szükség szerinti intervenciók kieszközölésére. A szándék nemes és üdvözlendő. Ugyanakkor teljesen őszintén, önkritikusan be kell vallanunk, részben a járvány okozta kihívások és korlátozások, másrészt talán a források és munkaerő-kapacitás hiányaiból adódóan e rendszer három eleme közül ezt érzem a leginkább ingatagnak. Látásom szerint még nem sikerült felállítani olyan szakértői közösséget, amelyhez a konkrét, egyedi esetekben segítségért fordulhatnának kollégáink vagy a rendszer elsődleges őrzőiként kinevezett esperesek. Hiányzik az a protokoll is, amely a szakmai, magánéleti elakadásokkal szembesülő érintetteket gyorsan, akadálymentesen továbbírná a nehézségeken átsegítő támogatás felé. Beszélünk például a szakmai elakadásokon továbbblendítő szupervíziós lehetőségről, de még nem vettünk részt egy ilyen alkalmon sem. A magam részéről sajnos nem látom ennek sem a humán erőforrását, sem az anyagi erőforrásait. Hiányzik az az automatizmus is, amelyben a munkáltató (MEE) a krízisbe jutott kollégákat gyorsan segítséghez tudná juttatni. Véleményem szerint mindezek nélkül csak hangzatos ígéret marad a rendszerszerű támogatás. Égető szükség lenne tehát a felállított rendszer működtetésére, ugyanis – ismét JOHANN Gyulát idézve – „[a] lelkeszek problémái pedig nemcsak egyéni vagy családi következményekkel járnak, hanem az általuk vezetett közösségek is szembesülnek velük” (2012, 408. o.)

Van itt még egy nagyon fontos elem, amelyet talán sokáig tabuként kezeltünk, de jó lenne ezt a kérdést is alaposabb vizsgálat alá vetni. Írásom terjedelme nem teszi lehetővé az általam érzékelt nehézségek alaposabb feltárását, ezért csak vázlatos szinten, mintegy lábjegyzetszerűen említem meg őket. Összefoglalóan ezeket rendszerszerű elvárásnak nevezem. Azokról az igényekről van szó, amelyeket az állam, a gyülekezeti közösségek és egyházunk támaszt a lelkipásztori szolgálattal szemben.

Mire gondolok? Például a kötelező iskolai hitoktatásra, amely sok lelkesznek jelent heti tíz-tizenöt óra elfoglaltságot,³ ezzel egyidejűleg több településen, több oktatási intézményben való jelenlétet, ami sok utazással töltött holtidővel jár. Az állandó hétközbeleni készenlét és időelfoglaltság mellett ott vannak a hétvégi szolgálatok is. Az év tíz hónapjában kevés lehetőség adódik a kikapcsolódásra, a szabadnapok felvételére. Minden kis gyülekezet vasárnaponként igényli és elvárja, hogy saját templomában ünnepelje az istentiszteletet. Ez közösségenként lehet akár öt-tíz fő is. Lelkipásztoraink szintén sok kilométert bejárva odaadó helytállással látogatják ezeket az alkalmakat, olykor akár négy istentiszteletet is ünnepelve vasárnaponként. Hét közben intézik e közösségek adminisztrációját, menedzselik ingatlanállományukat, felújítanak, pályáznak, ha jut rá erő és energia, látogatnak. Vajon tényleg ez a lelkipásztorlás leghatékonyabb módja?

A cikkben hivatkozott tanulmány (a lelkeszi közösség témakörében, Smidéliusz András) eredményei számomra is meglepők voltak. Értelmezésem szerint a válaszadók véleményei között kevésbé az elmélet, a hitvallásosság alapjai domináltak, mint inkább a gyakorlati megfontolások, lásd „az lmk közösségként való pozicionálása erőteljesebb” (JOHANN 2021, 177. o.).

Viszont meglepett és esperesi szolgálatban állóként rendkívül megtisztelt, hogy az esperest a válaszadók 88%-a tekintette leginkább hozzá közel álló kollégának. Ezt a pozicionálást, értékelést az esperesi szolgálatot végző kollégáink nevében is köszönöm. Ezek szerint sokak számára látható, hogy az esperesi tisztséget nem a hatalom felől értelmezzük, sokkal inkább a támogató, segítő attitűd felől.

Viszont további mérlegelést kívánhat, hogy az egyházmegyék méreteiből adódóan lehetséges-e az lmk munkaközösségeit a gyakorlatban hatékonyan működő lelki közösségekként elképzelni. E megállapításhoz pusztán a csoportdinamikai szabályok figyelembevételére alapozom. Tizennyolc-huszonkét fős közösségek túlnyúl nagyok a hatékony önreflexió munkavégzéséhez. E tekintetben egymásnak feszül az egyházszervezeti és a lelkigondozói érdek. Szerintem érdemes volna e kettőt egymástól határozottan elkülöníteni, hogy ezt az új tudást (Johann) hatékonyságunk, lelki egészségünk megőrzése érdekében bátrabban és eredményesebben alkalmazzuk.

Johann Gyula írásának legfontosabb megállapítása véleményem szerint mindenképpen a bonhoefferi idézetből le-

³ Ennyi engedélyezett, de tudok húsz órát oktató kollégáról is. Igen, a hitoktatás, bár nem beszélünk róla, de lelkeszeink számára komoly keresetkiegészítést jelent. (A LÉM-bértáblát bedöntötte a 2018–2019-es konjunktúra, majd a pandémiát követő infláció.) A kiscsoportos órák alulfinanszírozottak, ezekre nehéz főállású pedagógusokat megkérni, főleg úgy, ha e pedagógiai végzettségű kollégákat két éves beiskolázásra kötelezzük, ami elvi és elméleti szinten elvárható, ám a gyakorlati élet szempontjából alig reális feltétel.

vont következtetés.⁴ Sőt a korábban általam hiányosságként értékelt feladatunk, a gyülekezeti munkatársak felkutatásának és a szolgálatba történő bevonásának is ez a Krisztussal megvalósuló intenzív közösség lehet az alfája és ómegája. Mindez elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a jó Pásztor nyájában ne váljunk magányos farkasokká. Szolgálatunknak mind a társadalom irányából történő megbecsülése, mind pedig a gyülekezetünk tagsága felől történő elismerése akkor fog növekedni, ha minden érintett fél számára (önmagunkat is ideértve) világosak azok az alapok, amelyeken szolgálatunk nyugszik. Erre nem árt időnként figyelmeztetni önmagunkat, ahogy Pál apostol is megtette ezt.⁵ Az evangélium élő jelenléte nélkül, amikor a szolgálattelvőknek hirdetik azt, alig elképzelhető annak a „pneumatikus valóságnak” a megélése, amelyről Bonhoeffer kapcsán szerzőnk beszélt (uo. 176. o.). Tehát a Krisztussal és egymással megélt lelki közösség hiánya nemcsak „az evangéliumhirdetés lehetőségeit erodálja”, ahogy Johann Gyula említi, hanem véleményem szerint egyenesen meg is akadályozza azt.

Lelki megújulásunk

Megújulásunk érdekében rendkívül hasznosnak tartanám a többi egyházmegyében folyó jó gyakorlatok összegyűjtését is, amelyekben nem csupán az eseményt, annak technikai-tematikai részleteit lehetne közzétenni, hanem a résztvevők reflexióit is. Hasonlóképpen, ahogyan az Észak-Pest Megyei Evangélikus Egyházmegye lelkészeitől is olvashattunk egészen mély, személyes megérintettségről tanúszkodó visszajelzéseket.

A Fejér-komáromi Evangélikus Egyházmegyében évente legalább két alkalommal – főként a kötelező lmk-előadás időkeretének terhére – szívesen beszélgetünk. Meghallgatjuk egymás aktuális örömeit, életeseményekből adódó kihívásait. Ugyan még soha nem kértem olyan alapos visszajelzést, mint az említett tanulmány szerzője, de saját megtapasztalásaim, illetve a kollégák spontán visszajelzései („Ilyet csinálhatnánk gyakrabban is!”) alapján egészen bizonyosan állíthatom, hogy mindenképpen a közösség megerősödését szolgálták e beszélgetések. A „Hogy vagy, testvér?” kör ötlete személyes megtapasztaláson nyugszik.

⁴ „Felebarátommal csak Jézus Krisztus által van és lesz mindig közösségem. Minél hitelesebb, minél mélyebb a közösségünk, annál jobban háttérbe szorul közöttünk minden más, annál elevenebben ragyog közöttünk egyes-egyedül Jézus Krisztus, és amit ő véghezvitt. Csak Krisztus által tartozunk egymáshoz, ám Krisztus által csakugyan egymáshoz tartozunk mindenestül, mindörökre.” BONHOEFFER 1997, 15. o. Idézi JOHANN 2021, 175–176. o.

⁵ „Eszetekbe juttatom, testvéreim, az evangéliumot, amelyet hirdettem nektek, amelyet be is fogadtatok, amelyben meg is maradtatok.” (1Kor 15,1)

lason nyugszik. Egy alkalommal Bence Imre esperes testvérünk kezdeményezésére többnapos együttlétünket egy ilyen beszélgetéssel kezdtük. Mélységeket és magasságokat jártunk be együtt rövid egy óra leforgása alatt. Jobban megismerhettük azt, akivel a szolgálatunk hasonló kihívásait szenvedtük el. De megismerhettük a másikat úgy is, mint a Krisztus irgalmas szeretetére szoruló társat, az embert, aki elfárad. Az embert, aki magányos, aki betegségekkel vagy meg nem értéssel küzd. A beszélgetőkör másik pólusát azon kollégák elbeszélései jelentették, akiknek éppen bőven volt miért hálát adniuk. Emlékeztetve a terhek alatt roskadozókat az élet dinamikájára, hogy a mélységes völgyek által szabdaltnak tűnő útjai felett mindig ott ragyognak a büszke, napsütötte bércek is. Ez az együtt megélt lelki kirándulás mindenképpen közelebb vitt bennünket egymáshoz. S a következő telefonhívás során már nemcsak a gyakorlati útmutatót kérhettünk egymástól folyamatban lévő ügyeink megoldásához, hanem megkérdezhettük a másiktól: Hogy vagy, hogy van a feleséged, gyermeked, hogy érzed magad?

Ebből az élményből sarjadt ki egyházmegyénk lmk-s beszélgetőköre is. Nagyon meglepő megtapasztalás volt az is, ahogyan a hozzánk érkező új kollégák rácsodálkoztak e beszélgetések őszinte légkörére, ahogy lassan ők is felengedtek kezdeti merevségükből, bezárkózottságukból, és felfedezték a másikban a krisztusi vonásokat magukon hordozó testvért.

Összegzés

Végül szeretnék köszönetet mondani Johann Gyula cikkének őszinte hangjáért, szenzitivitásáért, amellyel e mindnyájunkat érintő kérdést újra a lelkesi és egyházvezetői gondolkodás középpontjába igyekezett állítani. Továbbá elismerés azért a körültekintő munkáért, amellyel mindennapi gondjainkat a közelmúlt történéseinek folyamatai között szemléltette és a tudományos gondolkodás kritériumának megfelelően elemző munkák, statisztikai felmérések szerepeltetésével alátámasztotta. S mindezek fölött életünket, munkánkat s ezek minőségi megújulását a Krisztussal és egymással való kapcsolatunk tükrében szemléltette.

Hivatkozott művek

BONHOEFFER, Dietrich 1997. *Szentek közössége*. Harmat Kiadó, Budapest.

JOHANN Gyula 2012. LMK-lelkigyakorlat. Egy közös úton próbálkozó lelkesi közösségről. *Lelkipásztor*, 87. évf. 11. sz. 408–411. o.

Az egyházi esztendő utolsó (örök élet) vasárnapja

► Jel 21,6–7(8)

Igehirdetési előkészítő

Végző visszaszámlálás vagy irányváltás üdvösségre

A vasárnap jellege

„Memento mori – emlékezz a halálra, mondták a régiek. Nemcsak bal és jobb kezünk két nagy M betűt formázó ráncai vagy éppen a nyirkos őszi idő a hulló falevelekkel emlékeztetnek minket az elmúlásra, hanem közelből és távolból érkező hírek is, amelyek betegségről, balesetről, tragédiáról szólnak.”¹

Néhol nevezték ezt az ünnepet öröklét vasárnapjának is, hangsúlyozva, hogy van örök halál is. Más kérdés, hogy komolyan tudja-e venni az ember az örök kárhozát tényét is. Ez az ítéletvasárnapon kerülhetett elő. Most azonban a hangsúly az üdvösségen van! Tehát nem a világ végére, még csak nem is Jézus Krisztus visszajövetelére irányul a figyelem, hanem az üdvösségre, méghozzá személyes vonatkozásban.

Mert nem az üdvösség leírása, ismertetése a feladat, hiszen 1Kor 2,9-ben egyértelmű az üzenet: „*Amit szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg sem sejtett, azt készítette el Isten az őt szeretőknek.*” A hangsúly tehát az üdvösségre készülés jellemformáló, életvitelt alakító üzenetén van, óriási erőt, reményt és biztatást nyújtva a nehéz időkben.

¹ Elhangzott a Kossuth Rádió Vasárnapi Újság című műsorában 2018. november 25-én.

Amit a textusról tudni kell

Megtörtént!

Az eredeti szó mindenképpen Jn 1,14-re utal: γίνομαι → καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Amikor a Teremtő belép a tér-idő világába, a történések világába az örökkévalóság dimenziójából, amely a „nem történések világa”, akkor történik a világtörténelem legnagyobb történése.

Én vagyok

ἐγώ εἰμι → יהוה ינני. A Bibliában közel félezerszer előforduló kijelentést Jézus Krisztus magára nézve főleg hasonlatként említi. Bizonyítva ezzel, hogy a végtelenségből a véges ember világába lépő, elveszetteket kereső Isten immár nem filozofikus, dogmatikus „anihukkal”, hanem példázatokban, hasonlatokban mutatkozik be az embernek. Lásd még: „*Monda neked Jézus: Bizony, bizony mondom nektek: Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.*” (Jn 8,58)

Alfa és az Ómega, a kezdet és a vég

Ez az egyik legmegdöbbentőbb ἐγώ εἰμι Jézus Krisztus ajkáról! Nem csupán a kezdetre és végre utal, hanem a görög ábécé említésével az írás, a Szentírás összefüggésébe állítja ezeket (Jn 5,39). Külön meglepő mozzanat, hogy nem a héber ábécé betűit említi, hanem a görögét. Ő nem Alef és Tav, hanem Alfa és Ómega! Ahogyan a két írás között irányváltás történik, úgy a Teremtő megváltási programjában is új kezdődik: új szövetség. Mindez drámaian érinti az időbeliségünket, hisz a világ mindmáig a Dionysius Exiguus által elgondolt időszámítási irányváltást tartja a legjobbnak: „Először alkalmazta az időszámításban a Krisztus előtt és Krisztus után jelölést, azonban 4-7 évvel elszámította magát.” (*Magyar katolikus lexikon*)²

² <http://lexikon.katolikus.hu/D/Dionysius%20Exiguus.html>.

Az ideológiai indíttatású „pontosan mikor is született Jézus Krisztus?” okoskodások az irányváltás tényét nem befolyásolják.

Én adok a szomjazónak az élet vizének forrásából ingyen A megváltáshoz és a Megváltóhoz való viszonyulástól független a szomjazás ténye. Az ószövetségi שָׁמַיִם kifejezést a Septuaginta a διψάω szóval hozza. Jn 4-ben Jákób kútjánál Jézusnak az asszonyhoz intézett szava elementáris testi-lelki szomjazás közben alakul át az élet vizének forrásává. Így lesz a parázna asszony hiteles misszionáriussá.

Fiam

Így lehet az ige hallgatója a Lk 9,35-ben említett mennyei szózatban („*Es szózat lőn a felhőből, mondván: Ez amaz én szerelmes Fiam, őt hallgassátok*”) a megszólított „szeretett Fiam” közvetítésével δοῦλος-ból υἱός, szolgából fiú, elvesztetből megmentett!

A perikópa megértése

A Jelenések könyve az utolsó prófétai könyv a Bibliában és az egyetlen az Újszövetségben.

Radnóti *Töredékében* a „rettentő szavak” tudósának nevezi Ézsaiást, észre nem véve, hogy a legnagyobb vigasztalás és kegyelem hirdetőjéről van szó.

Horváth Géza igehirdetésében számba veszi, hányszor és milyen helyzetben fordul elő a Bibliában az „első és utolsó” kép. Összesen hetet számolt össze, ebből hármat Ézsaiásnál (Ézs 41; 44; 48). „Tulajdonképpen az a lényeges, hogy mindig olyan körülmények között hangzott el ez az ige, amikor Isten népe nyomorúságban volt, amikor kilátástalan körülmények között volt [...], amikor Isten kilátásba helyezi számukra a babiloni fogságot [...]. Amikor Isten erről beszélt a próféták által, akkor mindig benne volt az Ő kegyelme is. Nemcsak a büntetés, hanem a simogatás is. Nemcsak a szomorúság, hanem a vigasztalás is.”³

Az idő fogságában élő ember különösen is érzi a rabság nyomását az utolsó vasárnapon, az utolsó időkben. Krisztus azonban nem végről, halálról, hanem életről, örök életéről, végtelen kezdetről szól.⁴

Igehirdetési vázlat

Megközelítés

A nyolcvanas évek fiatalsága rajongott a *Europe* együttes *The Final Countdown* című daláért. Nem tudni, mennyire érezte át a generáció a filmcímül is szolgáló szavak jelenté-

sét. A visszaszámlálás teljesen természetes az úrhajók indításánál. Számolhatnak előre is, mondjuk tízig, de visszaszámlálnak. Miért? Talán azért, mert elérhetőbb a zéró, mint a végtelen fekvő nyolcas (∞)? A bokszban rászámolnak, az ellenségek leszámolnak. Vajon az üdvtörténet is visszaszámol az Ómegáig, rászámol a legyőzött személyes Gonoszra, és elszámoltatja a talentumosokat?

Megtörtént

Isten a történelem Ura.⁵ Tehát történelem fölötti. A teremtéstörténet „Kezdetben” szava arra utal, hogy teremti az időt és elindítja az időben zajló eseményeket, azaz a történelmet. Isten ugyanakkor belép a történelembe, nemcsak angyalainak sokféle megjelenésével, hanem a saját inkarnációjával. Ez a hiányos mondat: „Megtörtént” – nemcsak világtörténelmi bejelentés, hanem személyes, biztató üzenet, evangélium.

Az örök élet reménysége és bizonyossága meghatározza a hívó ember jelenbeli életfolytatását is (Jel 2,7.10; 20,4–5). Ez a tudat élő reménységre szüli újjá az embert (1Pt 1,3). Ez az élet Istenben van elrejtve, ugyanakkor az embernek kötelessége azt megragadni (1Tim 6,19).⁶

Én vagyok

A történés időbeliségével szemben a létezés nem időbeliség. Örök élet és öröklét. Az égő csipkebokor mellett ugyanaz a hallatlan és fölfoghatatlan kijelentés hangzik el, mint Jézus Krisztus „én vagyok” mondásaiban. Azonban nála megfoghatóvá válik a megfoghatatlan, amikor hasonlathoz, életközeli képekhez köti bemutatkozását. Utalva ezzel arra, hogy az üdvösséget, az örök élettel való megismerkedést nem a misztikában, dogmákban, hanem két lábbal a földön járva kell elfogadni, megélni, átélni a legnehezebb napokban, akár az úgynevezett utolsó idők üldöztetéseiben is.

A kezdet és a vég

Héberül Jézus azt mondhatta: „Én vagyok Alef és Táv” (אֵלֶף וְתָו – Ani Alef ve-Tav). Ha az alef, váv (= és) valamint a táv betűket egymás mellé írjuk, akkor értelmes szót kapunk: אֵלֶף (ót), ami azt jelenti: jel. Vagyis Jézus azt mondta: „Én vagyok a Jel”, amivel Máté 24,30-ra utal: „*És akkor feltetszik az ember Fiának jele az égen.*” Aki majd „*eljön az ég felhőiben*” (Mk 14,62), és „*siratja őt e földnek minden nemzetsége*” (Jel 1,7). Lásd a Jelenések könyvében az Alfa és Ómega kijelentést megelőző verset is.⁷

⁵ <https://www.evangelikus.hu/hireink/kotoszo/isten-a-tortenelem-ura>.

⁶ *Keresztyén bibliai lexikon*, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/0-CA3F4/orok-élet-CA401/>.

⁷ *Magyar katolikus lexikon*, <http://lexikon.katolikus.hu/A/A%20%C3%A9s%20%CE%A9.html>; HAAG 1989, DÁVID 2002.

³ Pasaréti prédikációk, Horváth Géza igehirdetése, 2011. október 30. <http://www.refpasaret.hu/pasaret/index.php?page=predikaciok>.

⁴ A készüléshez használhatók a korábbi Lelkipásztor-előkészítők Jel 21.6–8-ról: 1954, 475. o.; 1962, 619. o.; 1968, 627. o.; 1986, 570. o.; 1993, 331. o.; 2001, 436. o.

Ha az Isten Fia kimondja az Alfát és az Ómegát, éppen hogy nem az ő isteni végtelenségéről ad jelet, hanem arról, hogy belépett a tér-idő kezdetes és véges világába a megváltás, üdvözítés szándékával. Ha kezdet van, kell legyen vég is. Ez a vég pedig sürget.

Pál apostol számára a kezdet nem az volt, hogy a legnagyobb rabbinista iskolákat járhatta, hanem az, amikor találkozott Jézus Krisztussal. A görög ábécé irányváltás a héberhez képest. Az Újszövetség az Ószövetség irányváltása. A Szentírás szövegének „pálfordulója” valóban le kell hogy játszódjék Krisztus követeinek az életében.

Ha a térben kitézől egy pontot, azon végtelen sok egyenes húzható át. „Tragikus” visszaesés, ha még egy pontot helyezel el, és az egyenest a kettőn vezeted át, mert a lehetőség visszaesik egyetlenegyre. Itt azonban nem szabad megállni! Az egy „végtelen” egyenesen van egy óriási dilemma: Merre indulj tovább? Jobbra vagy balra? Vele vagy ellene?

5Móz 30,15⁸ és Mt 6,24⁹ szerint csak két irány van az egy egyenesen, az egy valóságon, amelyet az Alfa és az Ómega szakaszol le világméretű és személyes szinten. Krisztus tanítványainak az életében a fordulat nem az időszámítás és időszámolgatás, hanem maga az Üdvözítő belépése, amely félreérthetetlenül Krisztus előttire és Krisztus utánira osztja az életüket.

A Fiú győzelme fiúvá fogad

A példázatbéli két fiú között Lk 15-ben az a különbség, hogy az egyiknél megtörténik, a másiknál elmarad az irányváltás. A tékozló fiú a vályú mellett megfogalmazza, mit fog mondani a visszatéréskor. Ennek első mondata egy bűnvalás: nem vagyok méltó, hogy fiadnak neveztessem. A másik egy programajánlat: tégy engem a szolgálád közül eggyé, tégy fiadból szolgálává! Megdöbbenő módon az atya csak a bűnvallást hallgatja meg, a programajánlatot nem hagyja elmondani, mert az ő saját terve, amelyre ruhával, gyűrűvel és saruval készült. Bűnvallást tehetek, de a programot, az örök életet hagyjam Istenre.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Ézs 65,17–25; Mt 24,37–51

Énekek

EÉ 320, 493; *Halleluja* 198

⁸ „Lám elődbe adtam ma neked az életet és a jót: a halált és a gonoszt.”

⁹ „Senki sem szolgálhat két úrnak. Mert vagy az egyiket gyűlöli és a másikat szereti; vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak.”

Gyermekszolgálat

Öltöztessünk fel három bábut vagy rajzoltassunk le a gyermekkel három emberalakot háromféle öltözetben: munkaruhában, strandos öltözetben és ünneplőben. Mutassuk föl őket egymás után az istentiszteleten, és a jelenlévőktől kérdezzük meg egyenként: mire készül ez az ember, hova megy? Ha sikerül a játék, akkor az igehirdetésben utalhatunk rá, hogy bár még nincs a munkahelyén a munkás, az ünnepen a szép ruhás, de már látszik rajta, hová, mire készül. Hangsúlyozzuk, hogy aki az örök életre készül, annak magaviseletén már itt az életében meglátszik, hová készül, hová tart. Tehát nem azért van ünneplőben, hogy megszerezze az ünnepet, hanem a már meglévő ünnep készíti az ünneplős ruha viselésére.

Illusztráció

VERS

Reményik Sándor: *Örök béke*

Túrmezei Erzsébet: *Két hazám van*

TÖRTÉNET

Tamáská volt a hetedik testvérünk. Egészségesen született, még háznál, 1958 őszén. Karácsonykor a konfisok „kölcsonkénték” szüleinktől, hogy a színdarabjukban igazi élő baba legyen a kis Jézus. Tamáska első szolgálatakor nem a hagyományos Jézuskát alakította, ugyanis a közel három hónapos bébi ránevetgélte a földe hajoló Máriára, Józsefere és a mondókájukkal küszködő pásztorokra, akik ettől még inkább belezavarodtak a szerepmondásba. Ki gondolta volna, hogy negyedév múlva újabb szolgálata lesz a nagytarcsai evangélikus imaterem színpadján, egy kis fehér koporsóba fektetve... Szüleink elmondták, hogy amikor ott haldoklott a karjaikban, látták, hogy a betegségtől és szenvedéstől nyüzött gyermek arca percekre kisimul, és csodálatos mosoly jelenik meg rajta. Meg voltak győződve, hogy a mennyországot és az Úr Jézust mosolyogta ki nem halálmosollyal, hanem az örök élet mosolyával.

Felhasznált irodalom

DÁVID Katalin 2002. *A teremtett világ misztériuma. Bibliai jelképek kézikönyve*. Szent István Társulat, Budapest.

HAAG, Herbert 1989. *Bibliai lexikon*. Szent István Társulat, Budapest.

Keresztény bibliai lexikon. Kálvin Kiadó, Budapest, 1993. Internetes kiadás. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyn-bibliai-lexikon-C97B2/>. (Megtekintés: 2021. október 26.)

Magyar katolikus lexikon. Internetes kiadás. <http://lexikon.katolikus.hu/>. (Megtekintés: 2021. október 26.)

Advent 1. vasárnapja

▶ Mk 1,1–8

Igehirdetési előkészítő

Korszakforduló

A vasárnap jellege

Advent első vasárnapjával új időszak veszi kezdetét az egyházi évben. Szeptemberben a gyülekezeti élet tanévhez való igazodása miatt érezzük, új évet kezdünk. Új munkaév indul, tanévnyitó istentisztelettel kezdjük meg a gyülekezeti alkalmak sorát, kialakítjuk a tanév rendjét. Január elsején a polgári új esztendő ünnepe, Jézus névadására emlékezve, órá mint a világ reménységére tekintve indulunk. Új évszámot jegyzünk, s a világban zajló események is azt éreztetik velünk, hogy új időszak, új év kezdődik. Ilyen értelemben advent egy harmadik új kezdet a sorban, advent első vasárnapja egy másfajta újév küszöbe. A külső körülmények hiányában sokkal kevésbé érezzük ezt, mint a másik két évkezdet esetében, éppen ezért kell, hogy különös hangsúlyt kapjon. Hiszen nagyon fontos új kezdetről van szó.

Advent az Úr érkezésére, eljövételére, az ő fogadására, a találkozásra való készülés ideje. A hangsúly Krisztus érkezésén van. Az adventi időben a liturgikus szín a lila, amely a bűnbánat színe. Advent első vasárnapján Krisztust Úrként és királyként köszöntjük, aki eljön, hogy felszabadítson minket a vele és egymással való közösségre.

A korai kereszténység idején csak egy adventi vasárnapot ünnepeltek, majd a hetedik századtól lett négy a vasárnapok száma. Az ünnepi időszak jelképe az adventi koszorú, amely kezdetben kocsikerék nagyságú, huszonnégy gyertyával ellátott jelkép volt. Ma otthonainkban, templomainkban az adventi vasárnapokat ünnepeljük egy-egy újabb gyertya meggyújtásával.

Amit a textusról tudni kell

Márk evangélista szövegében egyenetlenség, szakadozottság fedezhető fel. Erre példa az „*amint meg van írva*” forma, amely sem az első, sem a negyedik vershez nem illeszkedik nyelvtanilag. Mindez Márk szerkesztői munkájára utal. A hagyományos idézési formulával a prófétai idézetekre utal (Mal 3,1; Ézs 40,3), de nem idéz pontosan. Érdekes, hogy míg a párhuzamos helyeken Máté és Lukács a valóban ézsaiási szöveget idézik, addig Márk egy kevert idézetet ír le. Ez talán annak köszönhető, hogy egy olyan írásgyűjteményt használt fel, amelyben Keresztelőre vonatkoztatott ószövetes idézetek szerepeltek, s már ebben megtörtént a tévedés.

Malakiás prófétánál a követ – Illés – az ítéletre érkező

Isten útját készíti el. Erre az ígéretre támaszkodott a zsidó várakozás is, és ezt vette át az őskereszténység Keresztelő Jánosra mint Jézus útjának előhírnökére vonatkoztatva. Az ézsaiási szövegben pedig eredetileg arról van szó, hogy a fogságból hazatérő nép élén maga Isten érkezik. Isten a pusztában jelenik meg dicsőséggel és hatalommal, összegyűjti az ő népét. Keresztelő a pusztában prédikált (Mk 1,4), amely körülmény különösen alkalmassá tette a szöveget arra, hogy órá vonatkoztassák.

A „Keresztelő” melléknév jelzi János tevékenységét, azonban az kétségtelen, hogy az őskereszténység számára mégsem a keresztelés volt a leghangsúlyosabb a működésében, hanem az igehirdetés. A megtérésre hívó szó. Keresztelő János a megtérés keresztiségét hirdette, még nem az evangéliumot. Igehirdetésében a próféták radikális megtérésre hívása csendül fel, teljes Istenhez fordulást követel. A keresztiség pedig a megtérés isteni pecsétje. Az ókori keleti gyakorlattal ellentétben Jánosnál a vízbe merülésnek nem kultikus értelme van, hanem ez egyszeri aktus, valóságos isteni esemény, nem jelkép.

A perikópa megértése; érdekességek a textusból

Márk evangéliumában rendkívül hangsúlyos szerepet kap az *útmotívum*. Jézus működését úgy írja le Márk, mint Istentől rendelt utat, amelyet Jézus engedelmesen végigjár, és amelynek csúcspontja a kereszt. Jézus útjának kezdetén ott van Keresztelő János, a küldött, a hírnök, aki Jézus érkezéséről kiált. Ha Jézus működése az út, Keresztelő működése ez a pusztába kiáltás. Az útmotívummal sokszor találkozunk az evangéliumban, különösen annak második felében kap hangsúlyt. De például itt, ebben a rövid szakaszban kétszer is előfordul: „*elkészíti utadat*”, illetve „*készítsétek az Úr útját*”. Jézus útját Isten hírnökei veszik körül, az út elején Keresztelő János fordítja rá a figyelmet, útjának végén pedig angyalok hirdetik a feltámadott Jézust.

Érdekes az írói túlzás, miszerint „*Júdea egész vidéke és a jeruzsálemiek mind*” kimentek, hogy hallgassák őt. Mindez arról szól, hogy amit Isten most cselekszik, abban mindenki érdekelt. Míg Keresztelő János küldetése a zsidó népre korlátozódik, Jézus küldetése viláigényű.

Keresztelő János önmagán szemlélteti Jézus nagyságát, vagyis az érkező nagyságát. Minden Jézus-szolgálatban nélkülözhetetlen a kicsinységnek és a méltatlanságnak a tudata, tudatosítása. A „lehajolva” szó beszúrását csak Márknál olvashatjuk, amely még inkább megerősíti, alátámasztja ezt. Amint megérkezik az, aki utána jön, aki erősebb és nagyobb nála, az ő szolgálata véget ér, és csak annyi lesz a dolga, hogy leboruljon előtte. Keresztelő János nem önmagában, hanem csak mint Jézus hírnöke fontos. A hasonlat korszakfordulót is jelez, a hírnök elvégezte küldetését és átadja helyét az Érkezőnek, az Erősebbnek.

Az egyházi esztendő kezdete is korszakfordulót jelent, amikor szívünk, életünk megvizsgálásával, bűneink megvallásával és szívünk Istenhez fordulásával, fejünk felemelésével, tekintetünk lényegre szegezésével új időszak kezdődhet személyes életünkben is. Nem csupán az oltárterítő színe változik, de személyes istenkapcsolatunkban is megvalósulhat ez a fordulat, ez a változás.

Igehirdetési vázlat

Egy harmadik évkezdés

A tanévkezdés és az újév mellett advent első vasárnapja is egy új év, egy új időszak kezdetét jelöli. Kezdetre az új egyházi évről, de kezdetre a karácsonyi ünnepkörnek is. Szeptember elsején nagyon sok minden jelzi, hogy változás áll be, és nem csak az iskolások életében. A családtagok is sokszor iskolaévszerűen rendezkednek be, és a nyár elmúltával újra korábban szól az ébresztőóra, könnyörtelenül visszaáll életünkbe a nyári lazulás után a feszes menetrend. Kinőtt tornacipők, elnyútt tolltartók, edzésekről érkező e-mailek, sokasodó munkahelyi feladatok egyértelműen jelzik, hogy valami véget ért, valami más kezdődött, és sok mindenen változtatni kell.

De ugyanígy a naptári év végén minden üzletben karácsony utáni akciók vagy leltározás zajlik, mindenütt petárdát és trombitát árulnak, hívnak a szilveszteri buliba, vagy épp mi magunk szervezünk ilyesmit. Boldog új évet kívánunk már előre is, és még napokig, ha egy új emberrel találkozunk. Főzzük a lencsét, isszuk a pezsgőt, és nehezen térünk vissza a munkás hétköznapiakba. Amikor pedig visszatérünk, már új évszámot kell írni, ha dátumot jegyzünk valahová.

Advent első vasárnapján, az adventi időszak kezdetén vajon tudatosul-e bennünk, hogy új időszak köszönt ránk? Nem jelez a becsengetés, és nincs új évszám, sőt minden évben kicsit más napra esik a kezdet. Ha nincsenek a segítő, figyelmező jelek, figyelünk-e? Hogyan ér el minket ez az új esztendő? Akarunk-e újat kezdeni? Akarjuk-e emlékeztetni, figyelmeztetni magunkat, tudatosan gondolni arra, mit jelent az új advent, mit készített el nekem az Úr, és én akarok-e készülni, elindulni öfelé? Akarok-e utat készíteni?

Készítsétek az Úr útját!

Talán mindannyian készítettünk már valamiféle utat. Gyerekként a kisautóknak a padlón, aztán veteményeságyságok közé kapavágásnyit vagy ösvényt taposva, amerre gyakran jártunk, de akár egészen konkrétan utat, járdát épülő házunkhoz, kapunkhoz. Amikor egy-egy útszakaszt felújítanak, építenek, bővítenek valahol, sokszor bosszankodunk, mert kerülőt kell tenni, vagy lassul a közlekedés, de aztán mindig örülünk, ha készen van, és jó, új úton járhatunk, utazhatunk. Az útkészítés fontos, hasznos és előre vezet.

Olykor fáradtságos, de fontos munka. Most is, ebben is, így is, amikor a hozzánk érkező előtt készítjük az utat. Hogy ne legyen akadály, hogy ne legyen rendetlenség, gaz, göröngy, kátyú. Lelki életünkben igenis el kell végezni ezt az útkészítést, mert az Érkező feltartóztatathatatlannal jön, és nem mindegy, milyen út vezet a szívünkig. Fontos vendéget várunk. Sokkal fontosabbat, mint amikor csillogóra takarítjuk a lakást egy-egy rokon vagy barát érkezése előtt. Készítsük az utat, készítsük szívünket igaz ünneplőbe, kihasználva az adventi hetek csendes perceit, zenei kincseit, imádságos lehetőségeit, igei vezetését.

Az ígére figyelve, Szentlélekkel megkeresztelve

A Keresztelő szavai mintha sürgetnének, sietségre intenek. Várakozásaink valóban sokszor ingerültek, türelmetlenek, végláthatatlanok, nehezek. De ezúttal nem kell sietnünk. Nem kell egy nap alatt, egy hét alatt nagy dolgokat véghez vinni, kicserélődni, tökéletessé lenni. Sőt. Megvan az a helyzeti előnyünk, hogy teljességgel biztosak lehetünk abban, hogy Jézus jön, érkezik. Nem hiába várjuk, nem a bizonytalanságban várjuk, és nem kell türelmetlenül sem várni. Ez a bizonyosság, ez a tudat, hogy ő szeretetével elénkbe siet, ez segíthet és segítsen minket igaz adventet megélni, csendes heteket teremteni a zajos világ hangos és harsány adventjében. Figyeljünk az ígére: a Keresztelőnél is ez volt a legfontosabb. Az ige mindig meg fogja mutatni számunkra a megfelelő utat, az útkészítés legégetőbb feladatait. Az ígérlet, a prédikáció szerint Jézus által Szentlélekkel kereszteltetünk, s ez azt is jelenti, hogy nemcsak hallhatjuk, de érthetjük is, és sajátunkká lehet, személyes ajándékká lehet életünkben az üzenet.

További javaslatok az istentisztelethez

Ének

EÉ 135

Imádság

Úristen, Teremtője a világnak, akinek szavaiban nincs kétség! Te vagy egyedül igazságos. A te szavadtól elevedett meg a világ. Kezeiddel formáltad és alakítottad az embert a föld porából, és az életet lehelted bele. Szerető kezeiddel formálsz bennünket azóta is a te jóakarated szerint. Urunk, megvalljuk, hogy néha nagyon nehéz, amikor megtisztítasz bennünket. Sokszor eltaszítanánk magunktól atyai szeretetedet, mert alapjaiban érint meg bennünket. Mégis, nélkülöd semmik vagyunk. Jézus kedvéért formálj és tisztíts minket újra és újra, és hozd el számunkra az örök életet, amikor ott láthatunk téged szemtől szemben! Ezt kérjük tőled, a mi Urunk, Jézus Krisztus nevében, aki veled és a Szentlélekkel egy Istenként él és uralkodik most és mindörökké. Ámen.

Illusztráció

Túrmezei Erzsébet: *Adventi ház*

Ádventi házunk van, sokablakos.
Minden este nyitunk egy ablakot.
Benn melegen kis fehér gyertya lángol,
és árad a fény minden ablakából.
Kis ablakokkal versenyt fénylenek
csodába bámuló gyermekszemek.

Ablaktábláin biztató írás:
eljő a mennyekből a Messiás.
S a nevét nevezik Csodálatosnak.
És fölemeli, akit megtaposnak.
És a békesség Fejedelme lesz:
szabadulást hoz, életet szerez.

Telnek a percek, múlnak a napok,
sorra kinyílnak mind az ablakok.
Ahány kis ablak, annyi szent ígélet.
Hívnak, biztatnak, csudákat beszélnek.
Mi áhítattal álljuk mind körül.
A ház sugárzik, és a szív örül.

Fehér falára festve sok gyerek.
Mind Betlehem felé igyeksenek.
Havas fenyő közt, ki gyalog, ki szánon,
kéz a kézbe, hogy kis kezük ne fázzon.
Sietve mennek mint a pásztorok.
Piros orcájuk bízva mosolyog.

De én egy másikat is ismerek.
Nem ilyen derűs, nem ilyen meleg.
Van-e gondom sok sötét ablakára?
Hiszen itt a karácsony nemsokára.
Nyitom-e sorra mindenegy napon
Krisztusra váró lélekablakom?

Mert az a lelkem is: ádventi ház.
És ha elalszik, hogyha nem vigyáz,
olyan sötét lesz majd karácsony-estén,
a fényt, vigaszt hiába is keresném.
Ha majd minden szem, minden szív ragyog,
akkor siratnám, hogy sötét vagyok.

Felhasznált irodalom

- DÓKA Zoltán 1977. *Márk evangéliuma*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.
GRASSMICK, Jahn D. 1997. Márk evangéliuma. In: John F. WALVOORD – Roy B. ZUCK (szerk.): *Máté – János*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest. (A Biblia ismerete kommentársorozat 6.)
HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika*. Luther Kiadó, Budapest.

■ KECZKÓ SZILVIA

Advent 2. vasárnapja

► Lk 13,6–9

Igehirdetési előkészítő

Fej vagy írás?

A vasárnap jellege

Ítélet előtt, kegyelem alatt – így summázzuk az egyházi év második vasárnapjának igei tartalmát. Adventus Domini az ítélet eseménye – „*a fejsze már a fák gyökerén van*” –, amelyre Krisztus népe az érkező Úr, a Bíró dicsőítésével és megújító kegyelméért, a Szentlélek fürdőjéért való hálaadással készül. Ha advent színe, a lila az önvizsgálat és bűnbánat színe, akkor ez a „leglilább” adventi vasárnap. Igéi időnk, a kegyelmi idő fontosságára és végességére intenek (Lk 17,20–30; 21,25–36; Róm 15,4–13; Zsid 10,35–39; Jak 5,7–11; Júd 17–25); az ítéletben való kegyelemre szorultságunkra mutatnak (Ézs 63–64; Mal 3,1–7; Ézs 2,17–20); az Isten rendjét helyreállító új teremtetést ígérik (Mal 3,13–18; Lk 1,13–17). Mostani igehirdetési alapigénk – Jézusnak a Lukács által lejegyzett egyedi, rövid példázata – a megítélni, megtartani és helyreállítani érkező Úr igazságát mint egy érem két oldalát tárja elénk. Aligha választhatunk fej vagy írás közül.

A textus vizsgálat

Jézus példázatai mind Isten országáról szólnak, de egy részükben ott van Istenen kívül az ember, esetleg a Gonosz is. A fügefap példázata nem ezek közé tartozik. A két szereplő, a gazda és a vincellér – annak ellenére, hogy megszólalásával két ellentétes igazságot képvisel – egyaránt a Szentháromság Istent mutatja be. A harmadik, a fügefap, amely bennünket „példáz”, nem önálló szereplője a példázatnak, ezért nem próbálkoznék sem a „megszemélyesítésével”, sem a számára aktív tanulságok levonásával.

A két szereplő tehát Isten igazságának két oldalát szólaltatja meg. Bár ezek látszólag ellentétesek egymással, a gazda és a vincellér között mégis teljes a harmónia: nem vitatkoznak, nem érvelnek egymással szemben. Valójában olyanok, mint amikor egy ember töpreng magában, és felveti az egyik érvet, majd a másikat, pusztán önmagának, hogy ízelegesse, egymás mellé állítsa azokat.

Ennek megfelelően a példázat célja is kettős: „Egyrészt a *könyörületesség* példázata, amely vigasztalja a kereszténység útján botladozó tanítványt. Másrészt *krízispéldázat*, amelynek lánggra kell gyújtania a tétleneket...” (KARRIS 2003, 204–205. o.)

Az érem egyik oldala: ἔκκοψον αὐτήν ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ (vágd ki azt, minek is használja el a földet).

A gyümölcsstelenség nem egyszerűen hiábalóság, hanem kár: elhasználja, feléli, tönkreteszi a földet, miközben értelmet nincsen. Az érem másik oldala: *καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν εἰς τὸ μέλλον* (és ha [hátha terem] csinál gyümölcsöt a jövőben), *εἰ δὲ μήγε, ἐκκόψεις αὐτήν* (ha pedig mégsem, majd kivágod). Az ἔκκοπτο ige mindkétszer második személyben szól, ezzel is a két szereplő egységét mutatja.

A két oldal tehát nem szemben áll vagy váltja egymást, hanem egyidejűleg szólnak Isten igéjében. A menthetetlen és már visszafordíthatatlan ítéletet maga a kegyelmi időt bejelentő Vincellér állapítja meg.

A perikópa összefüggései

Izrael szempontjából konkrét korszakváltást is jelenthetnek a példázat időegységei: eltelt Isten türelmének, a törvénynek a kora, amelynek nem termett meg a gyümölcs. Ideje hát kivágni a népet. De Jézus még egy évet, a kegyelem idejét adja: ő maga szolgál, fárad értünk.

Az éveket az élet teljességeként is hallhatjuk: három év alatt a fának termőre kell fordulni. A szőlőben (a világban) töltött időnk a gyümölcsstermés ideje, és ha ez nem történik meg, kivágatunk. Ám nem tétlen versenybíróként figyel az Úr a „teljesítményünket”, hanem ő maga dolgozik a termésért. A megtartatás az ő munkájának köszönhető, a kivágatás az ő elutasításából fakad.

Nem szól a példázat a következményekről, sem arról, hogy mitől függenek azok. Nem tudjuk, hogy miért nem terem a fa, és azt sem, hogy fog-e teremni jövőre. Csak Isten munkája és a fa létének értelme felől ad útmutatást.

Habár a példázat Lukács saját anyaga, Máté és Márk is ír hasonlót: náluk nem példázat, hanem jel formájában tanít Jézus (Mt 21,18–19; Mk 11,12–14.20–21).

Az igehirdetés felépítése

A fák a földön fognak

Fognak, mert a teremtő Isten keretei helyett az ember szabta meg új kereteiket: földjüket, táplálékukat, helyüket. Ahogy a fák életterét megszabja az ember, úgy szab kereteket saját magának is. Megszabja magának a rendeltetést, a gyümölcsöt a teremtésben meghatározott gyümölcs helyett; ezzel pusztulásra ítélve saját magát.

Adja magát a kérdés: mi ez a rendeltetés?

Mi az a gyümölcs, amelyet Isten vár? Azt tartjuk, hogy egész világunk és benne különösképpen mi, emberek egy bizonyos koncepció alapján lettünk. Tehát nem hirtelen gondolt egyet Isten: legyen világ meg emberek, és akkor lett – hanem van célja, amelyre az egésznek ki kell futnia, amelyért

az egészet teremtette. Ez a koncepció nem más, mint hogy a világ Istenből éljen. Hogy Isten a szeretetét, az életét átadhassa, kibocsáthassa rá. Az ember Istenből éljen, semmi másból.

Ha függetleníti tőle magát – tegye ezt bármilyen megfontolásból vagy ideológiai alapon –, akkor vége a gyümölcsnek, függetlenül attól, hogy egyébként milyen ember, mit tesz, hogyan él (Róm 14,23). Hiába érzi jól magát a szőlő sarkában, ahová ültették, hiába hajt sok levelet, és terebélyesednek ágai, Isten igazságából adódik a kérdés: miért foglalja (használja) a földet hiába?

Leterheli a földet az embertelen ember, azaz feléli, és elmegy anélkül, hogy megmaradna. Nincs visszacsatolás. *Gyümölcsjeink* ugyan vannak, létrehozunk sok mindent, de amikor Isten szemével nézzük magunkat, akkor kiderül, hogy *az az egy gyümölcs* (Jn 6,29) nagyon kevésbé létezik. Az egész teremtésnek a célja ez az egy: hogy Krisztusból éljünk, benne higgyünk, hiszen „rá nézve teremtett minden” (Kol 1,16).

Ez tehát az alaphelyzet: minek él az ember itt a földön hiába? Hogy felélje a földet, és elmenjen nyomtalanul? Isten ítélete tehát valóságos és jogos. Megrázó a Gazda kérdése. Nem is viselhető el másképp, csak az érem másik oldalával, a Vincellér munkájával együtt.

A Vincellér közbelép, és dolgozik

Isten igazságának másik fele, az érem másik oldala az ő szava: „Hagyd még!” Odaáll mellénk, és azt mondja: *hagyd még!* – mármint az ítéletet, a kivágást. Dolgozik Isten akaratán, a koncepción, a gyümölcs megteremtésén. Abban a helyzetben, amelyben vagyunk – az Isten ítélete alatt: „Vágd ki, minek van?” – ebben a helyzetben a megmaradást jelentő mellénk állása.

Amit a Vincellér tesz, szintén megrázó

A föld is meginog a lábunk alatt: körülás és megtrágyáz – így dolgozik a Vincellér. A fa gyökerei között. Ott, ahol a gyökereink vannak. Tüneti kezeléseket lehet a látható tartományban végezni: ágak, hajtások, gallyak, levelek között. De ne feledjük: amikor Jézus a szőlő metszéséről mond példázatot, abban a szőlőtő ő maga! A munkát akkor is a gyökereinknél – a szőlővesszők gyökerénél, a hozzá való kapcsolódásunknál – végzi.

Szolgálatá révén tehát átértékelődnek a dolgok és új megvilágításba kerülnek gyökereink. A biztosnak látszó dolgaink is megrendülnek körülöttünk. Maga a munka, a Vincellér keze nyoma nem feltétlenül látszik kívülről: gyümölcsjeiről ismeritek meg őt. De a fa majdnem biztos, hogy belerendül. Ezt nem a sors csapásaként érdemes fölfogni, sem Isten ítéleteként, hanem – ahogy a Bibliából szintén sok helyről tudjuk – legalkalmasabban Krisztus bennünk zajló munkájaként érthetjük meg.

De nemcsak körülás – meg is trágyáz

Az öncélú (gyümölcstelen) élethez szokott ember számára büdös Isten igéje és küzdelme értünk. Odáig menően, hogy adott esetben nemcsak kényelmetlen, kellemetlen, „komfortzónánk” számára ellenszenves, de szívből károsnak és erkölcsileg rossznak is tűnik. Azaz nemcsak „elhessegetjük” magunktól, hanem tudatosan és meggyőződéssel harcolunk is ellene (Jn 16,2). Mert a Vincellér munkája csak a lelki (Lélektől született) ember számára kedves (1Kor 2,13–14).

De ha beleivódik gyökereinkbe, akkor táplál, éltet.

Advent képlete elég egyszerű

Ő, az Úr: jön; mi, az ember: várunk. Nem a Gazda vár. Ő életet és ítélt. Nem a Vincellér vár. Ő dolgozik és megtart. Dicséretünk és igehirdetésünk róla szól, reménységünk benne gyökerezik.

Az istentisztelet további elemei

Lekciók

Ézs 63,15–64,3; Róm 15,4–13

Énekek

A vasárnap hagyományos rendelt énekei 142 és 133. Ezúttal igenk sajátos tartalmát jól kifejezi a 140. ének is: jó az Úrra való várakozás. Jó az advent, hogy várjuk: megtegye Isten, ami nekünk kell. Másfelől – habár ígérte beaváltja, és mindent megtesz, amit megmondott, tehát, ahogy megmondta, el is jön – az eljövetele nem mindenben a várakozásunk teljesülése. „Várj, ember szíve készen!” – int az ének arra is, hogy tudjuk a helyünket, szerepünket. A mi részünk: várj! Higgy az Úr Jézus Krisztusban, és élsz! Maradjatok (gyökerezetek) énbenem!

Imádság

Urunk, te szeretetedben ásol, megmetszesz. Te szeretetedben megszólítasz, tükröt tartasz elénk. Te szeretetedben keresztre mész, szenvedsz, és mindezt az ősi céلودért. Urunk! A te kezdedben vagyunk, tégy velünk szereteted, tetszésed szerint. Tartsd meg gyökereinket tebenned, hogy ne csak szélfúttá levél, ne csak szúrós tövis, ne csak girbegurba ág, hanem szereteted gyümölcse legyünk! Ámen.

Illusztrációk

A „körülásás és megtrágyázás” képéről eszünkbe juthat a jó Pásztor: gondját viseli a vincellér a fának, megadja neki mindazt, ami a teljes élethez kell. A ráhagyatkozás bizonyosságából fakadó csodálatos békességről így tanúskodik Túrmezei Erzsébet.

VERS

Ha nem teszek semmit sem

Most nem sietek,
most nem rohanok,
most nem tervezek,
most nem akarok,
most nem teszek semmit sem,
csak engedem, hogy szeressen az Isten.

Most megnyugosom,
most elpihenek
békén, szabadon,
mint gyenge gyerek,
és nem teszek semmit sem,
csak engedem, hogy szeressen az Isten.

S míg ölel a fény
és ölel a csend,
és árad belém,
és újjáteremt,
míg nem teszek semmit sem,
csak engedem, hogy szeressen az Isten,

új gyümölcs terem,
másoknak terem,
érik csendesen
erő, győzelem...
ha nem teszek semmit sem,
csak engedem, hogy szeressen az Isten.

De az érem másik oldaláról, a kedvére tenyésző és gyümölcstelen fa hamis békességének veszedelméről eszünkbe juthat Ady Endre verse is:

Nekünk Mohács kell

Ha van Isten, ne könyörüljön rajta:
Veréshez szokott fajta,
Cigány-népek langy szívű sihederje,
Verje csak, verje, verje.

Ha van Isten, meg ne sajnáljon engem:
Én magyarnak születtem.
Szent galambja nehogy zöld ágat hozzon,
Üssön csak, ostorozzon.

Ha van Isten, földtől a fényes égig
Rángasson minket végig.
Ne legyen egy félpercnyi békességünk,
Mert akkor végünk, végünk.

Felhasznált irodalom

- BALÁZS Károly 1998. *Újszövetségi szótár*. Logos Kiadó, Budapest.
- JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatója*. 2., jav. kiad. Fraternitas, Veszprém.
- KARRIS, Robert J. 2003. *Evangélium Lukács szerint*. In: R. E. BROWN – J. A. FITZMYER – R. E. MURPHY (szerk.) 2003. *Jeromos Bibliakommentár*. 2. köt. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.
- The SWORD Projekt v1.7.3, 1990–2014. CrossWire Bible Society GNU GPL.
- VARGA Zsigmond 1967. Lukács evangéliumának magyarázata. In: *Jubileumi kommentár*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

■ SCHERMANN GÁBOR

Advent 3. vasárnapja

▶▶ Jn 5,31–38

Igehirdetési előkészítő

Az Úr közel

A vasárnap jellege

„Két advent között” a harmadik vasárnapon is a középpontban az Érkező, a várva várt áll. Azonban jöttek hírnökei vannak. Az idén Keresztelő János csak érintőlegesen, az igehirdetési alapigében áll előttünk mint tanú. A kijelölt textusban most nem ő mutat Jézusra, hanem Jézus beszél róla: „Ő volt az égő és világító fáklya...” Az ógyházi lekción epistolája (1Kor 4,1–5) alapján Pál apostol Jézus hírnöke, aki a második advent realitásával számolva a hűség sáfárságot tartja hivatásának. Az ószövetségi lekción (Ézs 40,1–11) prófétája, hírnöke örömhírhozó. Szolgálatának középpontjában a vigasztalás, az Úr érkezésének meghirdetése, a találkozásra való készülődés, felkészítés áll. Ezen a vasárnapon a *Liturgikus könyv* introitusa örömmel hangol, megelőlegezve karácsony ajándékát: „Örüljete az Úrban mindenkor! Ismét mondom: örüljete! Az Úr közel! [...] Ébredjete és ujjongjatek, akik a porban laktok...!” A Próhle-agenda így foglalja össze a vasárnap mondanivalóját: „Senki meg ne tévesszen titeket!”

Amit a textusról tudni kell

Igeszakaszunk Jézus védőbeszédének része, amely a harmincnégy éve beteg ember meggyógyítását követi. Mintha peres eljárás zajlana, Jézusnak igazolnia kell magát a zsidó vallási vezetők vádjaival szemben. Egy gyógyult betegnek

azt az utasítást adta szombaton, hogy emelje föl fekhelyét, és járkaljon vele. Jézus olyasmire bízta, ami a szombati munkatiltalom áthágásának minősült (Jn 5,8). Ráadásul, amikor felelősségre vonták a zsidó vezetők, tettevel kapcsolatban szüntelenül munkálkodó Atyjára hivatkozott. Egyenlővé tette magát Istennel, tehát istenkáromlással is vádolták.

Jézus a mellette tanúskodókat sorolja fel. A szakasz fontos, témánkat is meghatározó kifejezése a μαρτυρία (bizonyágtétel, tanúskodás). Tanúságot tenni annyit jelent, mint bizonyítani egy tény valóságát, igaz voltát. A tanúskodás természetes közege egy per vagy vitás ügy. A kifejezés jelentéstartalma egészen az élet odaadásáig, a vértanúságig terjed.

31. vers: Önmaga mellett senki nem tanúskodhat. Ezt a jog nem ismeri el hitelesnek. Ha Jézus így tenne, hiteltelen volna a szava.

32–35. vers: *Keresztelő János* viszont tanúskodik róla. Isten Bárányának nevezte, messiásnak, aki nagyobb nála, sőt Isten Fiának (1,34). Jézusnak nincs szüksége az emberek, így a Keresztelő tanúskodására sem, de vitapartnereinek meg kellene hallaniuk szavát, hogy végre felismerjék az igazságot. Jézus itt sem az öniszólás vezette első sorban, hanem az, hogy ellenfelei „megmeneküljenek, megtartassanak”. (A σωζειν ige passzívuma azt is jelenti: üdvösséget kapni Istentől, Isten által.) Keresztelő Jánost égő, világító fáklyának nevezi Jézus. Nem ő volt „a” világosság, hanem mécses, lámpás. BOLYKI János kommentárjában (2001, 164. o.) megjegyzi, hogy „meggyújtott fáklyaként” fordítani pontosabb volna. Ez arra utalna, hogy a Keresztelő fentről, Istentől kapta a tisztánlátás, Krisztusra mutató világosságát. Amikor a zsidó vezetők számára egyértelművé vált, hogy Jézushoz vezetni őket a Keresztelő bizonyágtétele, már nem kívánták a világosságában járni. Mindkét tanút, Keresztelő Jánost és Jézust is elutasították. Erről szól a jézusi logion Mt 11,16–19-ben.

36. vers: Tanúskodnak Jézus *cselekedetei*, amelyek Keresztelő János bizonyágtételénél is nagyobbak. Egész küldetésének az a tartalma, hogy az Atya akaratát, megbízását teljesítse. Az Atya adta (δεδωκείν) a megbízást, a munkát, hogy beteljesítse azt. Mivel elvégezte, amit az Atya rábízott, tettei kettejük összhangjáról szólnak. Cselekedetei bizonyítják, hogy őt az Atya küldte.

37–38. vers: Végső soron a legnagyobb tanú *maga az Atya*. Jézus cselekedeteiben az Atya nyilatkozik meg, aki őt küldte. Jézus megkérdőjelezi, hogy ellenfeleinek közül lenne Istenhez, akinek nevében vádolják, éppen az iránta táplált indulataik, vele kapcsolatos hitetlenségük miatt. „Istent soha senki nem látta: az egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, az jelentette ki őt” – olvassuk a prólógusban. Ha nem figyelnek Jézusra, Istent, az Atyát sem ismerhetik meg igazán. Hiszen Jézusban van jelen, általa hallható Isten hangja, cselekedeteiben pedig közel jön, testet ölt az Atya.

Textusunkból kimaradt, lemaradt a negyedik tanú, az Írások, amelyek Jézusról szólnak.

A perikópa megértése

„Az Atya, aki elküldött engem, ő tett bizonyosságot rólam” – olvassuk a kijelölt szakaszban. Az Atya bizonyágtételének a Fiúról hosszú története van. Az édenkerti előevangéliumtól kezdve, amely a gonosz fejét taposó utódról szól; Jézus megkeresztelkedésén át, amikor megnyílik az ég, és hang hallatszik a szeretett Fiúról, akiben gyönyörködik az Atya; egészen odáig, hogy Jézus végigjárta küldetésének útját, az Atya pedig bizonyosságot tett a Fiúról húsvét hajnali feltámasztásával.

Ezek az események a *megtestesülés csodái*. Földi keretek közé alázódik az isteni szó. Nem csak Jézus születésének, az Ige testté lételeének csodájára gondolhatunk. Az inkarnáció úgy folytatódik, hogy Keresztelő János hangján hallatszik végül is Isten bizonyágtétele: „Én nem ismertem őt, de aki elküldött engem, hogy vízzel kereszteljek, ő mondta nekem: Akire látod, hogy leszáll a Lélek, és megnyugszik rajta, ő az, aki Szentlélekkel keresztel. Én láttam, és bizonyosságot tettem arról, hogy ő az Isten Fia.” (Jn 1,33–34)

Megkerülhetetlen ajándék az is, hogy adventi igeszakaszunkban maga Jézus szólal meg. Megsejthetünk valamit abból a *bensőséges viszonyból*, amely Jézust az Atyához fűzte. Valamint abból a *kölcsönösségből*, amely a Fiúnak „átadott tettek” bizonyágtétele az Atyáról és az Atya bizonyágtétele a Fiáról. Ezt a *meghítt kapcsolatot szeretné Jézus továbbadni tanítványainak is*. Erről tanúskodik küldetése vége felé közeledve főpapi imádsága: „...ami az enyém, az mind a tied, és ami a tied, az mind az enyém, és én megdicsőítetem őbennük... hogy ők is bennünk legyenek, hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél el engem.” (Jn 17,10.21)

Igehirdetési vázlat

Az Úr közel

(Nem tudom, milyen körülmények adatnak nekünk advent idejére. Vajon a visszahúzódó csend vagy a harsány ünnepi készülődés fogja meghatározni ezt az időszakot? Bárhogy is lesz, Jézus jöttére várunk. Arra, hogy a megnyílt ég felettünk is nyitva lesz, hogy Isten közöttünk lakozása valóság lesz számunkra is, és nemcsak ő lakik közöttünk, hanem mi is benne, nála lakhatunk.)

1. A távolságnak és közelségnek különböző meghatározásai léteznek. Hallótávolság, látótávolság, karnyújtásnyi távolság...

Amikor Isten közelít hozzánk, érzékelhetővé lesz számunkra a jelenléte. Milyen gyakran hangzik éppen János evangéliumában: mi láttuk, hallottuk, érzékeljük, tapasztaltuk köztünk létét, és most bizonyosságot teszünk róla. A szemtanúk bizonyágtételén keresztül a távolságból közelség lesz. A szavak, a bizonyágtétel hidat verhet térben és időben, és az egykor Érkező hozzánk érkezővé lesz a munkálkodó Lélek által. Átlépve e világi korlátokat.

Isten és ember kommunikációjának mindig van kockázata. Jézus és a farizeusok feszültsége tanúskodik arról, hogy nemcsak Isten szava hirdetésének, hanem meghallásának is felelőssége van. Isten szavával megtörténhet, hogy holt betűvé kövül. Isten tettei a múlt ködébe veszhetnek, történelemmé válnak, olykor nehezen hihető történelemmé.

Dúdogassuk lankadatlanul személyes kéresként, vágyakozásként: „Törd át az ég zárt ajtaját, / Vár a világ sóvárgva rád.”

2. Életutunkon, hittörténetünkben is nagy szerepe van a helyszíneknek. Vissza-visszatérünk oda, ahol nagy és felejthetetlen dolgok történtek velünk.

Jézus megtestesülésének, földi útjának, élettörténetének kiemelt helyszínei zarándokhelyekké váltak. Olykor vágyunk odamenni, ott lenni, még ha tudjuk is, hogy máshol sincs kevésbé jelen. Talán betlehemeink felállítását is erről a vágyról szól: legyen közel.

János evangéliuma szerint Jézus első követői korábban Keresztelő János tanítványai voltak. János bizonyágtételének hatására követték Jézust. Első kérdésük ez volt: „Mester, hol laksz?” Tudjuk, hogy Jézus megmutatta nekik lakóhelyét, otthonát, és nála is maradtak azon a napon. A továbbiakból azonban nyilvánvaló, hogy nem a hely varázsa kötötte őket Jézushoz. Amit nála tapasztaltak, tőle kaptak, amit közelében átéltek, azt őrizték úgy, hogy még a találkozás időpontját is följegyezték. Jézus a cselekedeteiben, a küldetésében, a minden embernek szóló evangélium hirdetésében „lakik”. Jézust az Atya arra indította, hogy lakhelyének és családjának határait kitágítsa. Lejött a mennyből, hogy a földön is, bennünk is Isten országa lakhasson. Ezért állt meg a harmincnégy éve beteg ember mellett, ezért szán időt még azokra is, akik nehéz esetek, mint a farizeusok.

3. A tanúskodás erejéről sokat mondó kép, amelyet Jézus Keresztelő Jánosról szól: „égő és világító fáklya”. A Keresztelő olyasmit mondhatott ki Jézusról a Lélek ajándékképpen – ő Isten Báránya –, amely kijelentés mélységével, igazságával magának is meg kellett küzdenie. De éppen ezért felülről kapott világosság az övé, ahogyan minden Jézusról tanúságot tevőben ez a fény ragyog.

Keresztelő János olyasmit öntött szavakba, ami Jézus földi útjának, küldetésének legnagyobb mélységeit, de legnagyobb magasságait is magában foglalja születésétől erőszakos halálán át a feltámasztásáig. Bárány, azaz szelíden magát az Atyára bízó Fiú. Ezzel minden követő, tanúságtevő útját is kijelölte a szelíd életodaadásban.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek
EÉ 140, 136

Lekciók
1Kor 4,1–5; Ézs 40,1–11

Illusztráció

Reményik Sándor: *Fáklya verem előtt*

Talán csatornát javítottak.
Tán repedt csövet forrasztottak össze.
A város földalatti erei
Mepattantak valahol, – azt keresték.
Dolgoztak napestig térdig lucsokban.
Azután hazamentek.
Utánuk tátva maradt egy veremszáj.
Fáklyát tűztek a verem szája mellé,
Lobog.
Hányszor láttam így éjjel útközépen
Fáklyát verem előtt!
Mért nem tudok most nyugton tovább menni?
Sötét lelkemből sötét éji pillék
Kirajzanak.
Kergetőznek a piros jel körül.
Lobogj!
Lobogj!
A vízióim körüludvarolják.
Micsoda jel!
Hány verem tátong most a nagyvilágon?
Farkasverem,
Halálverem,
Pokolverem,
Gondosan előkészített verem.
Csak fáklya nem ég a verem előtt.
Voltam-e én, vagytok-e ti,
Lesznek-e ők
Ilyen magányos éji lobogás,
Vigyázz-kiáltás tévelygő felé:
Fáklya verem előtt?
Közülünk ki fogja megérdemelni,
A sírfeliratot: „Másnak világolt,
Amíg önmagát emésztette meg?”
Fáklya verem előtt.
Lobog!
Lobog!
A vízióim körüludvarolják.
És felrémlik egy másik fáklya-kép.
Fáklyát tűz ki a győztes hadvezér
Ős hadi-jog szerint
A meghódított város piacán.
Éj van, itt-ott még zajlik a tusa,
Lappang a gyilkos kétségbeesés.
A fáklya ég.
Amíg a fáklya ég,
hajnalig talán – várja irgalom
Azt, aki elhajtja fegyverét.

Ilyen fáklyát tűzött az Isten is
A farkasvermes világ közepébe,
A fáklya ég.
Ki tudja, meddig még?

Boldog, ki elhajtja fegyverét,
S rábízta magát győzelmes kezére.

Felhasznált irodalom

- BOLYKI JÁNOS 2001. „*Igaz tanúvallomás*”. *Kommentár János evangéliumához*. Osiris Kiadó, Budapest.
GUTIERREZ, GUSTAVO 2000. „Uram, hol laksz?” In: *Jézus. 2000 éves hit- és kultúrtörténet*. Agapé, Szeged.
KARNER KÁROLY 1950. *A testté lett Ige*. Magyar Luther-társaság, Budapest.

■ CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA

Advent 4. vasárnapja

► Jn 3,25–30

Igehirdetési előkészítő

Vetélytársból vezető

A vasárnap jellege

A negyedik adventi vasárnapon meggyújtjuk a koszorú utolsó gyertyáját. Beteljesedik az idő, már tényleg csak néhány nap van hátra karácsonyig. Ahogyan Anselm Grün fogalmaz: „A koszorún égő négy gyertya minden ellentét egysége: a kör és a négyzet egygyé lesz. Ugyan a kör négyzetesítésével köznyelvileg a lehetetlen, erőnket meghaladó feladatokat jelöljük. Amit nem tudunk egybekötni, Krisztusnak sikerül, amikor hozzánk jön és a szívünkbe lép.”

Ebben az időszakban a szokottnál talán még nagyobb hangsúlyt fektetünk saját fáradozásaink kiemelésére, ahogyan lázasan igyekszünk megteremteni szeretteink számára az ünnepet. Közben pedig elsikkadhat a lényeg, mert a számtalan feladat közepette elveszíthetjük az örömteli várakozás bensőséges érzését.

Ilyenkor érdemes tudatosítanunk magunkban, nem mi vagyunk az ünnepeltek. Nem a mi véges szeretetünk az ünnep tárgya, de gondolataink, szavaink és tetteink rámutathatnak a valódi lényegre, az Isten végtelen szeretetére. Ehhez a mai vasárnapon nem egy ószövetségi prófécia, nem is Jézus születését megjövendölő evangéliumi szakasz segít bennünket, hanem Keresztelő János bizonyágtétele Jézusról: a legszebb mind közül.

Amit a textusról tudni kell

Keresztelő János lelki megújulási hullámot indított el egész Júdeában. Isten közelgő ítéletét hirdette, mely elől senki sem menekülhet pusztán a választott néphez való tartozása miatt, csakis a bűnbánat és a megtérés menthette meg az embert. Eddig nincs is igazán semmi új János tanításában. Az ószövetségi próféták is ezt hirdették, az erkölcsi megújulás szükségességét. Azonban aki hallgatott János szavára, azokat megkeresztelte a Jordánban, vagyis keresztséghez, mintegy aktushoz kapcsolta a bűnbocsánatot, ami teljesen új a prófétai gyakorlatban.

Az Újszövetség ellentmondásosan írja le Jézus és Keresztelő János viszonyát. Különböző tehetséggel és isteni küldetéssel, ugyanakkor hasonló céllal tevékenykedtek. Céljuk, koruk társadalmának morális viszonyait megjavítani. Jézus küldetése ugyan jóval túlmutat ezen, de a társadalom erkölcsi megváltoztatása az ő missziói programjának is része. János útkészítőnek nevezte magát, és a szinoptikusok szerint csak vonakodva keresztelte meg Jézust. János visszautasította, hogy őt Messiásnak nevezzék. Jézus pedig őt tekintette a legnagyobb ószövetségi prófétának, aki valaha is „asszonytól született”.

Tanítványi körük részben azonos volt. Számos jánosi tanítvány később Jézus-követővé lett. Az alapigénk első verse épp egy vitát tár elénk, ami János tanítványai és a zsidók között támadt. Ugyan nem közli részletesen a szöveg, de János tanítványainak féltékenysége világossá teszi, hogy mi is a vita tárgya: látva, hogy Jézust egyre többen követik, vajon melyikük bemelegítése a jobb, az értékesebb?

Nem ismerjük érveiket, de bizonyára ragaszkodtak ahhoz, hogy az ő mesterüké az értékesebb, hiszen az ő mozgalmuk a régibb, maga Jézus is megkeresztelkedett Jánosnál. János azonban nem azonosítja magát tanítványaival, hanem megerősíti korábbi bizonyágtételét, s ezzel minden kétséget eloszlat. Bármilyen siker, amit Jézus elért, Isten jóváhagyásának jele. Különbben is, ő sohasem állította magáról azt, hogy milyen fontos az ő személye, vagy azt, hogy az általa kiszolgáltató keresztég felsőbb rendű lenne Jézusénál.

Keresztelő nem búslakodik, mint a tanítványai, hanem örül. Szívből örül Jézus sikerének. Beszédében plasztikus képet használ, melynek megértéséhez tudnunk kell, hogy a korabeli palesztinai menyegzőkön a vőlegény barátjának kitüntetett szerep jutott. Ennek csupán töredéke a mai vőfélyi tiszt. A vőlegény barátja kérte meg a menyasszonyt, ő közvetített, gyakran ő irányította az egész lakodalmat. Ugyan nem ő házasodott, nem az övé lett a menyasszony, de nagyon örült a barátja örömeinek. S amikor elérkezett a várva várt találkozás, ő visszavonult, mert megtette szolgálatát, barátja örömeiben a háttérből akart osztozni.

Az Ószövetségben még Izraelről beszéltek úgy, mint Jahve feleségéről. Az Újszövetség Jézus követőiről szól úgy, mint menyasszonyról. De itt az evangélista a szót általános értelemben alkalmazza, amivel azokat jelöli, akik elhagy-

ták Keresztelő Jánost, amikor a Messiás megjelent. Jánost azonban ez nem tette boldogtalanná. Megelégedett azzal, hogy Jézus kapja meg a teljes figyelmet. Öröme beteljesedett, amikor Krisztust dicsőítették az emberek.

Aligha lehet ennél találóbb képet festeni a keresztény ember tisztéről. Szolgálat az, hogy Hozzá vezet az embereket, majd eltűnik a Vőlegény mögött, hogy ne őt lássák, ne őt ünnepejék, hanem a Barátját.

A perikópa megértése

Keresztelő János mint igazi adventi ember áll előttünk, aki nemcsak hirdeti, de valóban várja is Isten eljövételét, és amikor az Úr elérkezik Jézus Krisztusban, ő képes félreállni és azt mondani: Uram, én megettem azt, amit tőlem elvartál, a Te nagy műveidnek szeretnék szolgálni, örvendeni.

A németországi Isenheim templomában látható egy világhírű oltárkép. A festmény a keresztén függő Jézust ábrázolja, szokatlan realiztikussággal, de különlegességét nem csak ez adja. Van a képnek egy feltűnően hangsúlyos mellékalakja is, aki lábát szilárdan megvetve áll. Nem más ő, mint Keresztelő János, akit Matthias Grünewald a művészi szabadság eszközeivel élve „feltámasztott” a halálból. Szokatlanul hosszú ujjával Jézusra mutat, mintha azt mondaná: „Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit!” S ami igencsak érdekes, a kezében lévő nyitott Bibliára ezt verset festette a művész: „Neki növekednie kell, nekem pedig kisebb lennem.”

Ezekkel a szavakkal nem állít mást magáról János, mint hogy ő csupán olyan, mint egy nagy mutatóujj, akinek egész lény egyenlő a küldetésével, akinek nincs más feladata, mint egyedül a Jézusra mutató.

Igehirdetési vázlat

Vetélytársból vezető

Hitoktatóként és gyakorló szülőként sokszor megtapasztalható jelenség a versengés. Versengenek az óvodában a kisebbek, hogy ki mit tud már önállóan megcsinálni. Versengenek az iskolában a tanulók, hogy ki az okosabb, az ügyesebb. Versengenek fiúk és lányok a másik nem kegyeizért folyó harcban. Ez a versengés tovább folytatódik a felnőtt élet valamennyi színterén: a családban, a munkahelyen vagy épp a közéletben. Olykor talán nemes formában, máskor sportszerűtlenül, de a versengés jelenlétét kár lenne tagadni. Sőt, nem is feltétlenül baj a léte, hiszen nélküle nem lenne fejlődés, sem pedig haladás.

Egyszer János tanítványai vitába keveredtek azokkal, akik a megtisztulásról másként gondolkodtak, ezért a tanítványok elbizonytalanodva mentek oda mesterükhöz. Keresztelő válasza azonban minden kétséget eloszlat: ő örül annak a sikerének, akit tanítványai pusztán vetélytársnak

látnak. Versengésnek, féltékenységnek még a leghalványabb árnyéka sem vetül az ő kettőjük viszonyára.

Keresztelő János nem csendesen meghunyászkodva, nem is szolgálalkúen beletörődve a vereségbe ismeri el Jézus nagyságát, hiszen tudjuk, hogy ő nem ilyen ember volt. Nem rettent meg az emberi hatalmasságoktól és nem igazodott a földi elvárásokhoz. Szókimondó próféta volt, akit az elveihez való végtelen hűség jellemezett. Ugyanakkor rendkívül helyesen látta önmagát, saját feladatát és jövőjét. És ez megóvjá őt minden hamis alázatosságtól és az önhittségtől.

Kinek látta János önmagát?

A vőlegény barátjának. Jó lenne tanulni tőle, aki a saját személyét nem önmagához, nem a külső körülményekhez és az emberek véleményéhez mérte, hanem kizárólag Jézushoz. Ez adott neki tartást, ez jelölte ki a helyét az életben. Sokan pont fordítva gondolkodnak. A környezetük határozza meg a Jézushoz viszonyulásukat. Lehet, hogy szívesen kerülnének közelebb hozzá, de mások negatív hozzáállása, kritikája visszatartja őket ettől. Pedig, ha Jézus lenne a legfőbb viszonyítási pont, akkor helyére kerülné önmaguk értékelése. János tisztában volt azzal, hogy ő kicsoda. Ő nem több, nem kevesebb, mint a vőlegény barátja. Nagy kiváltság ez a szerep, ugyanakkor megvannak a korlátai.

Kinek látja János Jézust?

A felolvasott versekből egyértelmű: a mindenható Isten Fiának. Hozzá mérve reálisan látja saját magát és küldetését. Ha a vőlegény a mindenható Isten fia, akkor nem szorul magyarázatra a barátjának alázata. Ha a vőlegénynek olyan hatalma van, hogy aki hisz benne, annak örök élete van, akkor érthető, ha a vőlegény barátja örül annak, hogy az ő útkészítője lehet. Ha elhisszük, hogy számára nincs lehetetlen, uralja a természeti erőket, útját csodálatos gyógyulások szegélyezik és még a hálál sem diadalmaskodik rajta, akkor bennünket sem kell, hogy megrettentsen semmi, mert tudjuk: ő Úr mindenek felett.

Kinek látjuk magunkat?

Ne értsük félre Keresztelő János szavait. Hiszen különböző szintereken nekünk is célunk a növekedés olykor versengés közepette, mikor nem egymás ellen, hanem egymás mellett küzdünk, s közben nem a másik lejáratása a cél, hanem hogy kihozzuk magunkból a legjobbat.

János maga sem azt mondta, hogy „nekem kisebbé kell lennem, hogy Jézus növekedhessen.” Mert ő tudta: nem a mi alázatunktól függ Jézus növekedése. Mindig ő a kezdeményező. Amilyen mértékben nő az ő lénye, szeretete, hatalma bennem, olyan mértékben tudok, pontosabban kell nekem kisebbé lennem. Gondoljunk csak bele: nem azért ragyog fel a világosság, mert eltűnik a sötétség, hanem olyan mértékben tűnik el a sötétség, amilyen mértékben felragyog a világosság.

Ha Krisztus növekedhet bennünk úgy a mi hatalmas énünk, egónk kisebbé lesz, akkor elkerülhetjük az önértékelési csapdákat, akkor helyes istenismeretre juthatunk, bizalommal helyezhetjük kezébe a jövőnket, növekedésnek indulhat életünk minden területén. Ezért a legjobb program számunkra Keresztelő János hitvallása!

További javaslatok az istentisztelethez

Keresztelő János imája

Jézus, Isten Báránya,
ma újra találkoztam veled.
Tudom, ki vagy, mégsem ismerlek igazán.
Elöttem állsz, hozzám jössz, de titok vagy számomra.
Ki vagy te, aki napról napra közelítesz felém?
Ki vagy te, aki szelíd bárányként elveszed bűneimet?
Ki vagy te, aki a Szentlélek által
mind a mai napig titokzatosan jelen nagy életemben?
Most hozzám költöztél,
hogy ismeretlenséged homálya vágyat ébresszen bennem,
hogy újra és újra keresésemre induljak.
Nálam lakozol, hogy mind jobban megismerjelek,
és megismertesselek másokkal is.
Tanúságot teszel magadról,
hogy erőt adj tanúságot tenni rólad.
Hálát adok neked, hogy megelőzöl engem,
így utat mutatsz számomra.
Járj előttem mindennap, hogy újra tanúskodhassam rólad.
Ámen.

Illusztráció

Túrmezei Erzsébet: *Parancsol a gyermek* (részlet)

Vétkes, aki parancsát megtagadja:
csenevésznedni, halványodni hagyja,
s odaadja a halálnak.
Igazán azok cselekszenek,
akik nagy alázattal félreállnak.
Kiknek kis szíve dobbanása törvény.
Dolgoznak érte testük-lelkük törvény,
s szemük szüntelen, aggódva figyel:
fejlődik-e, növekszik-e? Hiszen
néki növekednie kell.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BOLYKI JÁNOS 2001. „Igaz tanúvallomás”. *Kommentár János evangéliumához*. Osiris Kiadó, Budapest.
GRÜN, Anselm 2016. *Karácsony, az újrakezdés reménye. Az ünnep szimbólumai*. Jel Kiadó, Budapest.
JÁNOSSY LAJOS 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fra-
ternitás, Veszprém.

TARTALOM Mécses a te igéd

BUDAY BARNABÁS: *Milyeneké az Isten országa?* 401

Tanulmányok

PUSKÁS ATTILA: *Hans Urs von Balthasar és a tapasztalat jelentősége a teológiai gondolkodás számára. A hittapasztalat értelmezése a teológiai esztétika kontextusában* 402

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES: *A gyermekúrvacsora és a konfirmáció aktuális kérdései* 407

Valláspedagógia

KODÁCSY-SIMON ESZTER – CSOBÓ-KATONA RENÁTA: *Kérdések és kihívások az iskolai hitoktatásban. Zsinati beszámoló az egyházban folyó hitoktatás aktuális helyzetéről és kérdéseiről* 412

Figyelő

Könyvrecenzió

REUSS ANDRÁS: *A wormszi kiállítás hamleti kockázata* 418

Fórum

IHÁSZ BEATRIX: *Lelkészek mentális egészsége* 421

KECZKÓ PÁL: *A jelen kihívásai és a közös felelősség* 423

NAGY ZOLTÁN: *Erre tovább, Imk?* 424

SZARKA ISTVÁN: *LMK 2.0* 425

Az igehirdető műhelye

GYŐRI JÁNOS SÁMUEL: *Az egyházi esztendő utolsó (örök élet) vasárnapja (Jel 21,6–7[8])* 428

KECZKÓ SZILVIA: *Advent 1. vasárnapja (Mk 1,1–8)* 431

SCHERMANN GÁBOR: *Advent 2. vasárnapja (Lk 13,6–9)* 433

CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA: *Advent 3. vasárnapja (Jn 5,31–38)* 436

ASZTALOS RICHÁRD: *Advent 4. vasárnapja (Jn 3,25–30)* 438